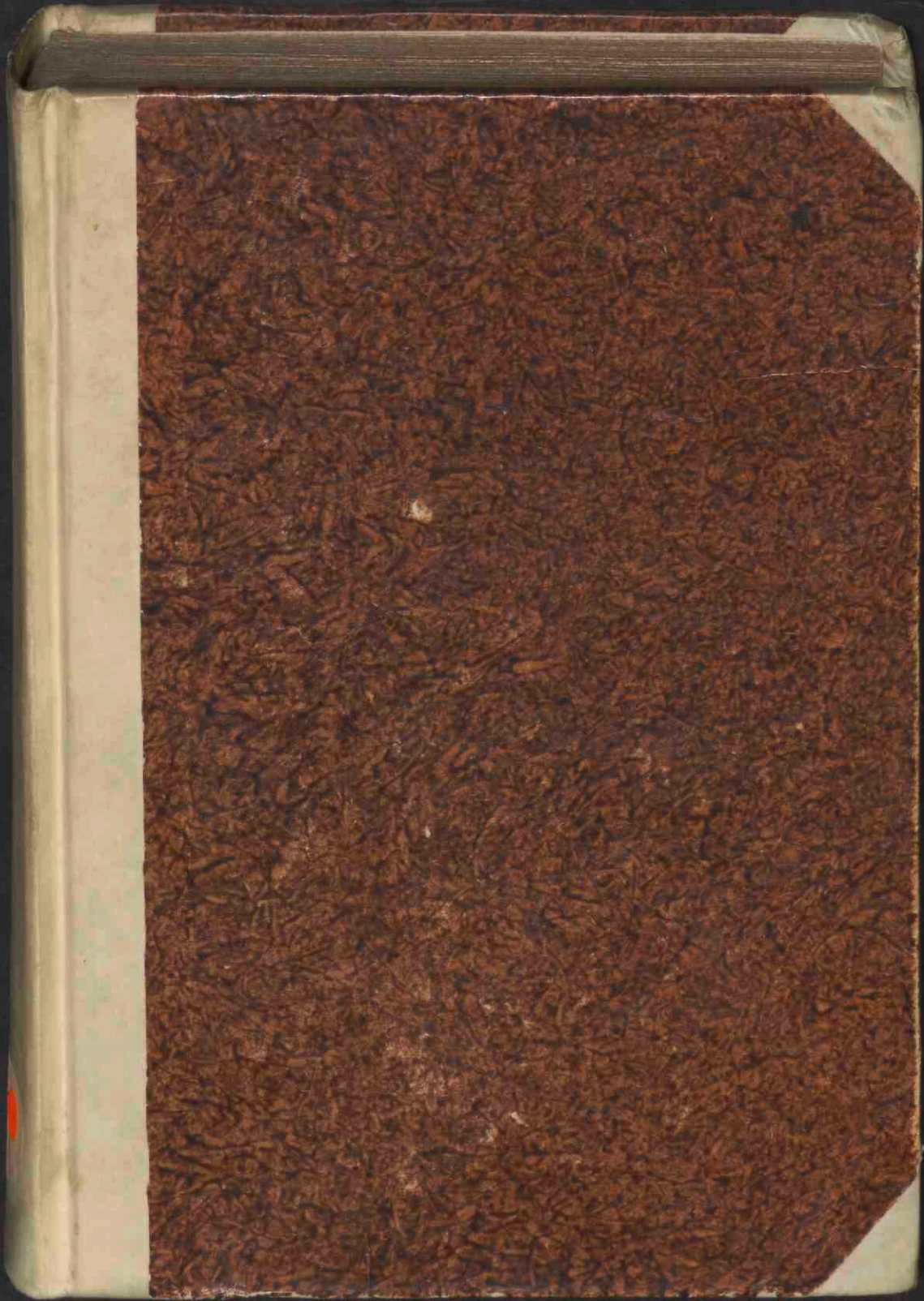

Confessio et expositio simplex orthodoxae fidei : & dogmatu[m] Catholicorum syncerae religionis Christianae

<https://hdl.handle.net/1874/429892>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

VARIA

OPUSCULA THEOL.

F. qu.

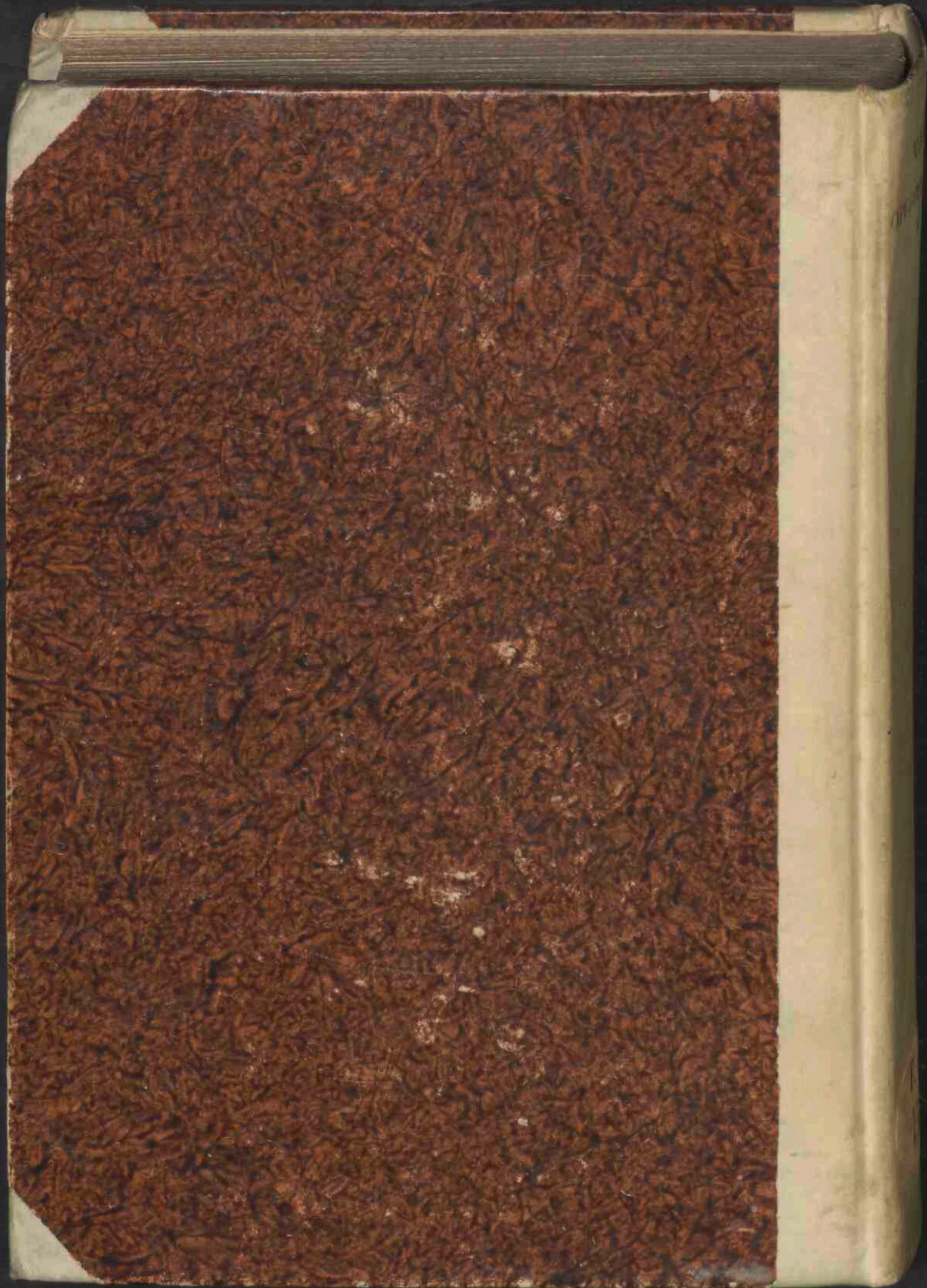
156

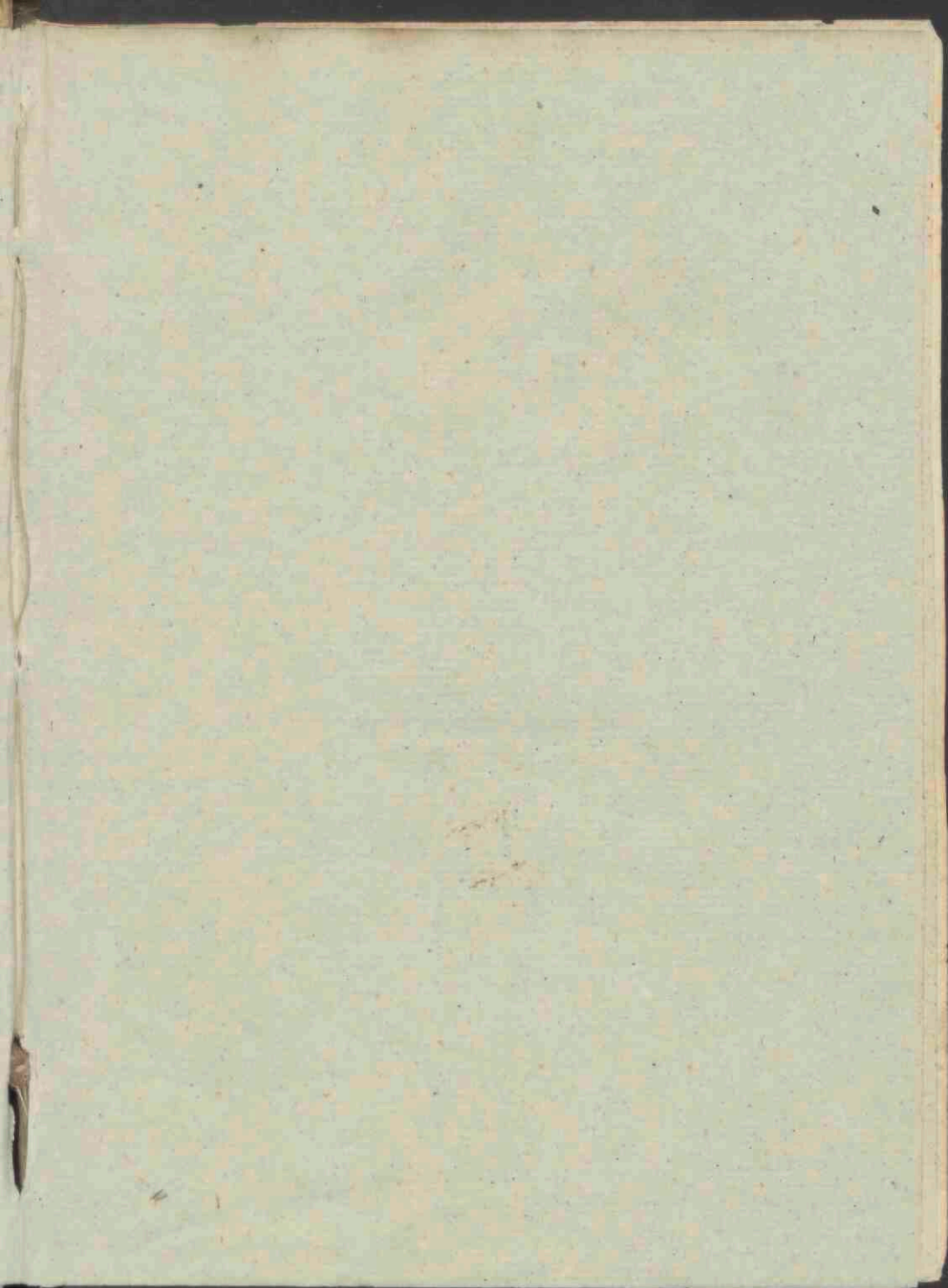

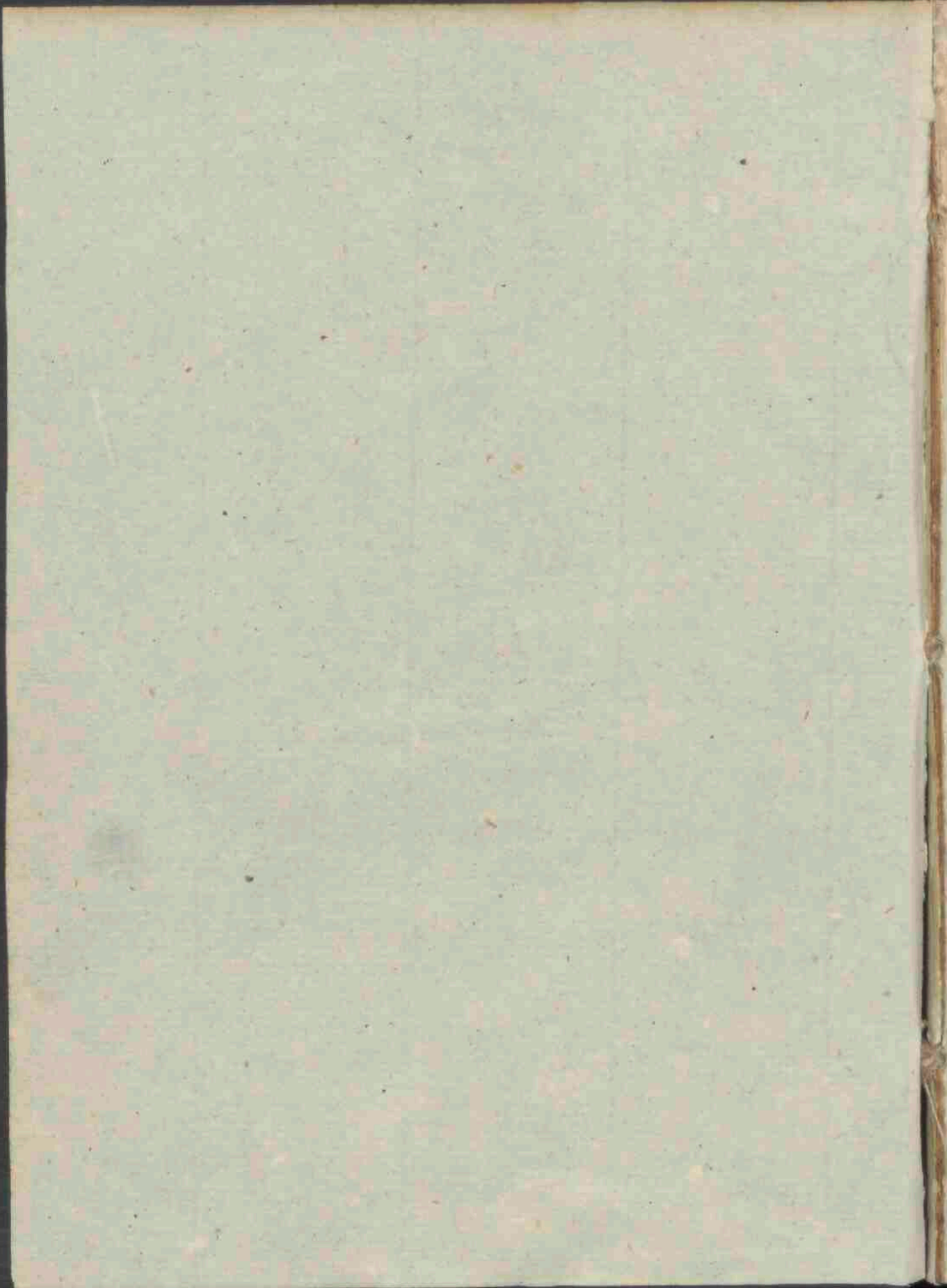

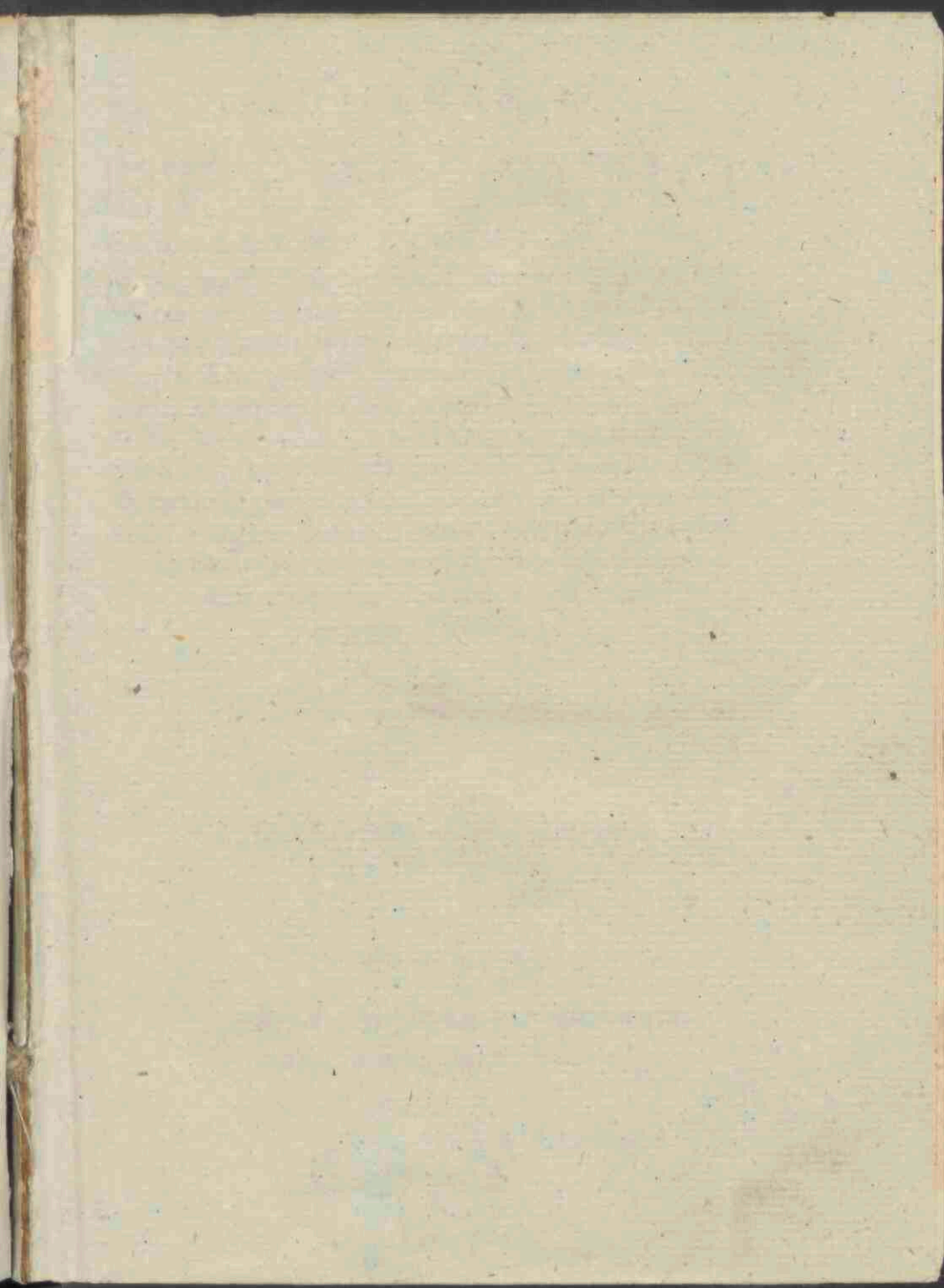

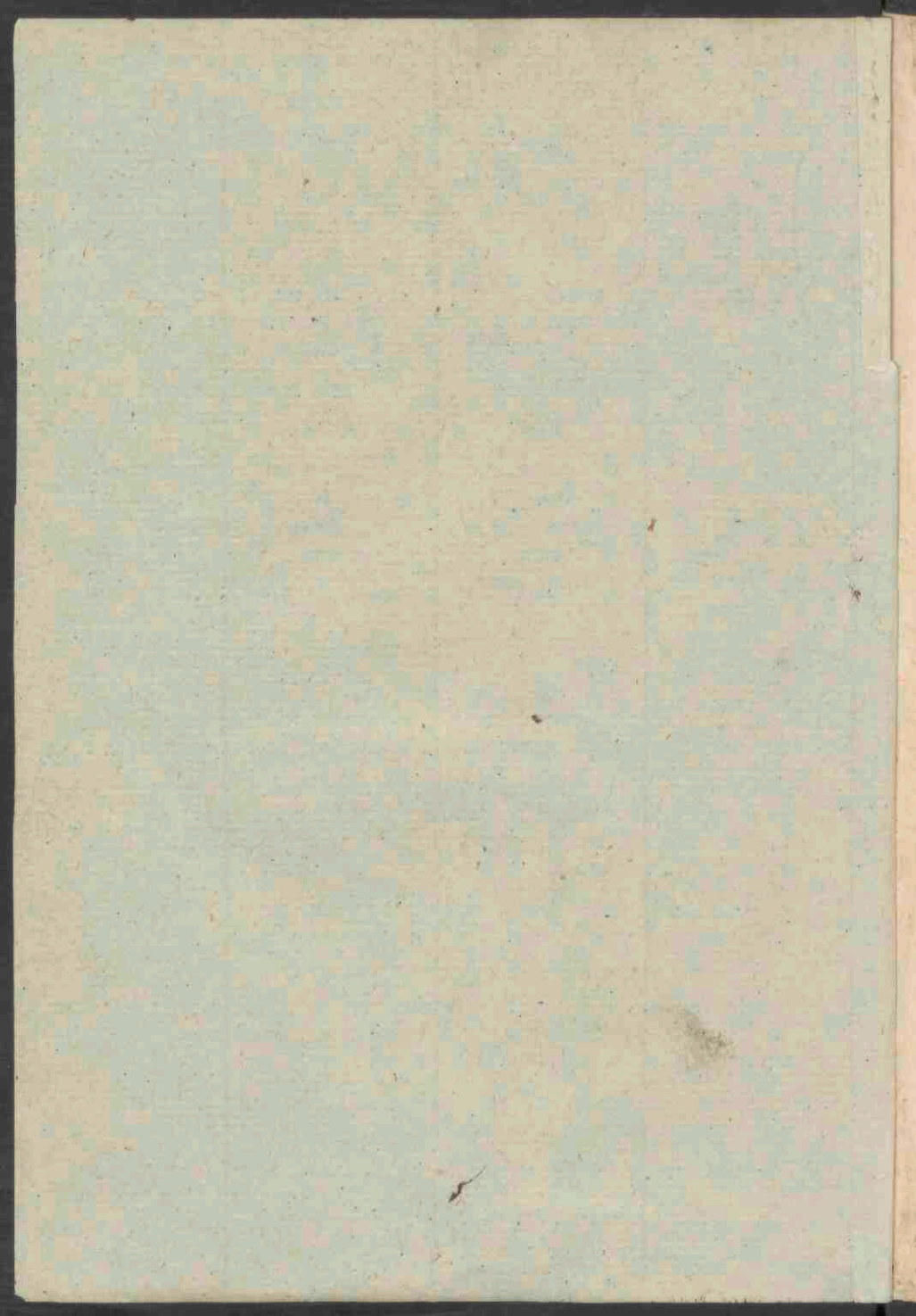
Miscellanea Theologica

Quarto n°. 156.

CONFESSIO
ET EXPOSITIO

SIMPLEX ORTHODOXAE FIDEI,
& dogmatū Catholicorum sinceræ religionis Chri-
stianæ, concorditer ab Ecclesiæ Christi ministris, qui
sunt in Heluetia, Tiguri, Bernæ, Scaphusij, Sangalli,
Curia Rhetorum & apud confœderatos, Mylhussij
item, & Biennæ, quibus adiunxerunt se & Geneuen-
sis Ecclesiæ ministri, edita in hoc, ut uniuersis testen-
tur fidelibus, quòd in unitate ueræ & antiquæ Chri-
sti Ecclesiæ, perstent, neq; ulla noua aut erronea dog-
mata spargant, atq; ideo etiam nihil consortij cum ul-
lis Sectis aut hæresibus habeant: hoc demum
uulgata tempore, qui de ea æstimare
pijs omnibus liceat.

✠
R O M. X.

*CORDE creditur ad iusticiam, ore autem
confessio fit ad salutem.*

TIGURI

*Excudebat Christophorus Froschouerus,
Mense Martio, M. D. LXVI.*

donatione Hub. a Buedel.

VNIVERSIS CHRIS-
TI FIDELIBVS PER
GERMANIAM ATQVE EXTERAS
etiam Nationes. Ministri subscriptarum Ecclesia-
rum per Heluetiam, Gratiam & pacem à Deo
Patre, per IESVM CHRISTVM
Dominum nostrum
precantur.

CONSCRIPTAE sunt hactenus, & eduntur hoc praecipue tempore in publicum, à Regnis, Nationibus, & Ciuitatibus, multa ac varia Confeſſiones & expositiones fidei, quibus extremo hoc seculo, in tam infelici perniciosarum prouentu hæresum, quæ passim exoriuntur, docent atq; testantur, se in Ecclesijs suis orthodoxè simpliciterq; sentire, credere atq; docere, de omnibus in vniuersum & singulis Christiana fidei & religionis nostræ dogmatibus, deniq; se & ab hæresum sectarumque communionem esse quam alienissimos. Nos ergo, tametsi antea hoc ipsum fecerimus in nostris scriptis in publicum editis, quia tamen illa in obliuionem forte abierunt, varijsq; in locis, & prolixius etiam rem exponunt, quam ut omnibus inquirere ac perlegere vacet, præclaro aliorum fidelium exemplo excitati, breui hac expositione conamur complecti, & omnibus Christi fidelibus proponere doctrinam æconomiamq; Ecclesiarum no-

strarum, quam illa mox ab initio reformationis, multos iam per annos, multaq; per discrimina rerum ad hunc usq; diem, summo cum cōsensu, & docuerunt, & nunc quoq; custodiunt. Eadem opera attestamur etiam omnibus consensum nostrum unanimum, quem dedit nobis Dominus, ut in nostris Ecclesijs, quibus nos ministrare voluit Dominus, idem loquamur omnes, nec sint inter nos dissidia, sed simus integrum corpus, eadem mente eademq; sententia. Attestamur item nos, minimè talia in Ecclesijs nostris spargere dogmata, qualia aduersarij nonnulli nostri nobis, apud eos maxime, ad quos scripta nostra non perueniunt, & qui doctrina nostra imperiti sunt, falsò & prater meritum tribuere, obtrudereq; nituntur. Ergo manifestissime ex his nostris, qui deprehendent lectores, nihil nos quoq; habere communionis cum ullis sectis atq; haeresibus, quarum, hoc consilio, in singulis propè capitibus, mentionem facimus, easq; reiicientes perstringimus. Colligent itaq; & illud, nos à sanctis Christi ecclesijs Germaniae, Galliae, Angliae, aliarumq; in orbe Christiano nationum, nephario schismate non seiungere atq; abrumperè: sed cum ipsis omnibus & singulis, in hac confessa veritate Christiana, probè consentire, ipsasq; charitate sincera complecti.

Tamet si verò in diuersis Ecclesijs quadam deprehenditur varietas, in loquutionibus, & modo
 expositio-

expositionis doctrinae, in ritibus item vel caeremonijs, eaq; recepta pro Ecclesiarum quarumlibet ratione, opportunitate & adificatione, nunquam tamen ea, ullis in ecclesia temporibus, materiam disensionibus & schismatibus, visa est suppeditare. Semper enim hac in re, Christi ecclesiae usae sunt libertate. Id quod in historia Ecclesiastica videre licet. Abunde pia uetustati satis erat, mutuus ille in praecipuis fidei dogmatibus, inque sensu orthodoxo & charitate fraterna, consensus.

Quocirca speramus Christi ecclesias, ubi uiderint deprehenderitq; nos in sancti & aeterni Dei doctrina, in sensu item orthodoxo & charitate fraterna, cum ipsis, imprimis uero cum ueteri Apostolica ecclesia, per omnia consentire, libenter ipsas quoq; in unitate fidei atq; doctrinae, sensuq; orthodoxo, & fraterna charitate consensuras nobiscum. Cum hanc Confessionem in hoc quoq; ediderimus praecipue, ut ecclesiarum pacem concordiamq; cum mutua charitate, apud Germania exterasq; ecclesias queramus, nobis conciliemus, conciliatamq; retineamus. Vbi sane illas ipsas ecclesias, ea dilectione, synceritate, integritateq; praeditas esse, nobis certo persuademus, ut si quid forte nostrarum rerum hactenus minus recte intellectum sit, a nonnullis, porro, audita hac simplici Confessione nostra, illa nos neutiquam numeraturae sint inter haereticos, neq; Ecclesias nostras, quae uerae Christi

Ecclesie sunt, damnaturæ ut impias.

Ante omnia uerò protestamur nos semper esse paratissimos, omnia & singula hic à nobis proposita, si quis requirat, copiosius explicare, deniq; meliora ex uerbo Dei docentibus, non sine gratiarum actione, & cedere & obsequi in Domino, Cui laus & gloria.
Acta 1. Martij. Anno 1566.

S V B S C R I P S E R V N T omnes omnium Ecclesiarum Christi in Heluetia ministri, qui sunt Tiguri, Berna, Scaphusij, Sangalli, Curia Rhetorum & apud confœderatos, cis & ultra Alpes, Mylhusij, & Biennæ, quibus adiunxerunt se & ministri Ecclesie, quæ est Geneuæ.

E D I C T V M I M P E R A T O R I V M D E
eo qui nam habendi sint, vel Catholici, vel Heretici, Ex Cod. Iustiniani Imperat. & Tripart. Hist.
lib. 9. cap. 7.

H M P P. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius, Aug. Populo urbis Constantinopolitanæ. Cunctos populos, quos elementæ nostræ regit imperium, in ea volumus religione versari, quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, religio usque nunc ab ipso insinuata declarat, quamq; Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinâ Euangelicamq; doctrinam, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vnam deitatem sub pari maiestate, & sub pia trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos uerò dæmones uasanosq; iudicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, diuina primum uindicta, post etiam motu animi nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus

mus vltione plectendos. Data 3. Calend. Martias Theſſalonicae,
Gratiano 5. Valent. & Theod. Aug. Coſſ.

Cæterum Euangelica & Apoſtolica hiſtoria vnã cum 2. Pet.
Epiſtolis docent nos, qualem religionem S. Petrus Apoſtolus
tradiderit omnibus Eccleſijs per Orientem & Occidentẽ, nedum
Romanae. Fides verò & doctrina Damasi Pontificis, qualis fue-
rit, colliqueſcit ex ipſius Symbolo.

SYMBOLVM DAMASI EX

2. Tomo operum S. Hieron.

CREDIMVS in vnum Deum Patrem omni-
potentem, & in vnum Dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum, Dei Filium, & in Spiritum ſanctum. Deum non
tres Deos, ſed Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum,
vnum Deum colimus & conſitemur: non ſic vnum Deum quaſi
ſolitarium, nec eundem qui ipſe ſibi pater ſit, ipſe & filius: ſed pa-
trem eſſe qui genuit, & filium eſſe qui genitus ſit: ſpiritum verò
ſanctum non genitum, neque ingentum, non creatum neq; fa-
ctum, ſed de patre filioq; procedentem, patri & filio coæternum,
& coæqualem, & cooperatorem. Quia ſcriptum eſt, Verbo Do-
mini cæli firmati ſunt, id eſt, à filio Dei: & ſpiritu oris eius omnis
virtus eorum. Et alibi, Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur, &
renouabis faciem terræ. Ideoq; in nomine patris, & filij, & ſpiri-
tus ſancti, vnum conſitemur Deum, quod nomen eſt poteſtatis,
non proprietatis. Proprium nomen eſt patri; pater, & proprium
nomen eſt filio, filius, & proprium nomẽ ſpiritui ſancto, ſpiritus
ſanctus. In hac trinitate vnum Deum colimus: quia ex vno pa-
tre quod eſt, vnius cum patre naturæ eſt, vnius ſubſtantia, & vni-
us poteſtatis. Pater filium genuit, non voluntate, nec neceſſitate,
ſed natura. Filius vltimo tempore ad nos ſaluandos, & ad implen-
das ſcripturas deſcendit à patre, qui nunquam deſijt eſſe cum
patre. Et conceptus eſt de ſpiritu ſancto, & natus ex virgine. Car-
nem, & animam, & ſenſum, hoc eſt perfectum ſuſcepit homi-
nem, nec amiſit quod erat, ſed cœpit eſſe quod non erat, ita
tamen vt perfectus in ſuis ſit, & verus in noſtris. Nam qui Deus
erat, homo natus eſt, & qui homo natus eſt, operatur vt Deus, &
qui operatur vt Deus, vt homo moritur, & qui vt homo mori-
tur, vt Deus reſurgit.

Qui de iusto mortis imperio, cum ea carne, qua natus, & passus, & mortuus fuerat, & resurrexit, ascendit ad patrem, sederque ad dexteram eius in gloria, quam semper habuit & habet. In huius morte & sanguine credimus emundatos nos, & ab eo resuscitandos die nouissimo, in hac carne qua nunc viuimus. Et habemus spem nos consequuturos præmium boni meriti, aut pœnam pro peccatis æterni supplicij. Hæc lege, hæc crede, hæc retine, huic fidei animam tuam subiuga, & vitam consequeris, & præmium à Christo.

E A D E M porro docuit & credidit, cum beato Damaso & Athanasio, S. Petrus Alexandrinus Episcopus, sicut Damaso colligitur, ex Trip. Hist. lib. 7. cap. 37. & lib. 8. cap. 14.

Cum autem nos omnes simus huius fidei religionisque, speramus nos ab omnibus habendos, non pro hæreticis, sed pro Catholicis & Christianis, &c.

POST LIBELLVM IMPRES-
SVM SVBNOTATA.

Fol. 9. linea 15. post curiosas, adde, nisi forte cum hæreticorum aut alioqui importunorum hominum improbitas cogit ista etiam ex verbo Dei explicare, sicut fecerunt non raro p̄ Ecclesia doctores.

Mox in eod. fol. linea 27. distingue, sed & mala non esse que fiunt, respicit.

Fol. 12. linea 4. lege, qui extra Christum quarunt, An sint electi.

Fol. 13. linea 21. expunge hypostases, & lege duas naturas.

Fol. 14. facie 2. linea 7. lege. Porro passione & morte sua, omnibusq; adeo, que à suo in carne aduentu, nostra causa fecit, & per tulit, reconciliauit omnibus, &c.

CONFESSIO

CONFESSIO ET EX- POSITIO BREVIS ET

SIMPLEX SYNCERAE RE-
ligionis Christianæ, &c.

DE SCRIPTURA SANCTA,
VERO DEI VERBO.

I.

REDIMVS ET CONFITEMVR Scriptura Canonica.

scripturas Canonicas sanctorum Prophe-
tarum & Apostolorum utriusque Testa-
menti, ipsum uerum esse uerbum Dei:
& authoritatem sufficientem ex semetipsis non ex
hominibus habere. Nam Deus ipse loquutus est pa-
tribus, prophetis, & apostolis, & loquitur adhuc no-
bis per scripturas sanctas. Et in hac scriptura sancta ha-
bet uniuersalis Christi ecclesia plenissime exposita,
quæcunq; pertinent cum ad saluificam fidem, tum ad
uitam Deo placentem, recte informandam. Quo no-
mine distincte à Deo præceptum est, ne ei aliquid uel
addatur uel detrahatur. Sentimus ergo ex hisce scri-
pturis petendam esse ueram sapientiam & pietatem, Scriptura
plene docet
omnem pie-
tatem.
ecclesiarum quoq; reformationem & gubernationem,
omniumq; officiorum pietatis institutionem, proba-
tionem deniq; dogmatum, reprobationemq; aut erro-
rum confutationem omnium, sed & admonitiones om-
nes, iuxta illud Apostoli, Omnis scriptura diuinitus
inspirata, utilis est ad doctrinam, ad redargutionem,
&c. 2. Timoth. 3. Et iterum, Hæc tibi scribo, inquit ad
Timoth. Apostolus in 1. cap. 3. Vt noris quomodo o-

A

*Scriptura
uerbum Dei
est.*

Matth. 10.

Luc. 10.

Ioan. 13.

*Prædicatio
uerbi Dei est
uerbum Dei.*

porteat te uersari in domo Dei, &c. Et idem ille rursus ad Theſ. Cum, ait, acciperetis sermonem à nobis, accipistis non sermonem hominum, sed sicut erat uerè sermonem Dei, &c. 1. Theſſ. 2. Nam ipse in Euangelio dixit Dominus, Non uos estis loquentes illi, sed spiritus patris mei loquitur in uobis. Ergo qui uos audit me audit, qui autem uos spernit, me spernit.

Proinde cum hodie hoc Dei uerbum per prædicatores legitime uocatos annunciatur in ecclesia, credimus ipsum Dei uerbum annunciari, & à fidelibus recipi, neque aliud Dei uerbum uel fingendum uel coelestus esse expectandum; atque in præſenti spectandum esse ipsum uerbum, quod annunciatur, non annunciantem ministrum, qui etsi sit malus & peccator, uerum tamen & bonum manet nihilominus uerbum Dei. Neque arbitramur prædicationem illam externam tanquam inutilem ideo uideri, quoniam pendeat institutio ueræ religionis ab interna spiritus illuminatione: propterea quod scriptum sit, Non erudiet quis proximum suum. Omnes enim cognoscent me. Et, Nihil est qui rigat, aut qui plantat, sed qui incrementum dat Deus. Quanquam enim nemo ueniat ad Christum, nisi trahatur à patre coelesti, ac intus illuminetur per spiritum sanctum, scimus tamen Deum omnino uelle prædicari uerbum Dei etiam foris. Equidem potuisset per spiritum suum sanctum, aut per ministerium angeli, absque ministerio S. Petri instituisse Cornelium in Actis Deus, cæterum reijcit hunc nihilominus ad Petrum: de quo angelus loquens, Hic, inquit, dicet tibi quid oporteat te facere. Qui enim intus illuminat, donato hominibus spiritu sancto, idem ille præcipiens dixit ad discipulos suos, Ite in mundum uniuersum, & prædicare Euangelium omni creaturæ. Vnde

Jerem. 31.

1. Cor. 3.

Ioan. 6.

Interior illuminatio non tollit exterioram prædicationem.

Paulus.

Paulus Lydiæ, apud Philippos, purpurariæ, prædicationem, uic uerbum exterius, interius autem aperuit mulieri Marc. 16. Actor. 16. cor Dominus: idemq; Paulus collocata gradatione elegantî ad Rom. 10. tandem infert, Ergo fides ex auditu est; auditus autem per uerbum Dei. Agnoscimus interim Deum illuminare posse homines, etiam sine externo ministerio, quos & quâdo uelit; id quod eius potentia est. Nos autem loquimur de usitata ratione instituendi homines, & præcepto & exemplo tradita nobis à Deo.

Execramur itaq; omnes hæreses Artemonis, Manicheorum, Valentianorum, Cerdonis & Martionitarum, qui negarunt scripturas è spiritu sancto perfectas; uel quasdam illarum non receperunt, uel interpolarunt & corruerunt. Interim nihil dissimulamus quosdam Vet. Test. libros à ueteribus nūcupatos esse Apocryphos, ab alijs Ecclesiasticos, utpote quos in ecclesijs legi uoluerunt quidem, non tamen proferrî ad autoritatem ex his fidei confirmandam. Sicuti & Augustinus in lib. de ciuitat. Dei 18. cap. 38. cōmemorat, in libris Regum adduci prophetarum quorundā nomina & libros, sed addit, hos nō esse in Canone, ac sufficere ad pietatem eos libros quos habemus. Hæreses. Apocrypha.

DE INTERPRETANDIS SCRIPTURIS

*sanctis, & de Patribus, Concilijs,
& Traditionibus.*

II.

Scripturas sanctas dixit apostolus Petrus non esse interpretationis priuatæ. Proinde non probamus interpretationes quaslibet; unde Scripturæ uera interpretatio. 2. Pet. 1.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

nec pro uera aut genuina scripturarum interpretatio-
ne agnoscimus eū, quē uocant sensum Romane eccle-
siae, quem, scilicet, simpliciter, Rom. ecclesie defen-
sores, omnibus obtrudere contendūt recipiendum: sed
illam duntaxat scripturarum interpretationem pro
orthodoxa & genuina agnoscimus, quae ex ipsis est
petita scripturis (ex ingenio utiq; eius linguae, in qua
sunt scriptae, secundum circumstantias item expen-
sae, & proratione locorum uel similium uel dissimi-
lium, plurium quoq; & clariorum exposita) cum re-
gula fidei & charitatis congruit, & ad gloriam Dei ho-
minumq; salutem eximie facit.

*Sanctorum
patrum ex-
positiones.*

Proinde non aspernamur sanctorum patrum Græ-
corum Latinorumq; interpretationes, neq; reproba-
mus eorundem disputationes ac tractationes rerum
sacrarum, cum scripturis consentientes: à quibus ta-
men recedimus modestè, quando aliena à scripturis
aut his contraria adferre deprehenduntur. Nec puta-
mus illis ullam à nobis hac re iniuriam irrogari, cum
omnes uno ore nolint sua scripta æquari Canonicis,
sed probare iubeant, quatenus uel consentiant cum
illis, uel dissentiant, iubeantq; consentientia recipere,
recedere uerò à dissentientibus. Eodem in ordine col-
locantur etiam conciliorū definitiones uel canones.

Concilia.

Iudex quis?

Quapropter non patimur nos in controuersijs reli-
gionis uel fidei causis urgeri nudis patrum sententijs, aut
conciliorū determinationibus, multò minus receptis
consuetudinibus, aut etiam multitudine idem sentien-
tium, aut longi temporis præscriptione. Ergo non a-
lium sustinemus in causa fidei iudicem, quam ipsum
Deum, per scripturas sanctas pronunciantē, quid ue-
rum sit, quid falsum, quid sequendum sit, quid ue-
fugendum. Ita iudicij non nisi spiritualium hominum,

ex uer-

ex uerbo Dei petitis acquiescimus. Ieremias certè ceteriq; prophetæ Sacerdotum concilia, cõtra legem Dei instituta, damnarunt grauitè, ac monuerunt diligenter, ne audiamus patres, aut insistamus uia illorum, qui in suis ambulantes ad inuentionibus à lege Dei deflexerunt.

Pariter repudiamus Traditiones humanas, quæ tametsi insigniantur speciosis titulis, quasi diuinæ apostolicæq; sint, uiua uoce Apostolorum, & ceu per manus uirorum apostolicorum, succedentibus Episcopis, Ecclesiæ traditæ, compositæ tamen cum scripturis, ab his discrepant, discrepantiæq; illa sua ostendunt, se minime esse apostolicas. Sicut enim Apostoli inter se diuersa non docuerunt, ita & apostolici non contraria Apostolis ediderunt. Quinimò impium esset asseuerare apostolos uiua uoce contraria scriptis suis tradidisse. Paulus disertè dicit eadem se in omnibus ecclesijs docuisse. Et iterũ, Non alia, inquit, scribimus uobis quam quæ legitis aut etiam agnoscitis. Alibi rursus testatur se & discipulos suos, id est, uiros apostolicos, eadem ambulare uia & eodem spiritu pariter facere omnia. Habuerunt quondam & Iudæi suas traditiones seniorum, sed refutatæ sunt grauitè à Domino, ostendente quod earum obseruatio legi Dei officiat, & his Deus frustra colatur.

Traditiones humana.

1. Cor. 4.

2. Cor. 1.

2. Cor. 12.

Matth. 23.

Marc. 7.

DE DEO, VNITATE EIVS,

ac Trinitate.

III.

Eum credimus & docemus unum esse essentia uel natura, per se subsistentem, sibi ad omnia sufficientem, inuisibilem, incorporeum,

Deus unus est.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

immensum, æternum, creatorem rerum omnium, cum
uisibilem, tum inuisibilem, summum bonum, ui-
uum, & omnia uiuificantem & conseruantem, om-
nipotentem, & summè sapientem, clementem, siue
misericordem, iustum atq; ueracem. Pluralitatem ue-
rò Deorum abominamur: quod disertè scriptum sit,
Deut. 6. Dominus Deus tuus unus est. Ego sum Dominus
Exodi 20. Deus tuus, non sint tibi Dij alieni ante faciem meam.
Isaie 45. Ego Dominus & nullus ultra, præter me non est
Deus. An non ego Dominus, & non est alius præter
me solum? Deus iustus & saluans, nullus præter me.
Ego Iehouah, Iehouah, Deus, misericors, clemens
& longanimis, immensæ bonitatis & ueritatis, &c.
Exodi 34.

Deus trinus
est.

Eundem nihilominus Deum immensum, unum &
indiuisum, credimus & docemus personis insepara-
biliter & inconfusè esse distinctum, patrem, filium, &
spiritum sanctum, ita ut pater ab æterno filiū genera-
uerit, filius generatione ineffabili genitus sit, spiritus
sanctus uerò procedat ab utroq; idq; ab æterno, cum
utroq; adorandus: ita ut sint tres non quidem Dij, sed
tres personæ consubstantiales, coæternæ, & coæqua-
les, distinctæ quoad hypostases, & ordine alia aliam
præcedens, nulla tamen inæqualitate. Nam quo ad
naturam uel essentiam, ita sunt cõiunctæ, ut sint unus
Deus, essentiæq; diuina cõmunis sit patri, filio, & spi-
ritui sancto. Distinctionem enim personarum mani-
festam tradidit nobis scriptura, angelo ad diuam
uirginem inter alia dicente: Spiritus sanctus superue-
niet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et quod
nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Sed & in ba-
ptismo Christi, auditur uox cœlitus delata super Chri-
sto dicens, Hic est filius meus dilectus, Apparebat &
spiritus

Luce 1.

Matth. 3.

spiritus sanctus in specie columbæ. Cumq; ipse iube-^{Ioan. 1.}
ret baptizare Dominus, iussit baptizare in nomine ^{Matth. 28.}
patris, & filij, & spiritus sancti. Item alibi in euan-
gelio dixit, spiritum sanctum mittet pater nomine
meo. Idem iterum, Cum, inquit, uenerit paracletus, ^{Ioan. 14. 26.}
quem ego mittam uobis à patre, spiritus ueritatis,
qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de
me, &c. Breuiter, recipimus Symbolum apostolorum
quod ueram nobis fidem tradit.

Damnamus ergo Iudæos & Mahumetistas, om-^{Hereses.}
nesq; sacrosanctâ & adorandam hanc Trinitatē blas-
phemantes. Damnamus item omnes hæreses atq; hæ-
reticos docentes filium & spiritum sanctum nuncu-
patione esse Deum, item creatum ac seruiens aut al-
teri officiale esse in trinitate, esse in ea deniq; inæqua-
le, maius aut minus, corporeum aut corporaliter effi-
giatum, moribus uel uoluntate diuersum, aut confu-
sum uel solitarium, quasi filius & spiritus sanctus affe-
ctiones & proprietates sint unius Dei patris: ut Mo-
narchici senserūt, Nouatiani, Praxeas, Patripasiani,
Sabellius, Samosatenus, Aetius, Macedonius, An-
thropomorpha, Arius, & similes.

DE IDOLIS VEL IMAGINIBVS.

Dei, Christi, & Diuorum.

IIII.

 Voniã uerò Deus spiritus est inuisibilis & ^{Imagines}
immensa essentia, non potest sanè ulla arte ^{Dei.}
aut imagine exprimi, unde non ueremur
cum scriptura, simulachra Dei, mera nuncupare men-
dacia. Reijcimus itaq; non modò gentium idola, sed
& Christianorum simulachra. Tametsi enim Christus

CONFESSIO ET EXPOSITIO

Imagines Christi. humanam assumpserit naturam, non ideo tamen assumpserit, ut typum præferret statuarijs atq; pictoribus.

Matth. 5. Negauit se uenisse ad soluendum legem & prophetas. At lege & prophetis prohibita sunt imagines.

Deut. 4. Negauit corporalem suam ecclesiæ profuturam præsentiam: spiritu suo se nobis perpetuò affuturum promisit: quis ergo crederet umbram uel simulachrum corporis aliquam conferre pijs utilitatem? Cumq;

Isa. 40. maneat in nobis per spiritum suum, sumus utiq; templa Dei. Quid autem conuenit templo Dei cum simulachris? Et quando beati spiritus ac diui cœlites; dum

Ioan. 16. hic uiuerent, omnem cultum sui auerterunt, & statuas oppugnarunt, cui uerisimile uideatur diuis cœlitibus & angelis suas placere imagines, ad quas genera

1. Cor. 5. flectunt homines, detegunt capita, alijsq; prosequuntur honoribus?

1. Cor. 3. Ut uerò instituantur homines in religione, admo-

2. Cor. 6. neanturq; rerum diuinarum & salutis suæ, prædicare iussit Euangelium Dominus, non pingere & pictura

Acto. 3. 14. laicos erudire: sacramenta quoq; instituit, nullibi staturas constituit. Sed & passim quoquo uertamus oculos,

Apoc. 14. 22. occurrunt res creatæ à Deo uiuæ & ueræ in oculos nostros, quæ si obseruentur, ut par est, longè euidenti-

Imagines diuorum. us mouent aspectantem, quam omnes omnium hominum imagines uel picturæ uanæ, immobiles, mar-

Marci 16. cidæ atq; mortuæ. De quibus uerè dixit propheta, Oculos habent & non uident, &c. Idcirco approbamus

Scriptura Laicorum. Lactantij ueteris scriptoris sententiã, dicentis, Non est dubium, quin religio nulla sit, ubicunq; simulachrum est. Rectè item fecisse asserimus beatum Epi-

Psalm. 115. scopum Epiphaniũ qui in foribus ecclesiæ inueniens uelum, habens depictam imaginem quasi Christi uel sancti cuiuspiã, scidit atq; sustulit: quod contra aucto-

Lactantius.

Epiphanius & Hieronymus. ritatem

ritatē scripturarū uidisset in ecclesia Christi hominis pendere imaginem. Ideoq; præcipiebat ne deinceps in ecclesia Christi eiusmodi uela, quæ contra religionem nostram ueniunt, appenderentur, sed tolleretur potius illa scrupulositas, quæ indigna sit ecclesia Christi & populis fidelibus. Præterea approbamus hanc S. Augustini de uera religione sententiam, Non sit nobis religio humanorum operum cultus. Meliores enim sunt ipsi artifices qui talia fabricantur: quos tamen colere non debemus. Cap. 55.

DE ADORATIONE, CULTU, ET

inuocatione Dei, per unicum mediatorem

Iesum Christum.

V.

DEum uerum docemus solum adorare & colere. Hunc honorem communicamus nemini, iuxta mandatum Domini, Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles, uel, & huic uni seruias. Certè omnes prophætæ grauissimè inuerti sunt contra populum Israelis, quandoquæ Deos alienos, non unum solum Deum uerum adorant & coluerunt. Adorandum autem colendumq; docemus Deum, sicuti ipse nos colere docuit, in spiritu uidelicet & ueritate, non cum ulla superstitione, sed cum synceritate, secundum uerbum eius: ne aliquando ad nos etiam dicat, Quis requisit hęc ex manibus uestris? Nam & Paulus, Deus non colitur, ait, humanis manibus, tanquam qui ipse aliquo indigeat, &c. Eundem solum inuocamus in omnibus discriminibus & casibus uitæ nostræ, idq; per interuentum unici mediatoris & intercessoris nostri Iesu Christi

Deus solus
adorandus
& colendus.
Matth. 4.

Ioan. 4.

Isaie 66.
Ierem. 7.
Acto. 17.

Solus Deus
per unius
Christi inter
uentum est
inuocandus.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

Psal. 50. *fit.* Disertè enim præceptum est nobis, Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & glorificabis me. Sed & liberalissimè nobis promissum est à domino, dicen-
Ioan. 16. te, Quicquid petieritis à patre meo, dabit uobis. Item,
Matth. 11. Venite ad me, quotquot laboratis & onerati estis, &
Rom. 10. ego reficiam uos. Et cum scriptum sit, Quomodo in-
 uocabunt eum, in quem non crediderunt: nos uerò in
 solum Deum credamus, solum certè inuocamus: &
 quidem per Christum. Vnus enim Deus, ait Aposto-
 lus, & unus mediator Dei & hominum Christus Ie-
 sus. Item, Si quis peccauerit, aduocatum habemus
 apud patrem Iesum Christum iustum, &c.

*Diui non ado-
 randi colen-
 di inuocandi.* Proinde sanctos cœlites siue diuos, nec adoramus,
 neq; colimus, nec inuocamus, neq; illos coram patre
 in cœlis pro intercessoribus aut mediatoribus nostris
 agnoscimus. Sufficit enim nobis Deus, & mediator
 Christus, neq; honorem soli Deo & filio eius debitum
Isaie 47. alijs communicamus: quòd ille disertè dixerit, Glo-
Asto. 4. riam meam alteri nō dabo. Et quod Petrus dixit, Nō
 aliud hominibus nomen datum, in quo oporteat sal-
 uos fieri, nisi nomen Christi. In quo sanè qui per fi-
 dem acquiescunt, non quærunt extra Christum quic-
 quam.

*Honor diuis
 debitus &
 impendendus.* Interim Diuos, nec contemnimus, nec uulgariter
 de eis sentimus. Agnoscimus enim eos esse uiua Chri-
 sti membra, amicos Dei, qui carnem & mundum glo-
 riosè uicerunt. Diligimus ergo illos ut fratres, & ho-
 noramus etiam, non tamen cultu aliquo, sed honora-
 bili de eis exiustimatione, deniq; laudibus iustis. Imi-
 tamur item eos. Nam imitatores fidei uirtutumq;
 ipsorum, consortes item æternæ salutis, illis æternum
 apud Deum cohabitare, & cum eis in Christo exulta-
 re, desyderijs uotisq; ardentissimis exoptamus. Atq;
 hac

hac in parte approbamus illam S. Augustini de Vera religione sententiam, Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum. Quia si pie uixerint, non sic habentur, ut tales quærant honores, sed illum à nobis coli uolunt, quo illuminante, lætantur meriti sui nos esse conseruos. Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem, &c.

Multò uerò minus credimus reliquias diuorum adorandas esse aut colendas. Veteres isti sancti satis honorasse uidebantur, mortuos suos, si honestè mandassent terræ reliquias, postquam astra petijisset spiritus; ac omnium nobilissimas reliquias maiorum æstimabant esse uirtutes, doctrinam & fidem; quas ut commendabant cum laude mortuorum, ita eas exprimere annitebantur dum uiuebant in terris. Illi ipsi ueteres non iurarunt nisi per nomen solius Dei Iehouah, sicuti lege diuina est præceptum; qua sicut uetustum est iurare per nomina alienorum Deorum, sic nos iuramenta per diuos requisita non præstamus. Reijcimus ergo in his omnibus doctrinam diuisio-

Reliquie sanctorum.

*Iurare per nomen Dei solius.
Deut. 10.
Exod. 23.*

DE PROVIDENTIA DEI.

VI.

DEI huius sapientis æterni & omnipotentis prouidentia, credimus cuncta in cælo, & in terra, & in creaturis omnibus conseruari & gubernari. Dauid enim testificatur & ait, Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cælos gloria eius. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & se demittit, ut inspiciat, quæ sunt in cælo & in terra: Idem rursus, Omnes uias meas, inquit, præ-

*Dei prouidentia gubernantur omnia.
Psal. 113.*

Psal. 139.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

uidisti. Quia non est uerbum in lingua mea, quod nō
Acto. 17. uniuersum noueris domine, &c. Testificatur & Pau-
Rom. 12. lus & ait, Per ipsum uiuimus, mouemur, & sumus. Et,
 Ex illo, & per illum, et in illum omnia. Verissimè ergo
Matth. 10. & secundum scripturam pronunciauit Augustinus
 in lib. de Agone Christ. cap. 8. Dominus dixit, Non-
Matth. 6. ne duo passeret assè ueniunt, & unus eorum non ca-
 dit in terram sine uoluntate patris uestri? Ira uerò lo-
 quens, ostendere uoluit quicquid uilissimum homi-
 nes putant, omnipotentia Domini gubernari. Sic
 enim & uolatilia cœli ab eo pasci, & lilia agri ab eo
 uestiri, ueritas loquitur, quæ capillos etiam nostros
 numeratos esse dicit, &c.

Damnamus ergo Epicureos, prouidētiam Dei ab-
Epicurei. negantes, omnesq; illos, qui blasphemè dicūt, Deum
 uersari circa cardines cœli, & nos atq; nostra nec uide-
Psal. 94. re nec curare. Damnauit hos etiam Dauid propheta
 regius, qui dixit, Quousq; Domine, quousq; impij ex-
 ultabunt? Dicunt, Dominus non uidet, neq; intelligit
 Deus Iacob. Intelligite stupidi in populo, & stulti quā-
 do demum sapietis? Is qui aurem condidit, an non au-
 diret? & qui oculum finxit, quomodo non uideret?

Interim uerò media per quæ operatur diuina prou-
Media non
aspernanda. idētia, non aspernamur, ut inutilia, sed his hæcenus
 nos accomodandos esse docemus, quatenus in uerbo
 Dei nobis commendantur. Vnde illorum uoces teme-
 rarias improbamus, qui dicunt, Si prouidentia Dei o-
 mnia geruntur, inutiles certè sunt conatus nostri &
 studia nostra. Satis fuerit, si omnia diuinæ permitta-
 mus prouidentia gubernanda, nec erit quod porrò si-
 mus solliciti de re ulla, aut quicquam faciamus. Tamet
Acto. 27. si enim Paulus agnosceret se in Dei prouidentia nau-
 gare, qui ipsi dixerat, Oportet te & Romæ testificari:

qui

qui insuper promiserat dixeratq̄, Iactura nulla erit ul- Actor. 17.
 lius animæ, nec cadet pilus de capite uestro, nihilomi-
 nus meditantibus fugā nautis, dicit idem ille Paulus
 centurioni & militibus, Nisi hi in nauī manserint, uos
 seruari non poteritis. Deus enim qui cuiuslibet rei suū
 destinauit finem, is & principium & media, per quæ
 ad finem usq̄ peruenitur, ordinauit. Ethnici fortunæ
 res attribuunt cæcæ, & incerto casui. S. Iacobus non Iacob. 4.
 uult ut dicamus, Hodie & cras in illam urbem profici-
 scemur & negotiabimur; sed addit, Pro eo quod dice-
 re debueritis, si Dominus uoluerit & uixerimus, hoc
 uel illud faciemus. Et Augustinus, Omnia quæ uanis
 uidentur in rerum natura temerè fieri, non faciunt ni-
 si uerbum eius: quia non fiunt nisi iussu eius, Enarrat.
 in Psal. 148. Ita uidebatur forte fortuna fieri, quòd
 Saul quærens patris asinas, incidit in prophetam Sa- 1. Sam. 9.
 muelem: sed antea dixerat Dominus ad prophetam,
 Cras mittam ad te uirum de tribu Beniamin, &c.

DE CREATIONE RERVM O-
mnia, de Angelis, Diabolo, & Homine.

VII.

Deus hic bonus & omnipotens creauit omnia Deus creauit
omnia.
 cum uisibilia tum inuisibilia, per uerbum suū
 coeternū, eadēq̄ quoq̄ conseruat per spiritū Psal. 33.
 suum coeternum, testificante Dauide atque dicente,
 Verbo Dei cœli facti sunt, & in spiritu oris eius om-
 nis uirtus eorū. Omnia autē quæ condidit Deus, erāt,
 ut scriptura ait, ualde bona, & ad utilitatem usumq̄
 hominis cōdita. Cuncta uerò illa dicimus ab uno pro-
 fecta esse principio. Damnamus ergo Manichæos & Manicheior
Marcionite.
 Marcionitas, qui impiè fingebant duas substantias at

CONFESSIO ET EXPOSITIO

que naturas boni & mali, duo item principia, & duos sibi aduersos Deos, bonum & malum.

De angelis
& diabolo.
Psal. 104.
Hebr. 1.

Inter omnes creaturas præstant angeli atq; homines. De angelis pronunciat diuina scriptura, Qui creat angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Item, Nonne omnes sunt administratorij spiritus, qui in ministerium emittuntur, propter eos qui hæredes sunt salutis? Dominus uerò Iesus ipse testificatur de Diabolo, Ille, inquit, homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, quia nõ est ueritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur; quia mendax est, atque eius rei pater. Docemus ergo angelos alios quidem perstitisse in obedientia, ac ad fidele Dei & hominum ministerium esse deputatos; alios uerò sua sponte lapsos, & in exitium esse præcipitados, factosque esse omnis boni fideliumq; hostes, &c.

Ioan. 8.

De homine.

Gen. 2.

Iam uerò de homine dicit scriptura, quòd ab initio conditus sit bonus, ad imaginẽ & similitudinẽ Deit; quòd Deus collocauerit eum in paradysum, subieceritq; ei omnia. Id quod Dauid magnificè celebrat in Psal. 8. Addidit insuper ei coniugẽ, ac benedixit eis. Dicimus autem constare hominẽ duabus ac diuersis quidem substantijs, in una persona, anima immortalis, utpote quæ separata à corpore, nec dormit, nec interit, & corpore mortali, quod tamen in ultimo iudicio à mortuis resuscitabitur, ut totus homo inde, uel in

Sec. 2.

uita, uel in morte, æternum maneat. Damnamus omnes, qui irrident, aut subtilibus disputationibus, in dubium uocant immortalitatem animarum, aut animam dicunt dormire, aut partem esse Dei. Breuiter damnamus omnes omnium opiniones, quotquot diuersa sentiunt de creatione, de angelis & demonibus, & homine, ab ijs quæ nobis tradita sunt per scriptu-

Scripturas sanctas, in apostolica Christi ecclesia.

DE LAPSV HOMINIS, ET
peccato, & causa peccati.

VIII.

Vit homo ab initio à Deo conditus ad ima- *Lapsus homi- nis.*
ginem Dei, in iustitia & sanctitate ueritatis, &
bonus & rectus, sed instinctu serpentis, &
sua culpa, à bonitate & rectitudine deficiēs, peccato,
morti, uarijsq; calamitatibus factus est obnoxius. Et
qualis factus est à lapsu, tales sunt omnes, qui ex ipso
prognati sunt, peccato inquam, morti, uarijsq; obno-
xij calamitatibus. Peccatum autem intelligimus esse *Peccatum.*
natiuam illam hominis corruptionem, ex primis illis
nostris parentibus, in nos omnes deriuatam uel pro-
pagatam, qua concupiscentijs prauis immerfi, & à
bono auersi, ad omne uerò malum propensi, pleni o-
mni nequitia, diffidentia, contemptu & odio Dei, ni-
hil boni ex nobis ipsis facere, imò ne cogitare quidem
possumus. Quinimò accedentibus iam etiã annis, co-
gitationibus, dictis & factis prauis, contra legem Dei *Matth. 12.*
admissis, corruptos fructus, mala arbore dignos, pro-
ferimus; quo nomine, merito nostro, irę Dei obnoxij,
pœnis subijcimur iustis: adeoq; à Deo abiecti essemus
omnes, nisi reduxisset nos Christus liberator.

Per mortem itaq; intelligimus non tantũ corporeã *Mors.*
mortem, quæ omnibus nobis semel, propter peccata,
est obeunda, sed etiã supplicia sempiterna peccatis
& corruptioni nostrę debita. Nam apostolus, Erasmus *Ephes. 2.*
mortui, inquit, delictis ac peccatis, & eramus natura
filij irę, sicut & cæteri. Sed Deus, qui diues est miseri-
cordia, cum essemus mortui per delicta, conuiuifica-

CONFESSIO ET EXPOSITIO

Rom. 5.

uit nos unà cum Christo, Item, Sicut per unum hominem peccatum in mundum introiit, ac per peccatum mors, & ita in omnes homines mors transiit, in quo omnes peccarunt.

Originale peccatum.

Agnoscamus ergo in omnibus hominibus esse originale peccatū: agnoscamus omnia alia peccata, quæ ex hoc oriuntur, & dici, & uerè esse peccata, qualiscunq; nomine nuncupentur, siue mortalia, siue uenialia, siue illud quoq; , quod uocatur peccatum in spiritum sanctum, quod nunquam remittitur. Fatemur etiam peccata non esse æqualia, licet ex eodem corruptionis & incredulitatis fonte exoriātur, sed alia alijs

Actualia peccata.

Marc. 3.

1. Ioan. 5.

Math. 10. 11.

Secle.

esse grauiora. Sicut Dominus dixit, Sodomæ tolerabilius futurum, quàm urbi reijciēti uerbum Euangelij. Damnamus ergo omnes, qui his contraria docuerunt, imprimis uerò Pelagium & omnes Pelagianos, unà cū Iouinianistis, peccata cū Stoicis paria facientibus. Sentimus per omnia in hac causa cū S. Augustino, qui sua ex scripturis sanctis protulit atq; defendit.

Deus non est author peccati, & quatenus indurare dicatur.

Psal. 5.

Ioan. 8.

Damnamus præterea Florinum & Blastum, contra quos & Irenæus scripsit, & omnes qui Deum faciunt authorem peccati. Cū disertè scriptum sit, Tu non es Deus, qui uelit iniquitatem. Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium. Et iterū, Cum loquitur diabolus mendaciū, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius rei. Sed & in nobis ipsis satis est uitij corruptionisq; , ut nihil necesse sit Deum infundere nobis nouam aut auctiorem prauitatem. Proinde quādo dicitur in scripturis Deus indurare, excæcare, & tradere in reprobum sensum, intelligendum id est, quod iusto iudicio Deus id faciāt, tanquam iudex & ultor iustus. Deniq; quotiescunq; Deus aliquid mali in scriptura facere dicitur

aitur atq; uidetur, non ideo dicitur, quod homo malū non faciat, sed quod Deus fieri sinat & non prohibeat, iusto suo iudicio, qui prohibere potuisset si uoluisset: uel quod malo hominum bene utatur, ut peccatis fratrum Iosephi: uel quod ipse peccata gubernet ne latius, quàm par est, erumpant atque grassentur. S. Augustinus in Enchiridio suo, Miro modo, inquit, & ineffabili non fit præter uoluntatem eius, quod etiam fit contra uoluntatem eius. Quia nõ fieret, si fieri non sineret. Nec utiq; nolens sinit, sed uolens. Nec sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo face re posset bene. Hæc ille. Reliquas quæstiones, An Deus uoluerit labi Adamum, aut impulerit ad lapsum: aut quare lapsum non impediuerit: & similes quæstiones deputamus inter curiosas, sciētes Dominum prohibuisse, ne homo ederet de fructu prohibito, & transgressionem puniuisse: sed & mala non esse, quæ fiunt respectu prouidentix Dei, uoluntatis ac potestatis Dei, sed respectu satanæ & uoluntatis nostræ, uoluntati Dei repugnantis.

Curiosæ quæstiones.

DE LIBERO ARBITRIO,
adeoque viribus hominis.

IX.

Docemus in hac causa, quæ semper in ecclesia multas peperit conflictationes, conditionem uel statum hominis triplicem esse considerandū. Principio qualis fuerit homo ante lapsum, rectus nimirum & liber, qui & in bono manere & ad malum potuit declinare: declinauerit autem ad malum, implicaueritque peccato & morti, & se & omne genus mortalium, sicuti dictum est antea.

Qualis homo fuerit ante lapsum.

Qualis homo fuerit post lapsum.

Deinde considerandum est qualis fuerit homo post lapsum. Non sublatus est quidem homini intellectus, non erepta ei uoluntas, & prorsus in lapidem uel truncum est commutatus; cæterum illa ita sunt immutata & imminuta in homine, ut non possint amplius, quod potuerunt ante lapsum. Intellectus enim obscuratus est: uoluntas uerò ex libera, facta est uoluntas serua. Nam seruit peccato, non nolens, sed uolens. Etenim uoluntas, non noluntas dicitur. Ergo quoad malum siue peccatum, homo non coactus uel à Deo uel à diabolo, sed sua sponte, malū facit, & hac parte liberrimi est arbitrij. Quod uerò non rarò cernimus pessima hominis facinora & consilia impediri à Deo, ne finem suum consequantur, non tollit homini libertatem in malo, sed Deus potentia sua præuenit, quod homo aliàs liberè instituit. Sicut fratres Ioseph, Iosephum liberè instituunt tollere: sed non possunt, quòd Dei consilio aliud uisum esset.

Homo sua sponte malū facit.

Homo nō potest per se bonum.

Quantum uerò ad bonum & ad uirtutes, intellectus hominis, non rectè iudicat de diuinis ex semetipso. Requirit enim scriptura euangelica & apostolica regenerationem abs quolibet nostrum, qui saluari uelimus. Vnde natiuitas prior ex Adamo, ad salutem nihil nobis confert. Paulus, Animalis homo, ait, non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, &c. Idem negat alicubi nos idoneos esse, ex nobis ipsis, cogitare aliquid boni. Constat uerò mentem uel intellectum, ducem esse uoluntatis, cū aut cæcus sit dux, claret quousq; & uoluntas pertingat. Proinde nullum est ad bonum homini arbitrium liberum, nondum renato, uires nullæ ad perficiendum bonum. Dominus in Euangelio dicit, Amen amen dico uobis, quod omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et Paulus apostolus, Affectus

1. Cor. 2.

2. Cor. 3.

Ioan. 8.

Rom. 8.

crus carnis, inquit, inimicitia est aduersus Deū. Nam legi Dei non subditur, imò ne potest quidem. Porrò terrenarum rerum intelligentia in lapsò homine, non est nulla. Reliquit enim Deus ex misericordia ingenium, multum tamē distans, ab eo, quod inerat ante lapsum. Iubet Deus excolere ingenium, & addit dona simul & profectum. Et manifestum est, quā nihil proficiamus in artibus omnibus sine benedictione Dei. Scriptura certè omnes artes ad Deum refert. Nam & Ethnici retulerunt artiū origines ad inuētores Deos.

*Intelligentia
artium.*

Postremò uidendum, an regenerati sint liberi arbitrij, & quatenus. In regeneratione, intellectus illuminatur per spiritum sanctum, ut & mysteria & uoluntatem Dei intelligat. Et uoluntas ipsa, non tantum mutatur per spiritum, sed etiam instruitur facultatibus, ut sponte uelit & possit bonum. Nisi hoc dederimus, negabimus Christianam libertatem, & inducemus legalem seruitutem. Sed & propheta facit Deum loquentem, Dabo legem meam in mentes illorum, & in cordibus eorum inscribam eas. Dominus quoque dicit in euangelio, Si filius uos liberauerit, uerè liberi estis. Paulus quoque ad Phil. Vobis donatū est, inquit, pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini. Et iterum, Persuasum habeo, quod is qui cœpit in uobis bonum opus, perficiet usque ad diem Domini Iesu. Item, Deus est qui agit in uobis, & ut uelitis, & ut efficiatis.

*Quales uires
regenerato-
rum, & quo-
modo sine li-
beri arbitrij.*

Rom. 8.

*Ierem. 31.
Ezech. 36.*

Ioan. 8.

Philip. 1.

Philip. 2.

Vbi interim duo obseruanda esse docemus. Primum regeneratos in boni electione & operatione, non tantum agere passiuè, sed actiuè. Aguntur enim à Deo, ut agant ipsi, quod agunt. Rectè enim Augustinus adducit illud, quod Deus dicitur, noster adiutor. Nequit autē adiuuari, nisi is, qui aliquid agit. Ma-

*Regenerati
actiuè agunt
non passiuè
tantum.*

*Infirmum in
regeneratis
liberum ar-
bitrium.*

nichæi spoliabant hominem omni actione, & ueluti saxum & truncum faciebant. Secundum in regeneratis remanere infirmitatem. Cum enim inhabitet in nobis peccatum, & caro in renatis obluetur spiritu, in finem usque uitæ nostræ, non expedite omnino perficiunt regenerati quod instituerant. Confirmantur hæc ab Apostolo ad Rom. 7. & Gal. 5. Proinde infirmum est nostrum illud liberum arbitrium, propter reliquias remanētis in nobis, ad finem usque uitæ nostræ, ueteris Adam, agnatæq; corruptionis humanæ. Interim cum carnis uires & reliquie ueteris hominis, non ita sint efficaces, ut extinguant penitus spiritus operationem, idcirco fideles liberi dicuntur, ita tamen, ut agnoscant infirmitatem, & nihil gloriantur de libero arbitrio. Semper enim animis fidelium obseruari debet, quod toties inculcat beatus August. ex Apostolo, Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? His accedit quod non statim euenit, quod institueramus. Euentus enim rerum positi sunt in manu Dei. Vnde Paulus orat Dominum, ut prosperet iter suum. Vnde uel hac causa infirmum est liberum Arbitrium.

Roma. 7.

*In externis
est libertas.*

Cæterum nemo negat in externis, & regenitos & non regenitos habere liberum arbitrium. Habet enim homo hanc constitutionem cum animantibus alijs (quibus non est inferior) communem, ut alia uelit, alia nolit. Ita loqui potest aut tacere, domum egredi, uel domi manere, &c. Quamuis semper & hic potentia Dei obseruanda sit; quæ effecit, ut Balaam eò non posset pertingere, quo uolebat, neq; Zacharias rediens ex templo, loqui posset, prout uolebat.

Num. 24.

LUC. 1.

Hæreses.

Damnatus in hac causa Manichæos, qui negant homini bono, ex libero arbitrio fuisse initium mali.

Damna-

Damnamus etiam Pelagianos, qui dicunt hominem malum sufficienter habere liberum arbitrium, ad faciendum præceptum bonum. Redarguuntur utriusque à scriptura sancta, quæ illis dicit, Fecit Deus hominem rectum; his uero dicit, Si filius uos liberauerit, uerè liberi estis.

DE PRAEDESTINATIONE DEI,
& Electione Sanctorum.

X.

Deus ab aeterno prædestinavit uel elegit liberè & mera sua gratia, nullo hominum respectu, sanctos, quos uult saluos facere in Christo, iuxta illud Apostoli, Deus elegit nos in ipso, antequam iacerentur fundamenta mundi. Et iterum, Qui saluos fecit nos, & uocauit uocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data quidem est nobis, per Christum Iesum, ante tempora aeterna, sed palàm facta est nunc per apparitionem seruatoris nostri Iesu Christi.

Deus elegit nos ex gratia.

Ephes. 1.

2. Tim. 1.

Ergo non sine medio, licet non propter ullum meritum nostrum, sed in Christo, & propter Christum, nos elegit Deus, ut qui iam sunt in Christo insiti per fidem, illi ipsi etiam sint electi, reprobis uero, qui sunt extra Christum: secundum illud Apostoli, Vos ipsos tentate, num sitis in fide. An non cognoscitis uosmet ipsos, quòd Iesus Christus in uobis est: nisi sicubi reprobi estis. Denique electi sunt sancti in Christo, per Deum, ad finem certum, quem & ipsum exponit Apostolus & ait, Elegit nos in ipso, ut essemus sancti & irreprehensibiles coram illo per charitatem. Qui

In Christo electi uel prædestinati sumus.

2. Cor. 13.

Electi sumus ad finem certum.

Ephes. 1.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

*Bene speran-
dum de om-
nibus.*

Philip. 1.

*An pauci ele-
cti.*

*Que dam-
panda in hac
causa.*

2. Tim. 2.

prædestinavit nos, ut adoptaret in filios per Iesum Christum, in sese, ut laudetur gloria gratiæ suæ. Et quamvis Deus norit, qui sint sui, & alicubi mentio fiat paucitatis electorum, bene sperandum est tamen de omnibus, neq; temerè reprobis quisquam est annumerandus. Paulus certè ad Philippens. Gratias ago, inquit, pro omnibus vobis (loquitur autem de tota ecclesia Philippensi) quod veneritis in communionem Euangelij, persuasum habens, quod is qui cœpit opus bonum in vobis, perficiet, sicut iustum est, ut hoc sentiam de vobis omnibus. Et cum Luc. 13. rogaretur Dominus, An pauci sint qui saluètur? non respondet Dominus ac dicit, paucos aut plures fore seruandos, aut perdendos, sed hortatur potius, ut quisq; contendat ingredi, per portam arctam. Quasi dixerit, Vestrum non est de his curiosius inquirere, sed magis anniti, ut per rectam viam cœlum ingrediamini.

Proinde non probamus impias quorundam voces, qui dicunt, Pauci sunt electi, & cum mihi non constet, an sim in illo paucorum numero, genium meum non fraudabo. Alij dicunt, Si prædestinatus uel electus sum à Deo, nihil impediet me à salute certò iam definita, quicquid tandem designauero. Si uerò sum de reproborum numero, nulla me uel fides uel pœnitentiã iuuabit: cum definitio Dei mutari non possit. Itaq; inutiles sunt doctrinæ & admonitiones omnes. Nam contra hos pugnat illud Apostoli: Oportet seruum Domini propensum esse ad docendum, erudientem eos qui obsistunt, si quando det Deus illis pœnitentiã, ad agnoscendum ueritatem, ut resipiscantur à laqueo diaboli, capti ab eo ad eius uoluntatem. Sed & Augustinus de Bono perseuerantiæ cap.

14. & consequentibus, ostendit utrumq; esse prædicandum, & liberæ electionis prædestinationisq; gratiam, & admonitiones & doctrinas salutaris. Improbamus itaq; illos, qui quærunt, An sint ab æterno electi? Et quid ante omnem æternitatē de ipsis statuerit Deus? Audienda est enim prædicatio euangelij, eiq; credendum est: & pro indubitato habendum, si credis ac sis in Christo, electum te esse. Pater enim prædestinationis suæ æternam sententiam, sicut modo ex Apostolo 2. Timoth. 1. exposui, in Christo nobis aperuit. Docendum ergo & considerandum ante omnia, quantus amor patris erga nos in Christo nobis sit reuelatus: audiendum quid nobis quotidie in euangelio ipse dominus prædicet, quomodo uocet & dicat, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego uos reficiam. Sic Deus dilexit mundum, ut unigenitum dederit pro mundo, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Item, Non est uoluntas patris, ut quisquam de his pusillis pereat. Christus itaq; sit speculum, in quo prædestinationem nostram contemplemur. Satis perspicuū & firmum habebimus testimoniū, nos in libro uitæ inscriptos esse, si communicauerimus cum Christo, & is in uera fide noster sit, nos eius simus. Consoletur nos in tentatione prædestinationis, qua uix alia est periculosior, quod promissiones Dei sunt uniuersales fidelibus, quod ipse ait, Petite & accipietis. Omnis qui petit accipit. Quod deniq; cum uniuersa Dei ecclesia oramus, Pater noster qui es in coelis: & quod baptismo sumus insiti corpori Christi, & nascimur in ecclesia eius carne & sanguine frequenter ad uitam æternam. His confirmati cum timore & tremore, iuxta præceptum Pauli, nostram salutem operari iubemur.

Non inanes
admonitiones,
quia san-
ctus electionis
est.

An simus ele-
cti?

Matth. 11.

Ioan. 3.

Matth. 18.

Tentatio præ-
destinationis.

Luce 11.

CONFESSIO ET EXPOSITIO
DE IESU CHRISTO VERO DEO
& Homine, vnico mundi Salvatore.

XI.

Christus uerus est Deus.

Redimus præterea & docemus filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum ab æterno prædestinatum uel præordinatum esse, à Patre, Salvatore mundi; credimusq; hunc esse genitum, non tantum, cum ex uirgine Maria carnem assumpsit, nec tantum ante iacta fundamenta mundi, sed ante omnem æternitatem, & quidem à patre, ineffabiliter. Nam Isaias dixit, Generationem eius quis enarrabit; Et Micheas, Et egressus eius à diebus æternitatis. Nam & Ioannes in euangelio dixit, In principio erat uerbum, & uerbū erat apud Deum, & Deus erat uerbum, &c. Proinde filius est patri iuxta diuinitatem coequalis & cōsubstantialis, Deus uerus, non nuncupatione, aut adoptione, aut ulla dignatione, sed substantia atq; natura, sicut Ioan. Apostolus iterum dixit, Hic est uerus Deus, & uita æterna. Et Paulus quoq; Filium ait, constituit hæredem omnium, per quem & secula fecit: idem est splendor gloriæ & character substantiæ eius, portans omnia uerbo potentia suæ. Nam in Euangelio ipse quoq; Dominus dixit, Pater glorifica tu me, apud temetipsum gloria, quam habui priusquā hic mūdus esset apud te. Nam & alibi in Euangelio scribitur, Iudæi quærebant occidere Iesum, quod patrem suum dixisset Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Abominamur ergo Arrij & omnium Arrianorum impiam contra filium Dei doctrinam, imprimis uerò Michaëlis Serueti Hispani & Seruetanorum omnium blasphemias, quas contra Dei filium Satan per illos, ueluti ex inferis hausit & in

Isaie 35.

Mich. 5.

Ioan. 1.

Philip. 2.

1. Ioan. 5.

Hebr. 1.

Ioan. 17.

Ioan. 5.

Scæ.

& in orbem audacissimè & impijssimè dispergit.

Eundem quoque æterni Dei æternum filium cre- Christus uer-
dimus & docemus hominis factum esse filium, ex se- rus homo, ue-
mine Abrahamæ atque Dauidis, non ex uiri coitu, quod ram habens
Hebion dixit, sed conceptum purissimè ex spiri- carne.
tu sancto, & natum ex Maria semper uirgine: sicut Matth. 1.
diligenter nobis historia explicat Euangelica. Et Pau-
lus ait, Nullibi angelos assumit, sed semen Abrahamæ.
Ioannes item Apostolus, Qui non credit Iesum Chri-
stum in carne uenisse, ex Deo nõ est. Caro ergo Chri-
sti, nec phantastica fuit, nec cœlitus allata, sicuti Va-
lentinijs & Martion somniabant. Præterea anima Anima in
fuit Domino nostro Iesu Christo non absque sensu & Christo ratio
ratione, ut Apollinaris sentiebat, neque caro absque nalis.
anima, ut Eunomius docebat, sed anima cum ratione
sua, & caro cum sensibus suis, per quos sensus, ueros
dolores tempore passionis suæ sustinuit: sicuti & ipse Matth. 26.
testatus est, & dixit, Tristis est anima mea usque ad Ioan. 12.
mortem. Et nunc anima mea turbata est, &c.

Agnosimus ergo in uno atq; eodem Domino no- Due in Chri-
stro Iesu Christo, duas naturas aut hypostasises uel sub- sto nature.
stantias, diuinam & humanam: & has ita dicimus con- Hebr. 2.
iunctas uel unitas esse, ut absorptæ, aut confusæ, aut
immixtæ non sint: sed saluis potius & permanentibus
naturarum proprietatibus, in una persona, unitæ uel
coniunctæ: ita ut unum Christum Dominum, non Non duo sed
duos ueneremur: unum inquam uerum Deum & ho- unus Chri-
minem, iuxta diuinam naturam patri, iuxta humanã stus.
uerò nobis hominibus consubstantialem, & per om- Hebr. 4.
nia similem, peccato excepto. Etenim, ut Nestorianũ sectæ.
dogma ex uno Christo duos faciens, & unionem per-
sonæ dissoluens, abominamur: ita Eutychetis & Mo-
nothelitarum uel Monophysicorum uesaniã, ex-

Natura Christi diuina non est passa, nec humana est ubique.

Scilicet.

Verè passus est dominus noster.

1. Pet. 4.

1. Cor. 2.

Communicatio idiomatum.

Vera Christi ex mortuis resurrectio.

Luc. 24.

pungentem naturæ humanæ proprietatem execramur penitus. Ergo minimè docemus naturam in Christo diuinam passam esse, aut Christum secundum humanam naturam adhuc esse in hoc mundo, adeoq̄ esse ubique. Neque enim uel sentimus, uel docemus ueritatē corporis Christi à clarificatione desisse, aut deificatam, adeoq̄ sic deificatam esse, ut suas proprietates, quoad corpus & animam, deposuerit, ac prorsus in naturam diuinam abierit, unaq̄ duntaxat substantia esse cœperit. Et proinde Schuenckfeldij similitudinē leptologorum inargutas argutias, intricatas, obscurasq̄, & parum sibi constantes hac de re dissertationes, haudquaquam probamus aut recipimus, neque Schuenckfeldiani sumus. Præterea credimus Dominum nostrum Iesum Christum, uerè passum & mortuum esse, pro nobis, sicut Petrus ait, carne. Abominamur Iacobitarum & omnium Turcarum, passionem Domini execrantium, impiissimam uersantiam. Interim non negamus & Dominum gloriæ, iuxta uerba Pauli, crucifixum esse pro nobis. Nam communicationē idiomatum, ex scripturis petitam, & ab uniuersa uetustate in explicandis componendisq̄ scripturarum locis in speciem pugnantibus, usurpatam, religiosè & reuerenter, recipimus & usurpamus.

Credimus & docemus eundem Dominum nostrum Iesum Christum uera sua carne, in qua crucifixus & mortuus fuerat, à mortuis surrexisse, & non aliam pro sepulta excitasse, aut spiritum pro carne suscepisse, sed ueritatem corporis retinuisse. Ergo dum discipuli eius arbitrarentur se Domini spiritum uidere, exhibet eis manus atque pedes, stigmatibus utriusque clauorum & uulnerum notatas, & addit, *Aspiciete manus meas & pedes meos: quia ego ipse sum.* Con-
tracta-

trahate me & uidete: quia spiritus carnem & ossa nō habet, sicut uidetis me habere.

In eadem illa carne sua credimus ascendisse Dominum nostrum Iesum Christum, supra omnes cœlos aspectabiles, in ipsum cœlum supremum, sedem uidelicet Dei & beatorum, ad dexteram Dei patris, quæ, etsi & gloriæ maiestatisq; consortium æquale significet, accipitur tamen & pro loco certo, de quo in Euangelio loquens Dominus, dicit, Se abiturum & suis paraturum locum. Sed & Apostolus Petrus, Oportet Christum, inquit, cœlum accipere, usque ad tempus restitutionis omnium. Ex cœlis autem idem ille redibit in iudicium, tum, quando summa erit in mundo consceleratio, & Antichristus corrupta religione uera, superstitione impietateq; omnia oppleuit, & sanguine atq; flâma ecclesiam crudeliter uastauit. Redibit autem Christus asserturus suos, & aboliturus aduentu suo Antichristum, iudicaturusq; uiuos & mortuos. Resurgent enim mortui, & qui illa die (quæ omnibus incognita est creaturis) superstites futuri sunt, mutabuntur in momento oculi, fidelesq; omnes unâ obuiam Christo rapientur in aëra, ut inde cum ipso ingrediantur in sedes beatas sine fine uicturi. Increduli uerò uel impij descendunt cum dæmonibus ad tartara, in sempiternum arsurī, atque ex tormentis nunquam liberandi. Damnamus ergo omnes negantes ueram carnis resurrectionem; aut qui cum Ioanne Hierosolymitano, contra quem scripsit Hieronymus, non rectē sentiunt de clarificatis corporibus. Damnamus eos qui senserunt & dæmonas & impios omnes aliquando seruandos, & pœnarum finem futurū. Simpliciter enim pronūciauit dominus, Ignis eorum nunquam extinguitur, & uermis eorum non mori-

*Vera in cœ-
los Christi
ascensio.*

*Ioan. 14.
Actor. 9.*

Dan. 11.

*Acto. 17.
1. Thess. 4.
Marc. 13.*

*1. Cor. 15.
Matth. 25.*

*Secte.
2. Tim. 2.*

Marc. 9.

tur. Damnamus præterea Iudaica somnia, quod ante iudicij diem aureum in terris sit futurum seculum, & pij regna mundi occupaturi, oppressis suis hostibus impijs. Nam euangelica ueritas Matth. 24. & 25. Luc. itē 18. & Apostolica doctrina 2. Thes. 2. & in 2. ad Tim. 3. & 4. capite, longè aliud perhibere inueniuntur.

*Fruktus mor-
tis & resur-
rectionis
Christi.
Rom. 4. 10.
Cor. 7.
Ioan. 6. 11.*

Porro passione uel morte sua reconciliauit omni-
bus fidelibus Dominus noster patrem cœlestem, ex-
piauit peccatum, exarmauit mortem, condemnatio-
nemque & inferos confregit, ac resurrectione sua ex
mortuis, uitam immortalitatemque reduxit, ac restitu-
it. Ipse enim est iustitia nostra, uita & resurrectio, de-
nique plenitudo & absolutio fidelium omnium, sa-
lusque & sufficientia abundantissima. Apostolus enim,
Sic placuit patri, inquit, omnem in ipso habitare ple-
nitudinem, & in ipso estis completi, Coloss. 1. & 2.

*Iesum Chri-
stum unicum
esse mundi
saluatorem
& messiam
uerum & ex
peccatum.*

Docemus enim ac credimus hunc Iesum Chri-
stum, Dominum nostrum, unicum & æternum, gene-
ris humani, adeoque totius mundi esse seruatores, in
quo per fidem seruati sint, quotquot ante legem, sub
lege, & sub euangelio seruati sunt, & quotquot adhuc
in finem usque seculi saluabuntur. Nam ipse Domi-
nus in euangelio dicit, Qui non intrat per ostium in
stabulum ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & la-
tro. Ego sum ostiū ouium. Item alibi in eodē euangelio,
Ioā. 8. Abraham uidit diem meum, & gauisus est. Sed
& Petrus Apostolus, Non est in quoquam alio, in-
quit, nisi in Christo salus. Neque aliud nomen est, sub
cœlo, datum inter homines, in quo oporteat nos sal-
uos fieri. Credimus ergo per gratiam Domini Iesu
Christi nos seruatum iri, sicuti & patres nostros. Nam
& Paulus ait, Omnes patres nostros eandem escam
spiritualem edisse, & omnes eundem potum spiritua-
lem

Ioan. 10.

Ioan. 8.

Act. 4. 10. 15

1. Cor. 10.

lem bibisse: bibisse autem de spirituali ipsos confe-
 quente Petra, Petram uerò Christum fuisse, Ideoq; le-
 gimus & Ioannem dixisse, Christum esse agnum illū, *Apoc. 13.*
 qui occisus sit ab origine mundi: & Baptistam testa- *Ioan. 1.*
 tum, Christum esse agnum illum Dei, qui tollat pecca-
 tum mundi. Vnde pleno ore profiteamur & prædica-
 mus, Iesum Christum unicum esse mundi redem-
 ptorem & Salvatorem, Regem & Pontificem maxi-
 mum, Messiam uerum & expectatum illum inquam
 sanctum benedictum, quem omnes legis typi & uati-
 cinia prophetarum præfigurarint atque promiserint,
 Deus autē præstitit ac miserit illum nobis, ut alius
 porrò non sit ullus nobis expectandus. Nec restat
 iam aliud, quàm ut omnes omnem gloriam Christo
 tribuamus, in ipsum credamus, & in ipso solo acq-
 scamus, omnibus alijs uitæ præsidijs spretis atq; abie-
 ctis. Nam gratia Dei exciderunt, & Christum ina- *Galat. 5.*
 nem sibi reddunt, quotquot salutem in alia re ulla,
 quàm, in uno Christo quærunt.

Et ut paucis multa huius causæ dicamus, quæ- *Symbola 4.*
 cuncq; de incarnationis domini nostri Iesu Christi my- *conciliorum*
 sterio, definita sunt ex scripturis sanctis, & compre- *recepta.*
 hensa symbolis ac sententijs quatuor primarum &
 præstantissimarū Synodorum, celebratarum, Niceæ,
 Constantinopoli, Ephesi & Chalcedone, unà cum
 beati Athanasij Symbolo, & omnibus his similibus
 symbolis, credimus corde sincero, & ore libero in-
 genuè profiteamur, condemnantes omnia his contra-
 ria. Atq; ad hunc modum retinemus inuiolatam siue *Secta.*
 integram fidē Christianam, orthodoxam atq; catho-
 licam: scientes symbolis prædictis nihil contineri,
 quod non sit conforme uerbo Dei, & prorsus faciat
 ad synceram fidei explicationem.

CONFESSIO ET EXPOSITIO
DE LEGE DEI.

XII.

Lege Dei exponitur nobis uoluntas Dei. **D**ocemus Lege Dei, exponi nobis uoluntatem Dei, quid à nobis fieri uelit aut nolit, quid bonum & iustum, quid uero malum sit & iniustum. Bonam igitur & sanctam confitemur esse Legem. Et hanc quidem aliàs digito Dei inscriptam esse in corda hominum, uocariq; legem naturæ, aliàs autem digito insculptam esse, in tabulas Mosis geminas, & libris Mosis copiosius expositam. Distingui-
Lex naturæ. Rom. 2. mus illam perspicuitatis gratia, in moralem, quæ comprehenditur decalogo uel geminis tabulis, & per Mosis libros expositis, in cæremonialem item, quæ de cæremonijs cultuq; Dei constituit, & in iudicialem, quæ uersatur circa politica atq; oconomica.
Lex Mosis in duabus tabulis. Exod. 20. Deut. 5. Credimus hac Dei lege omnem Dei uoluntatem, & omnia præcepta necessaria, ad omnem uitæ partem, plenissimè tradi. Alioqui enim non uetuisset Dominus, huic legi nihil, uel addi, uel adimi: non præcepisset rectà ad hanc incedi, neq; in dextram uel sinistram deflexo itinere, declinare.
Plenissima & absolutissima est lex. Deut. 4. 12. Docemus legem hanc non datam esse hominibus, ut eius iustificentur obseruatione; sed ut ex eius indicio, infirmitatem potius, peccatum, atq; condemnationem agnoscamus, & de uiribus nostris desperantes, conuertamur ad Christum in fide. Apertè enim Apostolus, Lex iræ, ait, operatur. Et per legem agnitio peccati. Et si data fuisset lex, quæ posset iustificare, uel uiuificare, uerè ex lege esset iustitia; sed conclusit scriptura (legis nimirum) omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu, daretur credentibus. Itaq; lex Pædagogus noster ad Christum fuit, ut ex fide iustificaremur.

Cur data sit lex?

Rom. 3. 4. Galat. 3.

remur. Neq; uerò potuit aut potest ulla caro legi Dei satisfacere, & hanc adimplere, ob imbecillitatem in carne nostra, ad extremum usq; spiritum, in nobis hærentē aut remanentē. Rursus enim Apostolus: Quod lex præstare nõ poterat, inquit, quia imbecillis erat per carnem, hoc Deus, proprio filio misso sub specie carnis peccato obnoxie, præstitit. Idcirco Christus est perfectio legis & adimpletio nostra, qui ut execrationem legis sustulit, dum factus est pro nobis maledictio, uel execratio, ita communicat uobis per fidem, adimpletionem suam, nobisq; eius imputatur iustitia & obedientia.

Caro non implet legem.

Rom. 8.

Rom. 10.

Galat. 3.

Hactenus itaq; abrogata est lex Dei, quatenus nos amplius non damnat, nec iram in nobis operatur. Sumus enim sub gratia, & non sub lege. Præterea impleuit Christus omnes legis figuras. Vnde umbræ cesserunt, corpore adueniente, ut iam in Christo & ueritatem habeamus & omnem plenitudinem. Attamen legem non ideo fastidientes reiſcimus. Meminimus enim uerborum Domini, dicentis, Non ueni legem & prophetas soluere, sed implere. Scimus lege nobis tradi formulas uirtutum atq; uitiorum. Scimus scripturam legis, si exponatur per euangelium, ecclesiæ esse utilem, & idcirco eius lectionē non exterminandam esse, ex ecclesia. Licet enim uelo obtectus fuerit Moſis uultus, Apostolus tamen perhibet, uelum per Christum tolli atq; aboleri. Damnamus omnia, quæ hæretici ueteres & neoterici contra legem Dei docuerunt.

Quatenus lex abrogata.

Matth. 5.

Sec̄da.

DE EVANGELIO IESV CHRISTI

de Promissionibus item, Spiritu, & Litera.

XIII.

Veteres ha-
buerunt pro-
missiones
Euangelicas.
Ioan. 1.

Gene. 3.

Gene. 22.

Gene. 49.

Deut. 18.

Acto. 3.

Promissiones
duplices,

Habuerunt
Patres etiam
promissiones
spirituales
non tantum
carnales.
1. Pet. 1.
Rom. 1.

Euangelium
proprie
quid?

Euangelium quidem opponitur legi. Nam Lex iram operatur, & maledictionem annunciat. Euangelium uero gratiam & benedictionem praedicat. Sed & Ioannes dicit, Lex per Moſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum exorta eſt: nihilominus tamen certiffimum eſt eos, qui ante legem & ſub lege fuerunt, non omnino deſtitutos fuiſſe euangelio. Habuerunt enim promiſſiones euangelicas inſignes, quales haec ſunt, Semen mulieris conculcabit caput ſerpentis. In ſemine tuo benedicetur omnes gentes. Non auferetur ſceptrum de Iuda, niſi prius uenerit Silo. Prophetam excita- bit Dominus de medio fratrum, &c.

Et quidem agnoſcimus patribus duo fuiſſe promiſſionum genera, ſicuti & nobis reuelata. Alię enim erant rerum praesentium, uel terrenarum, quales ſunt promiſſiones de terra Chanaan, de uictorijs: & qua- les hodie adhuc ſunt de pane quotidiano. Alię uero erant tunc, & ſunt etiam nunc, rerum caeleſtium & aeternarum, gratia uidelicet diuina, remiſſionis pec- catorum, & uitae aeternae, per fidem in Ieſum Chri- ſtum. Habuerunt autem ueteres non tantum exter- nas uel terrenas, ſed ſpirituales etiam caeleſtesq; pro- miſſiones, in Chriſto. Nam de ſalute, ait Petrus, ex- quiſierunt & ſcrutati ſunt prophetae, qui de uentura in nos gratia uaticinati ſunt, &c. Vnde & Paulus Apo- ſtolus dixit, Euangelium Dei ante promiſſum eſſe per prophetas Dei, in ſcripturis ſanctis. Inde nimirum claret, ueteres non prorsus deſtitutos fuiſſe omni Euangelio.

Et quamuis ad hunc modum patres noſtri in ſcri- pturis prophetarum habuerint Euangelium, per quod & ſalutem in Chriſto, per fidem conſequuti ſunt,

Euan-

Euangelium tamen propriè illud dicitur lætum & felix nunciū, quo nobis primum per Ioannem Baptistam, deinde per ipsum Christum dominum, postea per Apostolos eius apostolorumq̄ successores prædicatum est mundo, Deum iam præstitisse, quod ab exordio mundi promisit, ac misisse, imò donauisse nobis filium unicum, & in hoc reconciliationem cum patre, remissionem peccatorum, omnem plenitudinem, & uitam æternam. Historia ergo descripta à quatuor Euangelistis, explicans, quomodo hæc sint facta uel adimpleta à Christo, quæ docuerit & fecerit Christus: & quod in ipso credentes omnem habent plenitudinem, rectè nuncupatur Euangelium. Prædicatio item & scriptura Apostolica, qua nobis exponunt Apostoli, quomodo nobis à Patre datus sit filius, & in hoc uitæ salutisq̄ omnia, rectè dicitur doctrina euangelica, sic ut ne hodie quidem, si sincera sit, appellationem tam præclaram amittat.

Illam ipsam euangelij prædicatio, nuncupatur item ab Apostolo spiritus & ministerium spiritus, eò quod efficax & uiua fiat per fidem in auribus imò cordibus credentiū per spiritum sanctum illuminantem. Nam Litera quæ opponitur spiritui, significat quidem omnem rem externam, sed maximè doctrinam legis, sine spiritu & fide in animis, non uiua fide credentiū, operantem iram, & excitantem peccatum. Quo nomine & ministerium mortis ab Apostolo nuncupatur. Huc enim illud Apostoli pertinet, Litera occidit, spiritus uiuificat. Et pseudoapostoli prædicabāt euangelium, lege admixta, corruptum, quasi Christus sine lege nō possit seruare. Quales fuisse dicuntur Hebionæi à Hebione hæretico descendentes, & Nazaræi, qui & Mianæi antiquitus uocabātur. Quos omnes nos damna-

*De spiritu
& litera.
2. Cor. 3.*

secta.

mus, pure prædicantes Euangelium, docentesq; per spiritum solum, & non per legem iustificari credentes. De qua re mox sequetur sub titulo iustificationis copiosior expositio.

Euangelij doctrina non est noua, sed uetustissima doctrina.

2. Tim. 2.

Isais 5.

Et quamuis Euangelij doctrina collata cum phariseorum doctrina legis, uisa sit, cum primum prædicetur per Christum, noua esse doctrina, quod & Ieremias de nouo testamento uaticinatus sit, reuera tamen illa, non modo uetus erat, & est adhuc (nam noua dicitur & hodie à Papistis, collata cum doctrina iam papistarum recepta) uetus doctrina, sed omnium in mundo antiquissima. Deus enim ab æterno prædestinauit mundum seruare per Christum, & hanc suam prædestinationem & consilium sempiternum aperuit mundo per euangelium. Vnde claret religionem doctrinamq; euangelicam, inter omnes, quotquot fuerunt unquam, sunt atq; erunt, omnium esse antiquissimam. Vnde dicimus omnes eos errare turpiter, & indigna æterno Dei consilio loqui, qui euangelicam doctrinam & religionem, nuncupant nuper exortam, & uix 30. annorum fidem. In quos competit illud Isaiæ prophetæ, Væ his qui dicunt malum esse bonum, & bonum malum, qui ponunt tenebras lucem, & lucem tenebras, amarum dulce, & dulce amarum.

DE POENITENTIA ET

conuersione Hominiis.

XIII.

Luce 24.

Habet Euangelium coniunctam sibi doctrinam de poenitentia. Ita enim dixit in Euangelio Dominus, Oportet prædicari in nomine meo poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes

omnes gentes. Per poenitentiam autem intelligimus mentis in homine peccatore resipiscentiam, uerbo euangelij & spiritu sancto excitatam, fideq; uera acceptam, qua protinus homo peccator, agnatam sibi corruptionem peccataq; omnia sua, per uerbum Dei accusata, agnoscit, ac de his ex corde dolet, eademq; coram Deo, non tantum deplorat & fatetur ingenuè cum pudore, sed etiam cum indignatione execratur, cogitans iam sedulo de emendatione, & perpetuo innocentiae uirtutumq; studio, in quo sese omnibus diebus uitae reliquis, sanctè exerceat. Et hæc quidem est uera poenitentia, sincera nimirum ad Deum & omne bonum conuersio, sedula uerò à diabolo & ab omni malo auersio. Difertè uerò dicimus hanc poenitentiam merum esse Dei donum, & non uirium nostrarum opus. Iubet enim Apostolus fidelem ministrum diligenter erudire obersistentes ueritati, si quãdo Deus his det poenitentiam ad agnoscendum ueritatem. Iam uerò peccatrix illa euangelica, quæ lachrymis rigat pedes domini, ac Petrus amare flens deploransq; domini sui abnegationem, manifestè ostendunt, qualis esse debeat poenitentis animus, seriò deplorans commissa peccata. Sed & filius ille cõcoctor & publicanus ille in euangelio, cum pharisæo collatus, præeunt nobis formulis accomodatissimis peccata nostra Deo confitendi. Ille dicebat, Pater peccati in cœlum & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenarijs tuis: Hic uerò non audens eleuare oculos in cœlum, pectus sum tundendo, clamabat, Deus propitijs esto mihi peccatori. Nec dubitamus illos in gratiam à Deo esse receptos. Etenim Ioannes Apostolus, Si confiteamur peccata nostra, inquit, fidelis est, & iustus, ut re-

Poenitentia quidè

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Poenitentia est uera ad Deum conuersio.

Poenitentia donum Dei.

- 1.
- 2. Timoth. 2.
- 2.

Dolet de peccatis commissis.

3. Lucæ 7. 22.

Confitetur peccata Deo. Luc. 15. 18.

1. Ioan. 1.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

mittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus non peccauimus, mendacem facimus eum, & sermo eius non est in nobis.

*Sacerdotalis
confessio &
absolutio.*

Credimus autem hanc confessionem ingenuam, quæ soli Deo fit, uel priuatim inter Deum & peccatorem, uel palam in templo, ubi generalis illa peccatorum confessio recitatur, sufficere, nec necessarium esse ad remissionem peccatorum consequendam, ut quis peccata sua confiteatur sacerdoti, susurrando in aures ipsius, ut uicissim cum impositione manuum eius audiatur ab ipso absolutionem: quod eius rei nec præceptum ullum, nec exemplum extet in scripturis sanctis. Dauid protestatur & ait, Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor contra me iniustitiam meam domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Sed & dominus orare nos docens, simul & confiteri peccata, dixit, Sic orabit, Pater noster qui es in cælis, remitte nobis debita nostra: sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Necessè est ergo, ut Deo patri nostro confiteamur peccata nostra, & cum proximo nostro, si ipsum offendimus, redeamus in gratiam. De quo confessionis genere loquens Iacobus Apostolus, Confitemini, inquit, alterutrum peccata uestra. Si quis uerò peccatorum mole & tentationibus perplexis oppressus, uelit consilium, institutionem & consolationem priuatim, uel à ministro ecclesiæ, aut alio aliquo fratre, in lege Dei docto, petere, non improbamus. Quemadmodum & generalem & publicam illam in templo ac cœtibus sacris recitari solitam (cuius & superius meminimus) peccatorum confessionem, utpote scripturis congruam, maximè approbamus.

Psalm. 32.

Matth. 6.

Ioan. 3.

*De clauibus
regni cælorum.*

De Clauibus regni Dei, traditis à Domino Aposto-
licè

lis, multi admiranda garrunt, & ex his cudit enses, lanceas, sceptras & coronas, plenamque in maxima regna, denique in animas & corpora potestatem: nos simpliciter iudicantes secundum uerbum Domini, dicimus omnes ministros legitime uocatos, habere & exercere clauas uel usum clauium, cum euangelium annunciant, id est populum suae fidei creditum docent, hortantur, consolantur & increpant, inque disciplina retinent. Ita enim regnum coelorum aperiunt obsequentibus, & inobsequentibus claudunt. Has clauas promisit Apostolis Dominus, Matth. 16. & prestitit Ioan. 20. Marci 16. & Luc. 24. dum ablegat discipulos, & iubet eos uniuerso mundo praedicare Euangelium, & condonare peccata. Apostolus in epist. ad Cor. dicit, *Aperire & claudere.*
 Dominum ministris dedisse reconciliationis ministerium: & quale hoc sit, mox explicat & ait, Sermonem uel doctrinam reconciliationis. Et adhuc clarius sua illa exponens, addit ministros Christi, nomine Christi fungit legatione, tanquam ipso Deo, per ministros adhortante populos, ut reconcilientur Deo, nimirum per fidelem obedientiam. Exercent ergo clauas, cum suadent fidem & poenitentiam. Sic illi reconciliant Deo: *Reconciliationis ministerium.*
 Sic remittunt peccata, Sic aperiunt regnum coelorum, & credentes introducunt; multum distantes ab istis, de quibus dixit in euangelio Dominus, Vae uobis legisperitis, quia tulistis clauem scientiae, ipsi non introistis, & eos qui introibant uentistis. Rite itaque & efficaciter ministri absoluunt, dum euangelium Christi, & in hoc remissionem peccatorum, quae singulis promittitur fidelibus, sicuti & singuli sunt baptizati, praedicant, & ad singulos peculiariter pertinere testantur. Nec putamus absolutionem hanc efficaciorē fieri, per hoc, quod in aurem alicui aut super caput

Ministri remittunt peccata.

Quomodo ministri absoluant.

alicuius singulariter immurmuratur. Censemus tamē sedulo annunciandam esse hominibus remissionem peccatorum, in sanguine Christi, admonendosq; singulos, quod ad ipsos pertineat remissio peccatorum.

Cæterum quàm uigilantes sedulosq; oporteat esse poenitentes in studio uitæ nouæ, & in conficiendo uetere & excitando nouo homine, docent nos exempla euāgelica. Dominus enim ad paralyticum, quem sanauerat, dicit, Ecce sanus factus es, ne posthac pecces, ne quid deterius tibi contingat. Ad adulteram liberatam idem dixit, Vade, & ne posthac peccaueris. Quibus sanè uerbis non significauit fieri posse, ut homo aliquando non peccet, dum adhuc in hac carne uiuit, sed uigilantiā accuratumq; studium commendat, ut modis inquam omnibus annitamur, & precibus à Deo petamus, ne relabamur in peccata, ex quibus ueluti resurreximus, & ne uincamur à carne, mūdo, & diabolo. Zachæus publicanus in gratiam receptus à Domino, clamat in euangelio, Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, & si quē defraudauī, reddo quadruplum. Ad eundem ergo modum prædicamus restitutionem & misericordiam, adeoq; eleemosynam, uerè poenitentibus esse necessariā; et in uniuersum Apostoli uerbis hortamur omnes ac dicimus, Ne regnet peccatum in mortali uestro corpore, ut obediatis ei per cupiditates eius; neque accomodetis membra uestra arma iniustitiæ peccato, sed accomodetis uosmetipsos Deo, uelut ex mortuis uiuentes, & membra uestra arma iustitiæ Deo.

Proinde damnamus omnes impias quorundam euāgelica prædicatione abutentiū uoces, & dicentiū, Facilis est ad Deum reditus, Christus expiavit omnia peccata. Facilis est peccatorum condonatio, Quid er-

go pec-

*Sedulitas in
innoatione
uitæ.*

Ioan. 5.

Ioan. 8.

Luc. 19.

Rom. 6.

Errores.

go peccare nocebit? Nec magnopere curanda est poenitentia, &c. Docemus interim semper, & omnibus peccatoribus aditum patere ad Deum, & hunc omnia, omnibus fidelibus condonare peccata, excepto uno illo peccato, in spiritum sanctum. Ideoq; damnamus & ueteres & novos Nouatianos, atq; Catharos. Damnamus imprimis lucrosam papæ de poenitentia doctrinam, & contra Simoniam eius, Simoniacasque eius indulgentias, illud usurpamus Simonis Petri iudicium, Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam nam donum Dei existimasti parari pecunijs. Non est tibi pars neque sors in ratione hac. Cor enim tuum non est rectum coram Deo. Improbamus item illos, qui suis satisfactionibus existimant se pro commissis satis facere peccatis. Nam docemus Christum unum, morte uel passione sua, esse omnium peccatorum satisfactionem, propitiationem uel expiationem; interim tamen, quod & ante diximus, mortificationem carnis urgere non desinimus; addimus, tamen hanc non obtrudendam esse Deo superbe pro peccatorum satisfactione, sed præstandam humiliter, pro ingenio filiorum Dei, ut obedientiam nouam, gratitudinis ergo, pro consequuta, per mortem & satisfactionem filij Dei, liberatione, & plenaria satisfactione.

Marc. 3.
Sectæ.

Indulgentiæ
papales.
Acto. 8.

Satisfactio-
nes.

Isa. 53.
1. Cor. 11.

DE VERA FIDELIVM

iustificacione.

XV.

Iustificare significat Apostolo in disputatione de Iustificatione, peccata remittere, à culpa & poena absolvere, in gratiam recipere, &

*Iustificare
quid sit.*

Roma. 8.

Acto. 13.

Deut. 25.

Iustificamur
propter Christum.

Rom. 3.

Imputatur
iustitia.

2. Cor. 5.
Roma. 4.

Iustificamur
per solam
fidem.

iustum pronunciare. Etenim ad Roma. dicit Aposto-
lus, Deus est qui iustificat, quis ille qui condemnet?
Opponuntur iustificare & condemnare. Et in Actis
Apostol. dicit Apostolus, Per Christum annunciat
nobis remissio peccatorum: & ab omnibus, à quibus
nō potuistis per legem Mosis iustificari, per hunc, om-
nis qui credit, iustificatur. Nam in lege quoque &
prophetis legimus, Si lis fuerit orta inter aliquos, &
uenerint ad iudicium, iudicent eos iudices, iustifi-
centq; iustum, & impient uel condemnent impium.
Et Isaia 5. Vae illis qui iustificant impium pro mune-
ribus. Certissimum est autem omnes nos esse natura
peccatores & impios, ac coram tribunali Dei conui-
ctos impietatis & reos mortis: iustificari autem, id est,
absolui à peccatis & morte, à iudice Deo, solius Chri-
sti gratia, & nullo nostro merito aut respectu. Quid e-
nim apertius, quàm quod Paulus dixit: Omnes pec-
cauerunt, & destituuntur gloria Dei, iustificantur au-
tem gratis, per illius gratiam, per redemptionem, quæ
est in Christo Iesu.

Etenim Christus peccata mundi in se recepit & su-
stulit, diuinæque iustitiæ satisfecit. Deus ergo pro-
pter solum Christum passum & resuscitatum, propi-
tius est peccatis nostris, nec illa nobis imputat, impu-
tata autē iustitiam Christi pro nostra: ita ut iam simus
non solum mundati à peccatis & purgati, uel sancti,
sed etiam donati iustitia Christi, adeoq; absoluti à pec-
catis, morte uel condemnatione, iusti deniq; ac hære-
des uitæ æternæ. Propriè ergo loquendo, Deus solus
nos iustificat, & duntaxat propter Christum iustifi-
cat, non imputans nobis peccata, sed imputans eius
nobis iustitiam.

Quoniam uerò nos iustificationem hanc recipi-
mus,

mus, non per ulla opera, sed per fidem in Dei misericordiam & Christū, ideò docemus & credimus cum Apostolo, hominem peccatorem iustificari sola fide in Christum, non lege, aut ullis operibus. Dicit enim Apostolus, Arbitramur fide iustificari hominem abs- Roma. 3.
 que operibus legis. Item, Si Abraham ex operibus iu- Roma. 4.
 stificatus fuit, habet quod gloriatur, sed non apud Deum. Quid enim scriptura dicit? Credidit Abraham Gen. 15.
 Deo, & imputatum est ei ad iustitiam. At ei qui non operatur, sed credit in eum qui iustificat impium, imputatur fides sua ad iustitiam. Et iterum, Gratia estis Ephes. 2.
 seruati per fidem, idē non ex uobis, Dei donum est. Non ex operibus, ne quis gloriatur, &c. Ergo quia fides Christum iustitiam nostram recipit, & gratiæ Dei in Christo omnia tribuit, ideò fidei tribuitur iustificatio, maxime propter Christum, & non ideo, quia nostrum opus est. Donū enim Dei est. Cæterū nos Christum fide recipere multis ostendit Dominus, apud Io- Fide nos recit
pere Christū.
 an. in cap. 6. ubi pro credere ponit manducare, & pro manducare, credere. Nam sicut manducando, cibum recipimus, ita credendo participamus Christo. Itaque iustificationis beneficium non partimur, par- Iustificatio
nō tribuitur,
partim Chri-
sto uel fidei,
partim nobis
 tim gratiæ Dei, uel Christo, partim nobis, aut dilectioni operibusue, uel merito nostro, sed in solidum gratiæ Dei in Christo per fidē tribuimus. Sed & non possent Deo placere dilectio & opera nostra, si fierent ab iniustis: proinde oportet nos prius iustos esse, quā diligamus aut faciamus opera iusta. Iusti uerē effici-
 mur, quemadmodū diximus, per fidē in Christū, mera gratia Dei, qui peccata nobis non imputat, sed iustitiam Christi, adeoq̄ fidem in Christum ad iustitiam nobis imputat. Apostolus præterea apertissimē dilectionē 1. Tim. 1.
 deriuat ex fide, dicens, Finis præcepti est charitas, ex

puro corde, conscientia bona, & fide non ficta.

Confertur Ia-
cobus cum
Paulo.

Iacob. 2.

Galat. 2.

Quapropter loquimur in hac causa, non de ficta fide, de inani & ociosa, aut mortua, sed de fide uiua, uiuificanteq; quæ propter Christum, qui uita est & uiuificat, quem comprehendit, uiua est & dicitur, ac se uiuam esse uiuis declarat operibus. Nihil itaque contra hanc nostram doctrinam pugnat Iacobus ille, qui de fide loquitur inani & mortua, quam quidam iactabant, Christum autem intra se uiuentem per fidem non habebant. Idem ille dixit, opera iustificare, non contradicens Apostolo (reijciendus alioqui) sed ostendens Abrahamum uiuam iustificatemq; fidem suam declarauisse, per opera. Id quod omnes pij faciunt, qui tamē soli Christo, nullis suis operibus fidunt. Iterum enim Apostolus dixit, *Viuo iam non ego, sed uiuit in me Christus. Vitam autem quam nunc uiuo in carne, per fidem uiuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non aspersion gratiam Dei. Nam si per legem est iustitia: igitur Christus frustra mortuus est, &c.*

DE FIDE, ET BONIS OPERIBVS,
eorumque mercede, & merito hominis.

XVI

Fides quid?

Fides enim Christiana, non est opinio ac humana persuasio, sed firmissima fiducia & euidentis ac constans animi assensus, denique certissima comprehensio ueritatis Dei, proposita in scripturis, & symbolo Apostolico, atque adeo Dei ipsius summi boni, & præcipue promissionis diuinæ, & Christi, qui omnium promissionum est colophon.

Hæc

Hæc autem fides, merum est Dei donum, quod solus Deus ex gratia sua, electis suis, secundum mensuram, & quando, cui, & quantum ipse uult, donat, & quidem per spiritum sanctum, mediante prædicatione euangelij, & oratione fideli. Hæc etiam sua habet incrementa: quæ nisi & ipsa darentur à Deo, non dixissent Apostoli, Domine adauge nobis fidem. Fides Dei donum.
Incrementa fidei.
Luc. 11.

Et hæc quidem omnia, quæ hæcenus de fide diximus, ante nos ita docuerunt Apostoli. Paulus enim, Est autem fides, inquit, eorum quæ sperantur, *ἡ πίστις* Hebr. 11. *σπίς*, uel subsistentia firma, & earum rerum quæ non uidentur, *ἰλεγγος*, id est, euidentes et certa rei cõprehensio. Et idem iterum, Quotquot sunt promissiones Dei, inquit, per Christum sunt etiam & per ipsum Amen. 2. Cor. 1. Ad Philipp. idem ait donatum esse ipsis, ut credant in Christum. Item, Deus unicuique partitus est mensuram fidei. Rursus, Non omnium est fides ait, neque obediunt omnes euangelio. Sed & Lucas testatur & ait, Et crediderunt quotquot erant ordinati ad uitam. Philip. 1. Vnde idem iterum fidem nuncupat, fidem electorum Dei. Et iterum, Fides est ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Alibi sæpe iubet orare pro fide. Roma. 12.
2. Thess. 3.
Roma. 10.
Acto. 13.
Titum. 1.
Rom. 10.

Idem ille Apostolus fidem uocat efficacem, & sese exerentem per dilectionem. Illa conscientiam quoque pacificat, & liberum ad Deum aditum aperit, ut cum fiducia ad ipsum accedamus, & obtineamus ab eo utilia & necessaria. Eadem retinet nos in officio, quod Deo debemus & proximo, & in aduersis patientiam firmat, & confessionem ueram format atque facit, & ut uno uerbo omnia dicam, omnis generis bonos fructus, & bona opera progignit. Galat. 5.
Fides effica
et operatiua.

Docemus enim uere bona opera enasci ex uera fide, per spiritum sanctum, & à fidelibus fieri secundum De bonis operibus.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

2. Pet. 1. uoluntatem uel regulã uerbi Dei. Nam Petrus Apostolus, Omni adhibito studio, inquit, subministrare in fide uestra uirtutem, in uirtute uerò scientiam, in scientia uerò temperantiam, &c. Diximus autem antea legem Dei, quæ uoluntas Dei est, formulam nobis præscribere bonorum operum. Et Apostolus ait, Hęc est uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis ab immunditiã, & ne quis opprimat aut fraudet in negotio fratrem suum. Etenim non probantur Deo opera, & nostro arbitrio delecti cultus, quos Paulus nuncupat *εθελοθρησκείας*. De quibus & Dominus in euangelio, Frustra me colunt, ait, docentes doctrinas, præcepta hominum. Improbamus ergo huiusmodi opera; approbamus & urgemus illa, quæ sunt ex uoluntate & mandato Dei. Illa ipsa fieri debent, non ut his promereamur uitam æternam, Donũ Dei enim est, ut Apostolus ait, uita æterna, neque ad ostentationem, quam reiecit Dominus Matth. 6. neque ad quæstum, quem & ipsum reiecit, Matth. 23. sed ad gloriam Dei, ad ornandam uocationem nostram, gratitudinemq̃ Deo præstandam, & ad utilitatem proximi. Rursus enim Dominus noster in euangelio dicit, Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificent patrem qui in cœlis est. Sed & Apostolus Paulus, Ambulate dignè uocatione uestra. Itẽ, Quicquid egeritis, inquit, aut sermone, aut facto, omnia in nomine Iesu facite, gratias agentes Deo & patri per illum. Idem, Nemo quod suum est quærat, sed quisque quod alterius. Et, Discant & nostri bona opera tueri ad necessarios usus, ut non sint in-
frugiferi.

Opera electi
tia humana.
Colof. 2.
Matth. 15.

Finis bonorũ
operum.

Matth. 5.
Ephes. 4.
Colof. 3.

Philip. 4.

Tit. 3.

Bona opera
non reiecta.

Quamuis ergo doceamus cum Apostolo hominem gratis iustificari per fidem in Christum, & non
per

perulla opera bona, non ideo tamen uilipendimus aut condemnamus opera bona. Cum sciamus hominem nec conditum nec regenitum esse per fidem, ut ocietur, sed potius, ut indefinenter quæ bona & utilia sunt faciat. Etenim in euangelio dicit Dominus, Bona arbor bonum fructum adfert. Et iterum, Qui in me manet, plurimum fructum adfert. Deniq; Apostolus, Dei sumus creatura, ait, conditi in Christo Iesu ad opera bona, quæ præparauit Deus, ut in eis ambulemus. Et iterum, Qui tradidit semetipsum pro nobis, ut redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum peculiarem, sectatorem bonorum operum. Damnamus itaq; omnes qui bona opera cõtemnunt, non curanda & inutilia esse blaterant. Interim, quod & antea dictum est, non sentimus per opera bona nos seruari, illaq; ad salutem ita esse necessaria, ut absq; illis nemo unquam sit seruatus. Gratia enim soliusq; Christi beneficio seruamur. Opera necessariò ex fide progignuntur. Ac impropriè his salus attribuitur: quæ proprijsimè ascribitur gratiæ. Notissima enim est illa Apostoli sententiã, Si per gratiam, iam non ex operibus: quandoquidem gratia, iam non est gratia. Sin ex operibus, iam non ex gratia: quandoquidem iam opus, non est opus.

Matth. 12.
Ioan. 15.

Ephes. 2.
Titum. 2.

Non seruamur per bona opera.

Rom. 11.

Placent uerò approbanturq; à Deo opera, quæ à nobis fiunt, per fidem. Quia illi placent Deo, propter fidem in Christum, qui faciunt opera bona, quæ insuper per spiritum sanctum ex gratia Dei sunt facta. S. Petrus enim, In quauis gente, inquit, qui timet ipsum & operatur iustitiam, is acceptus est illi. Et Paulus, Non desinimus orare pro uobis, ut ambuletis dignè domino, ut per omnia placeatis, in omni opere bono fructificantes. Itaq; ueras non falsas, aut philo-

Opera bona placet Deo.

Acto. 10.

Coloss. 1.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

*Veras non
falsas & phi-
losophicas
uirtutes do-
centur.*

sophicas uirtutes, uerè bona opera, & genuina Christi-
iani hominis officia, sedulo docemus, & quanta pos-
sumus diligentia uehementiaq; omnibus inculca-
mus, uituperantes omnium illorum & desidiam &
hypocrisim, qui ore Euangelium laudant & profiten-
tur, uita autem turpi dedecorant, proponentes hac
in causa, horribiles Dei minas, amplas deniq; promif-
siones Dei, & liberalia præmia, exhortâdo, consolân-
do, & obiurgando.

*Deus retri-
buit operi-
bus nostris
mercedem.
Ierem 31.
Isaie 4.
Matth. 5. 10.*

Etenim docemus Deum bona operantibus, am-
plam dare mercedem, iuxta illam prophetæ senten-
tiam, Cohibe uocem tuam à fletu: quoniam erit mer-
ces operi tuo. In Euangelio quoq; dixit Dominus,
Gaudete & exultate, quia merces uestra multa est in
cœlis. Et qui dederit unì ex minimis meis poculum
aquæ frigidæ, amen dico uobis, non perdet merce-
dem suam. Referimus tamen mercedem hanc, quam
dominus dat, non ad meritum hominis accipientis,
sed ad bonitatem, uel liberalitatem, & ueritatem Dei
promittentis atq; dantis, qui cum nihil debeat cui-
quam, promisit tamen se suis cultoribus fidelibus
mercedem daturum: qui interim dat eis etiã, ut ipsum
colant. Sunt multa præterea indigna Deo, & imper-
fecta plurima inueniuntur in operibus etiam sancto-
rum: quia uerò Deus recipit in gratiam, & completi-
tur propter Christum operantes, mercedem eis pro-
missam persoluit. Alioqui enim iustitiæ nostræ com-
paratur panno menstruatæ. Sed & Dominus dicit in
Euangelio, Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt
uobis, dicite, serui inutiles sumus: quod debuimus fa-
cere, fecimus.

Isaie 64.

Luce 17.

*Merita ho-
minum nulla
sunt.*

Tametsi ergo doceamus mercedem dari à Deo
nostris benefactis, simul tamen docemus, cum Au-
gustino,

gustino, coronare Deum in nobis, non merita nostra, sed dona sua. Et proinde quicquid accipimus mercedis, dicimus gratiam quoque esse, & magis quidem gratiam quam mercedem: quod quæ bona facimus, per Deum magis, quam per nos ipsos facimus: & quod Paulus dicat, Quid habes quod non accepisti? 1. Cor. 4.
 Si uero accepisti quid gloriaris, quasi non acceperis? Et quod hinc collegit beatus martyr Cyprianus, In nullo nobis gloriandum esse, quando nostrum nihil sit. Damnamus ergo illos, qui merita hominum sic defendunt, ut euacuent gratiam Dei.

DE CATHOLICA ET SANCTA

Dei Ecclesia, & unico capite Ecclesie.

XVII.

Quando autem Deus ab initio saluos uoluit fieri homines, & ad agnitionem ueritatis uenire, oportet omnino semper fuisse, nunc esse, & ad finem usque seculi futuram esse Ecclesiam, id est, e mundo euocatum uel collectum cætum fidelium, sanctorum inquam omnium cõmunionem, eorum uidelicet, qui Deum uerum, in Christo seruatore, per uerbum & spiritum sanctum, uerè cognoscunt, & ritè colunt, denique omnibus bonis per Christum gratuito oblati fide participant. Sunt isti omnes unius ciuitatis ciues, uiuentes sub eodẽ domino, sub iisdem legibus, in eadem omnium bonorum participatione. Sic enim hos conciuies sanctorum & domesticos Dei appellauit Apostolus: Sanctos appellas fideles in terris, sanguine filij Dei sanctificatos. De quibus omnino intelligendus est, Symboli articulus, Credo sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem.

Semper fuit ecclesia & erit semper.

Ecclesia quid?

Ciuies unius ciuitatis.

Ephes. 2. 1. Cor. 6.

Vna duntaxat omnium temporum ecclesia.

Et cum semper unus modò sit Deus, unus mediator Dei & hominum Iesus Messias, unus item gregis uniuersipastor, unum huius corporis caput, unus denique spiritus, una salus, una fides, unum testamentum uel fœdus, necessariò consequitur unam duntaxat esse Ecclesiam: quam propterea catholicam nuncupamus, quod sit uniuersalis, & diffundatur per omnes mundi partes, & ad omnia se tempora extendat, nullis uel locis inclusa uel temporibus. Damnamus ergo Donatistas, qui ecclesiam in nescio quos Africæ coartabant angulos. Nec Romanensem approbamus clerum, qui solam propè Romanam Ecclesiam uenditant pro catholica.

Partes uel species ecclesie.

Militans & Triumphans

Diducitur quidem ecclesia in partes uel species uarias, non quod diuisa aut diuisa sit in semetipsam, sed magis propter membrorum in ipsa diuersitatem distincta. Aliam enim faciunt Ecclesiam militantem, aliam uerò triumphantem. Militat illa adhuc in terris, & certat cum carne, cum mundo, & principe mundi huius diabolo, cum peccato atq; morte. Hæc uero rude iam donata, in cœlo triumphat, de istis deuictis omnibus, & exultat coram Domino: nihilominus habent illæ inter sese communionem, uel coniunctionem.

Particularis.

Duo populi.

Et militans in terris ecclesia semper plurimas habuit particulares ecclesias, quæ tamen omnes ad unitatem catholicæ ecclesiæ referuntur. Hæc aliter fuit instituta ante legem inter patriarchas, aliter sub Mose per legem, aliter à Christo per Euangelium. Vulgò numerantur ferè duo populi, Israelitarum uidelicet & gentium, uel eorum qui ex Iudæis & gentibus collecti sunt in ecclesiam, testamenta item duo, uetus & nouum. Omnium tamen horum populorum una fuit
& est

& est societas, una salus in uno Messia, in quo ceu membra unius corporis sub unum caput connectuntur omnes, in eadem fide, etiam de eodem cibo & potu spirituali participantes. Agnoscimus hic tamen diuersa fuisse tempora, diuersa symbola, promissi & exhibiti Messiae, sublatiſq; caeremonialibus, lucem nobis illustriorem lucere, & dona auctiora donari, & libertatem esse pleniorē.

Eadem ecclesia ueteris & noui populi.

Hæc ecclesia Dei sancta, uocatur domus Dei uiuentis, extructa ex lapidibus uiuis & spiritualibus, & imposita super petram immotam, super fundamentum, quo aliud collocari non potest; & ideo nuncupatur etiam columna & basis ueritatis. Non errat illa, quādiu innititur petrae Christo & fundamento prophetarum & Apostolorum. Nec mirum si erret, quōties deserit illum, qui solus est ueritas. Vocatur ecclesia etiam uirgo ac sponsa Christi, & quidem unica & dilecta. Apostolus enim, Adiūxi uos, inquit, uni uiro, ut uirginem castam exhiberetis Christo. Vocatur ecclesia grex ouium sub uno pastore Christo, idq; apud Ezech. in cap. 34. & apud Ioannem in cap. 10. Vocatur item corpus Christi, quia fideles sunt uiua Christi membra, sub capite Christo.

Ecclesia domus Dei uiuentis.

1. Tim. 3.

Ecclesia non errat.

Ecclesia sponsa & uirgo.

2. Cor. 11.

Ecclesia grex ouium.

Ecclesia corpus.

Caput est quod in corpore eminentiam habet, & unde corpus uitam haurit, cuius spiritu regitur in omnibus, unde & incrementa & ut crescat habet. Vnicum item est corporis caput, & cum corpore habet congruentiam. Ergo ecclesia non potest ullum aliud habere caput quā Christum. Nam ut ecclesia corpus est spirituale, ita caput habeat, sibi congruens spirituale utiq; oportet. Nec alio potest regi spiritu, quā Christi. Paulus quoq; Ipse est caput, inquit, corporis ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex

Ecclesia caput Christus solus.

Coloss. 1.

Ephes. 3.
Ephes. 1.
Ephes. 4.
Christus unicus Ecclesie pastor.
Vicarius.
Primatus in ecclesia nullus.
Nulla in Ecclesia auctoritas.

mortuis, ut sit ipse in omnibus, primas tenens. Et idem iterum, Christus est, inquit, caput ecclesie, qui idem salutem dat corpori. Et rursus, Qui est caput Ecclesie, ait, quae corpus illius, complementum eius, qui omnia in omnibus adimplet. Item, Adolescamus in illum per omnia, qui est caput nempe Christus; in quo totum corpus si compingatur, incrementum capit. Non probamus ergo doctrinam Cleri Romani, facientis suum illum Rom. Pont. catholicae in terris ecclesie militantis, pastorem uniuersalem, & caput summum, adeoque uerum Christi uicarium, qui habeat in ecclesia plenitudinem, ut uocant, potestatis, & dominium supremum. Docemus enim Christum Dominum esse, & manere unicum pastorem uniuersalem, summum item Pontificem coram Deo patre, ac in ecclesia ipsum omnia pontificis uel pastoris obire munia, ad finem usque seculi, ideoque nullo indigere uicario, qui absentis est. Christus uero praesens est ecclesiae, & caput uiuificum. Hic Apostolis suis apostolorumque successoribus primatum & dominium in ecclesia seuerissimè prohibuit. Quicumque ergo huic illustri ueritati contradicentes reluctantur, & in Ecclesiam Christi, diuersam inducunt gubernationem, quis non uideat eos illis potius esse accensendos, de quibus Apostoli Christi uaticinatur, Petrus, 2. Pet. 2. et Paulus Act. 20. 2. Cor. 11. & 2. Thess. 2. & alij quoque in locis.

Sublato autem capite Romano, nullam inducimus in Ecclesiam Christi ἀταξίαν, uel perturbationem: cum doceamus gubernationem ecclesiae, ab Apostolis traditam, nobis sufficere ad retinendam in iusto ordine Ecclesiam, quae ab initio, dum huiusmodi capite Romano, quale hodie dicitur Ecclesiam conseruare in ordine, caruit, atactica uel inordinata non fuit. Seruat qui dem

dem caput Romanum tyrannidē suam, & corruptelam inductam in Ecclesiam: sed impedit interim, oppugnat, & quantis potest uiribus excindit iustam Ecclesiæ reformationem.

Obijcitur nobis uaria esse in ecclesijs nostris certamina atq; dissidia, posteaquā se à Romana separarunt Ecclesia, proinde non esse eas ecclesias ueras. Quasi uerò nullę unquam fuerint in ecclesia Romana sectę, nulla unquam dissidia atq; certamina, & quidem de religione, nō tam in scholis, quā in cathedris sacris, in medio populi instituta. Agnoscimus sanē dixisse apostolum, Deus non est Deus dissensionis, sed pacis. *1. Cor. 14.* Et, Cum sit in uobis æmulatio & cōtentio, an non carnales estis? negari tamen non potest, Deum fuisse in Ecclesia apostolica, & apostolicam Ecclesiam fuisse Ecclesiā ueram, in qua tamen fuerunt concertationes & dissidia. Reprehēdit enim Petrum Apostolū, Apostolus Paulus, ab hoc dissidet Barnabas. Certamē graue exoritur in Ecclesia Antiochena, inter eos, qui unum Christum prædicabant: sicut cōmemorat Lucas in Actis Apostolicis cap. 15. Grauiā semper fuerunt in ecclesia certamina, & dissenserunt inter se, de rebus non leuibus, doctores ecclesię præclarissimi, ut ex his contentionibus interim ecclesia non id esse desineret, quod erat. Ita enim placet Deo, dissidijs ecclesiasticis uti, ad gloriā nominis sui, ad illustrandam deniq; ueritatem, & ut qui probati sunt, manifesti fiant.

Cæterum ut non agnoscimus aliud caput Ecclesiæ quā Christum, ita nō agnoscimus quamlibet ecclesiam, quæ se uenditat pro uera, ueram esse ecclesiam: sed illam docemus ueram esse ecclesiam, in qua signa uel notæ inueniuntur ecclesiæ ueræ, imprimis uerò uerbi Dei legitima uel sincera prædicatio, prout

CONFESSIO ET EXPOSITIO

nobis est tradita in libris prophetarum & Apostolorum, qui omnes ad Christum deducunt: qui in euangelio dixit, Oves meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitā æternam do eis. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt uocem alienorum. Et qui tales sunt in ecclesia, hi unam habent fidem, unum spiritum, & idcirco unum solum Deum adorant, solum hunc in spiritu & ueritate colunt, hunc ex toto corde, & omnibus uiribus solum diligunt, solum per Christum mediatorem & intercessorem unicum inuocant, extra Christum fidemq; in ipsum, nullam quærunt iustitiam & uitam: Quia Christum solum caput & fundamentum ecclesiæ agnoscunt, ac super hoc impositi quotidie se pœnitentiâ reparant, patientia impositam ipsis crucem ferunt, sed & charitate non ficta, cum omnibus Christi membris connexi, hac se declarant discipulos esse Christi, perseverando in uinculo pacis atq; unitatis sanctæ: Simul & participant sacramentis à Christo institutis, & ab Apostolis traditis: neq; his aliter utuntur, quam uti acceperunt à Domino. Notum est enim omnibus illud Apostoli, Ego enim accepi à domino, quod & tradidi uobis. Proinde damnamus illas ecclesias, ut alienas à uera Christi ecclesia, quæ tales non sunt, quales esse debere audiuius, utcunq; interim iactent successione[m] Episcoporum, Unitatem, & Antiquitatem. Quinimò præcipiunt nobis Apostoli, ut fugiamus idololatriam & Babylonem, & ne participemus cum hac, nisi & plagarum Dei participes esse uelimus.

Communione[m] uerò cum ecclesia Christi uera, tanti facimus, ut negemus eos coram Deo uiuere posse, qui cum uera Dei ecclesia non communicant, sed ab ea

Ioan. 10.

2. Cor. 11.

1. Cor. 10.

1. Ioan. 5.

Apoc. 18.

2. Cor. 6.

Extra ecclesiam Dei nulla salus.

ab ea se separant. Nam ut extra arcam Noë, non erat ulla salus, pereunte mundo in diluuiio, ita credimus extra Christum, qui se electis in ecclesia fruendum præbet, nullam esse salutem certam: & proinde docemus uiuere uolentes non oportere separari à uera Christi ecclesia.

Signis tamen commemoratis, non ita arctè includimus ecclesiam, ut omnes illos extra ecclesiam esse doceamus, qui uel sacramentis non participant, non quidem uolentes, neq; per contemptum, sed necessitate potius ineuitabili coacti, nolentes ab ijs abstinent, aut ijs careant: uel in quibus aliquando deficit fides, non tamen penitus extinguitur aut profus definit; uel in quibus infirmitatis uitia atq; errores inueniuntur. Scimus enim Deum aliquot habuisse in mundo amicos, extra Israelis rempublicam. Scimus quid populo Dei euenerit in captiuitate Babylonica, in qua sacrificijs suis caruerunt annis septuaginta. Scimus quid euenerit S. Petro negatori, & quid quotidie euenire soleat electis Dei fidelibus errantibus & infirmis. Scimus præterea, qualis apostolorum temporibus fuerint Galatarum & Corinthiorum ecclesiæ, in quibus multa & grauius accusat Apostolus scelera, & tamen nuncupat easdē sanctas Christi ecclesias. Quin imò fit aliquando, ut Deus iusto iudicio ueritatē uerbi sui, fidemq; catholicam, & cultum Dei legitimum Ecclesia aliquando uideatur extincta.

3. Reg. 19.
Apoc. 7.
2. Tim. 2.

scimus quid euenerit S. Petro negatori, & quid quotidie euenire soleat electis Dei fidelibus errantibus & infirmis. Scimus præterea, qualis apostolorum temporibus fuerint Galatarum & Corinthiorum ecclesiæ, in quibus multa & grauius accusat Apostolus scelera, & tamen nuncupat easdē sanctas Christi ecclesias. Quin imò fit aliquando, ut Deus iusto iudicio ueritatē uerbi sui, fidemq; catholicam, & cultum Dei legitimum sic obsecrari & conuelli sinat, ut propè uideatur extincta, & nulla amplius superesse ecclesia: sicuti factum uidemus Helix, & alijs temporibus. Interim habet Deus in hoc mundo, & in hisce tenebris suos illos ueros adoratores, nec paucos, sed septem millia ac plures. Nam & Apostolus clamat, Solidum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Nouit Domi-

CONFESSIO ET EXPOSITIO

mus qui sint sui &c. Vnde & ecclesia inuisibilis appellari potest, non quòd homines sint inuisibiles, ex quibus ecclesia colligitur, sed quòd oculis nostris absconsa, Deo autem solì nota, iudicium humanum sepe subterfugiat.

Non omnes sunt ex ecclesia qui sunt in ecclesia.

Rursus non omnes qui numerantur in ecclesia, sancti & uiua atq; uera sunt ecclesie membra. Sunt enim hypocritæ multi, qui foris uerbum Dei audiunt, & sacramenta palàm percipiunt, Deum quoq; per Christum inuocare solum, Christum cõfiteri iustitiã suam unicam, Deum item colere, & charitatis officia exercere, patientiãq; in calamitatibus ad tempus perdurare uidentur; sed intus uera spiritus illuminatione, & fide animiq; synceritate, & finali perseverantia destituntur. Qui etiam quales sint, tandem deteguntur ferè. Ioannes enim Apostolus: Exierunt ex nobis, inquit, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscum. Et tamen dum hi simulant pietatem, licet ex ecclesia non sint, numerantur tamẽ in ecclesia: sicuti proditores in republica, priusquam detegantur, numerantur & ipsi inter ciues, & quemadmodum lolium uel zizania & palea inueniuntur in tritico: aut sicut strumæ & tumores inueniuntur in integro corpore, cum reuera morbi & deformitates sint uerius corporis quàm membra uera. Proinde ecclesia Dei rectè comparatur sagenæ, quæ omnis generis pisces attrahit, & agro, in quo inueniuntur & zizania & triticum. Vbi maximè cauere oportet, ne ante tempus iudicemus, & excludere abijcereq; aut excindere conemur eos, quos Dominus excludi abijciq; non uult, aut quos sine iactura ecclesie, separare non possumus. Rursus uigilandum est, ne stertentibus nris. impij proficiendo, damnum dent ecclesie.

1. Ioan. 2.

Matth. 13.

Ne temerè et ante tempus iudicemus.

Obser=

Obseruandum præterea diligenter docemus, in quo potissimum sit sita ueritas & unitas ecclesiae, ne mere schismata excitemus, & in ecclesia foueamus. Sita est illa non in caeremonijs & ritibus externis, sed magis in ueritate & unitate fidei catholicae. Fides catholica, nõ est nobis tradita humanis legibus, sed scriptura diuina, cuius compendium, est symbolum apostolicum. Vnde legimus apud ueteres rituum fuisse diuersitatem uariam, sed eam liberam, qua nemo unquam existimauit dissolui unitatem ecclesiasticam. In dogmatibus itaq; & in uera concordia prædicatione euangelij Christi, & in ritibus à Domino disertè traditis, dicimus ueram ecclesiae constare concordiam: ubi illam maximè Apostoli sententiam urgemus, Quotquot itaq; perfecti sumus, hoc sciamus. Quod si quid aliter sentitis, hoc quoq; uobis Deus reuelabit. Attamen in eo ad quod peruenimus, eadem incedamus regula, & itidem simus affecti.

Unitas ecclesiae non est in externis ritibus.

Philip. 3.

DE MINISTRIS ECCLESIAE,

ipsorumq; institutione, & officijs.

XVIII.

DEus ad colligendam uel constituendam sibi Ecclesiam, eandemq; gubernandam & conseruandam, semper usus est ministris, ijsq; utitur adhuc, & utetur porro, quoad ecclesia in terris fuerit. Ergo ministrorum origo, institutio & functio uetustissima & ipsius Dei, nõ noua aut hominum est ordinatio. Possent sanè Deus sua potentia immediate sibi adiungere ex hominibus ecclesiam, sed maluit agere cum hominibus per ministerium hominũ. Proinde spectandi sunt ministri, non ut ministri duntaxat

Deus ministris utitur in ecclesia institutis.

Institutio & origo ministrorum.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

*Non contem-
nendum mi-
nisterium.*

Roma. 10.

Ioan. 13.

Actor. 16.

1. Cor. 3.

Ioan. 6.

1. Cor. 3.

*Deus commo-
uet corda.*

*Quos et qua-
les ministros
dedit Deus
orbi.*

per se, sed sicut ministri Dei, utpote per quos Deus salutem hominum operatur. Vnde cauendum monemus, ne ea quæ sunt conuersionis nostræ et institutio nis, ita occultæ uirtuti spiritus sancti attribuamus, ut ministerium ecclesiasticum euacuemus. Nam conuenit nos semper esse memores uerborum Apostoli, Quomodo credent, de quo non audierunt? Quomodo autem audient absq; prædicante? Ergo fides est ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Et quod Dominus dixit in euangelio, Amen amen dico uobis, qui recipit quencunq; misero, me recipit, qui autem me recipit, recipit eum, qui me misit. Et quod uir Macedo per uisionem Paulo in Asia agenti apparens, submonuit & dixit, Profectus in Macedoniam, succurre nobis. Alibi enim idem Apostolus dixit, Dei sumus cooperarij, Dei agricolatio & ædificatio estis. Rursus tamen & hoc cauendum est, ne ministris & ministerio nimium tribuamus, memores etiam hic uerborum Domini, dicentis in euangelio, Nemo uenit ad me, nisi si pater meus traxerit eum. Et uerborum Apostoli, Quis igitur est Paulus? Quis autem Apollo, nisi ministri per quos credidistis? & ut cuique Dominus dedit? Ego plantaui, Apollos rigauit: sed Deus dedit incrementum. Itaque non qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui dat incrementum Deus. Credamus ergo Deum uerbo suo nos docere foris per ministros suos, intus autem commouere electorum suorum corda ad fidem per spiritum sanctum: ideoque omnem gloriam totius huius beneficij referendam esse ad Deum. Sed ea de re dictum est & 1. cap. huius Expositionis.

Et quidem ab initio mundi, usus est Deus omnium præstantissimis in mundo (simplicibus quidem pluri bus in mundana sapientia uel philosophia, sed excellentis-

lentis-

lentissimis in uera theologia) hominibus, patriarchis uidelicet, cum quibus non raro colloquutus est per angelos. Fuerunt enim patriarchæ, sui seculi prophetæ siue doctores, quos Deus hoc nomine aliquot uoluit secula uiuere, ut essent ueluti patres & lumina orbis. Sequutus est illos Moses cum prophetis, per uniuersum mundum celeberrimis. Quid quod post hos misit pater cœlestis filium suum unigenitum, doctorem mundi absolutissimum, in quo est abscondita diuina illa sapientia, & in nos deriuata, per sacratissimam simplicissimamque, & omnium perfectissimam doctrinam. Allegit enim ille sibi discipulos, quos fecit apostolos. Hi uerò exeuntes in mundum uniuersum, collegerunt ubique ecclesias, per prædicationem Euangelij, deinde uerò per omnes mundi ecclesias, ordinarunt pastores, atque doctores, ex præcepto Christi, per quorū successores, lucusq; ecclesiã docuit ac gubernauit. Itaque, ut Deus ueteri populo dedit patriarchas unã cum Mose & prophetis: ita noui testamenti populo, misit suum unigenitum filium unã cum apostolis, & doctoribus ecclesiæ.

Christus doctor.

Porro ministri noui populi, uarijs nuncupantur appellationibus. Dicitur enim Apostoli, Prophetæ, Euangelistæ, Episcopi, Presbyteri, Pastores, atque Doctores. Apostoli nullo certo consistebant loco, sed per orbem uarias colligebant ecclesias. Quæ ubi iam constitutæ erant, desierunt esse apostoli, ac subierunt quicq; in sua ecclesia in locum istorum pastores. Prophetæ quondam præscij futurorum, uates erant: sed & scripturas interpretabantur. Quales etiam hodie adhuc inueniuntur. Euangelistæ appellabantur scriptores euangelicæ historiæ, sed & præcones euangelij Christi: quomodo & Paulus Timotheum iubet implere o-

Ministri noui testamenti.
1. Cor. 12.
Ephes. 4.
Apostoli.

Prophete.

Euangelista.

Episcopi. pus euangelistæ. Episcopi uerò, sunt inspectores uigilantesq; ecclesiæ, qui uictum & necessaria ecclesiæ dispensant. *Presbyteri.* Presbyteri sunt seniores, & quasi senatores, patresq; ecclesiæ, gubernantes ipsam consilio salubri. *Pastores.* Pastores ouile Domini & custodiunt, & ei de rebus prospiciunt necessarijs. *Doctores.* Doctores erudiunt, & ueram fidem pietatemq; docent. Licebit ergo nunc ecclesiarum ministros nuncupare Episcopos, Presbyteros, Pastores, atque Doctores.

Ordines pastorum. Sequentibus porrò temporibus, multo plures in ecclesiam Dei inductæ sunt nuncupationes ministrorum in ecclesia. Alij enim ordinati sunt Patriarche, alij Archiepiscopi, alij Suffraganei, itē Metropolitanī, Archipresbyteri, Diaconi quoq; Subdiaconi, Acoluthi, Exorciste, Cantores, Ianitores, & nescio qui alij ut Cardinales, Præpositi, & Priores, Patres minores & maiores, ordines maiores & minores. At de his omnibus nihil sumus nos solliciti, quales olim fuerint, aut nunc sūt. Sufficit nobis apostolica de ministris doctrina.

De monachis. Ita cum sciamus certò Monachos, & monachorum ordines uel sectas, neque à Christo, neque ab Apostolis esse institutas, docemus nihil eas ecclesiæ Dei utiles esse, imò perniciosas. Tametsi enim quōdam (cum essent Solitarij, & manibus sibi uictum quærerent, nec ullis essent oneri, sed pastoribus ecclesiarum ubique parerent, ut Laici) fuerint tolerabiles, tamē nunc, quales sint uidet, & sentit uniuersus orbis. Prætexunt nescio quæ uota, & uiuunt uotis suis uitam prorsus contrariam: ut prorsus optimi eorum inter eos numerari mereantur, de quibus dixit Apostolus, Audimus quosdam uersantes inter uos inordinate, nihil operis facientes, sed curiosè agentes. Tales ergo nos in nostris ecclesijs, nec habemus, nec in ecclesijs Christi habere.

a. Theff. 3.

hentos esse docemus.

✓ Nemo autem honorem ministerij ecclesiastici usurpare sibi, id est, ad se largitionibus, aut ullis artibus, aut arbitrio proprio, rapere debet. Vocentur & eligantur electione ecclesiastica & legitima, ministri ecclesiae: id est, eligantur religiose ab ecclesia, uel ad hoc deputatis ab ecclesia, ordine iusto, & absque turba, seditionibus, & contentione. Eligantur autem non quilibet, sed homines idonei, eruditione iusta & sacra, eloquentia pia, prudentiaque simplici, denique moderatione & honestate uitae insignes, iuxta canonem apostolicum, qui ab apostolo contextitur in 1. ad Tim. 3. cap. & ad Tit. 1. cap. Et qui electi sunt, ordinentur à senioribus cum orationibus publicis, & impositione manuum. Damnamus hic omnes qui sua sponte currunt, cum non sint electi, missi, uel ordinati. Damnamus ministros ineptos, & non instructos donis pastori necessarijs. Interim agnoscimus quorundam in ueteri ecclesia pastorum simplicitatem innocuam, plus aliquando profuisse ecclesiae, quam quorundam eruditionem uariam, exquisitam, delicatamque, sed paulò fastuosiore. Vnde ne hodie quidem reijcimus simplicitatem quorundam probam, nec tamen omnino imperitam. Nuncupant sanè apostoli Christi omnes in Christum credentes sacerdotes, sed non ratione ministerij, sed quod per Christum, omnes fideles facti reges & sacerdotes, offerre possumus spirituales Deo hostias. Diuersissima ergo inter se sunt sacerdotium & ministerium. Illud enim commune est Christianis omnibus, ut modò diximus, hoc non item. Nec è medio sustulimus ecclesiae ministerium, quādo repudiauimus ex ecclesia Christi sacerdotium papisticum.

Equidem in nouo testamento, Christi non est am-

Vocandi & eligendi sunt ministri.

Ordinatio.

Ierem. 23.

Omnes pii sacerdotes.

Exod. 19.

1. Pet. 2.

Apoc. 1.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

Sacerdotes
& sacerdotium.

Hebr. 4.

Ministri noui testamenti
quales.

1. Cor. 4.

Ministri dispensatores
mysteriorum
Dei.

plius tale sacerdotium, quale fuit in populo ueteri, quod unctionem habuit externam, uestes sacras, & caeremonias plurimas; quæ typi fuerunt Christi: qui illa omnia ueniens & ad implens, abrogauit. Manet aut ipse solus sacerdos in æternum: cui ne quid derogemus, nemini inter ministros sacerdotis uocabulū communicamus. Ipse enim Dominus noster, non ordinauit ullos in ecclesia noui testamenti sacerdotes, qui accepta potestate à Suffraganeo, offerat quotidie hostiam, ipsam inquam carnem & ipsum sanguinem Domini pro uiuis & mortuis, sed qui doceant & sacramenta administrent. Paulus enim simpliciter & breuiter, quid sentiamus de noui testamenti, uel de ecclesie Christiane ministris, & quid eis tribuamus, exponens, Sic nos æstimet homo, inquit, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Proinde uult apostolus, ut de ministris sentiamus, tanquam de ministris. *ὡς ἑσέας* uerò nuncupauit apostolus subremigatores, qui ad nauclerum unicè respiciunt, uel homines non sibi nec suo arbitrio, sed alijs uiuentes, dominis inquam suis, à quorum mandatis omnino dependent. Nam minister ecclesie totus & in omnibus suis officijs, non suo arbitrio indulgere, sed illud duntaxat exequi iubetur, quod in mandatis habet à suo domino. Et in præsentis quis sit dominus exprimitur, Christus, cui in omnibus ministerij negotijs sunt mancipati ministri. Adhuc præterea quò ministerium plenius explanet, ministros ecclesie, œconomos esse uel dispensatores mysteriorum Dei. Mysteria uerò Dei multis in locis, imprimis ad Ephes. 3. appellauit Paulus Euangelium Christi. Mysteria nuncupauit etiam uetustas, Christi sacramenta. Proinde in hoc sunt uocati ministri ecclesie, ut Euangelium Christi annuncient fidelibus

fidelibus, & sacramenta administrant. Alibi enim legimus in euangelio de fideli seruo & prudente, quod eum dominus constituit super familiam suam, ut tempore opportuno det ei cibum suum. Rursus proficitur alibi in euangelio peregrè homo, relinquens domum, & in hac dat seruis suis potestatem uel substantiam suam, & suum cuiq; opus.

Lucæ 12.

Nunc ergo commodè dicemus etiam quædam de potestate & officio ministrorum ecclesiæ. De potestate hac operiosius quidam disputarunt, subdideruntq; suæ potestati omnia in terris summa, idq; contra mandatum domini, qui suis dominium prohibuit, humilitatem autem maximopere commendauit. Reuera alia quidem potestas est mera & absoluta, quæ & iuris uocatur. Ea potestate Christo domino uniuersorum subiecta sunt omnia; sicuti ipse testatus est & dixit, Data est mihi potestas in cælo & in terra. Et iterum, Ego sum primus & nouissimus, ecce sum uiuens in secula seculorum, & habeo clauem inferni & mortis. Item, Ipse habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Hanc potestatem sibi seruat dominus, nec in alium quenquam transfert, ut ipse deinceps ociosus assistat, operantibus ministris spectator. Isaias enim, Clauem domus Dauid, inquit, ponam super humerum eius. Et iterum, Cuius imperium erit super humerum eius. Nam gubernationem non iniicit alijs in suos humeros, sed seruat & utitur adhuc potestate sua, gubernans omnia. Alia porro potestas est officij uel ministerialis, limitata ab eo, qui plena utitur potestate. Ea ministerio, quàm imperio similior est. Concedit enim dominus aliquis œconomus suo potestatem in domum suam, quo nomine & clauem dat, quibus intromittat in domum, uel ex domo ex-

De potestate ministrorum ecclesiæ.

*Lucæ 22.
Matt. 18. 20.*

*Matth. 28.
Apoc. 2. 3.*

*Potestatem ueram sibi seruat Dominus.
Isaie 9. 22.*

Potestas officij & ministerialis.

Claues.

cludat, quos Dominus uel intromitti uult uel excludi. Iuxta hanc potestatem, facit minister ex officio, quod à Domino iussus est facere: & dominus ratum habet, quod facit, ipsumq; ministri sui factum perinde ut suum, uult æstimari atq; agnoscí. Quò nimirum pertinent illæ euangelicæ sententiæ, Dabo tibi clauis regni cœlorum, &, Quicquid alligaueris aut solueris in terra, alligatum aut solutum erit in cœlis. Item, Quorumcunq; remiseritis peccata, remittentur eis, & quorumcunq; retinueritis peccata, retenta erunt. Nisi uerò minister res omnes ita expediuerit, sicut iussus est à domino suo, sed limites fidei transilierit, sanè irritum habetur à domino, quod fecit. Proinde potestas ecclesiastica ministrorum ecclesiæ, est functio illa, qua ministri ecclesiam Dei gubernant quidem, uerum omnia in ecclesia sic faciunt, quemadmodum uerbo suo præscripsit dominus: quæ cum facta sunt, fideles tanquam ab ipso domino facta reputant. Et de Clauibus, antea quoq; dictum est non nihil.

Matth. 16.

Ioan. 20.

Vna et equalis potestas ministrorū.

Luce 22.

Ordo seruandus.

Data est autem omnibus in ecclesia ministris una & æqualis potestas siue functio. Certè ab initio, episcopi uel presbyteri ecclesiam communi opera gubernauerunt; nullus alteri se prætulit, aut sibi ampliorem potestatem dominiumue in coepiscopos usurpauit. Memores enim uerborum domini, Qui uoluerit inter uos primus esse, sit uester seruus, continuerunt se in humilitate, & mutuis officijs iuuerunt se inuicem in gubernanda & conseruanda ecclesia. Interea propter ordinem seruandum, unus aut certus aliquis ministrorum, cœtum conuocauit, & in cœtu res consultandas proposuit, sententias item aliorum collegit, deniq; ne qua oriretur confusio, pro uirili cauit. Sic legitur fecisse in Actis Apostolorum S. Petrus, qui
tamen

tamen ideo nec alijs fuit præpositus, nec potestate
 maiore cæteris præditus. Rectissimè enim Cyprianus
 martyr, de Simplicitate clericorum, Hoc erant utiq;
 inquit, & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari con-
 sortio præditi & honoris & potestatis: sed exordium
 ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur.
 Refert item S. Hieronymus non disparia, in Comen-
 ad epist. ad Titum Pauli, & dicit, Antequam diaboli
 instinctu studia in religione fierent, communi pres-
 byterorum consilio, ecclesiæ gubernabantur, post-
 quam uerò unusquisq; eos, quos baptisauerat, suos
 putabat, non Christi, decretum est, ut unus de presby-
 teris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis
 ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tolle-
 rentur. Hoc tamè decretum Hieronymus, nõ pro di-
 uino uenditat. Mox enim subiicit. Sicut presbyteri
 sciunt se ex ecclesiæ consuetudine, ei qui sibi præpo-
 situs fuerit esse subiectos: ita episcopi nouerint se ma-
 gis consuetudine, quàm dispositionis dominicæ ueris-
 tate, presbyteris esse maiores, & in commune debere
 ecclesiam regere. Hæc ille, Ideoq; nemo iure prohi-
 buerit ad ueterem ecclesiæ Dei cõstitutionem redire,
 & illam præ humana consuetudine recipere.

*Quando ex
 quomodo ue-
 nus alijs præ-
 positum.*

Officia ministrorum sunt uaria, quæ tamen pleriq;
 ad duo restringunt, in quibus omnia alia compre-
 henduntur, ad doctrinam Christi euangelicam, & ad
 legitimam sacramentorum administrationem. Mini-
 strorum enim est congregare cœtum sacrum, in hoc
 exponere uerbum Dei, & uniuersam doctrinam ac-
 commodare ad rationem usumq; ecclesiæ, ut ea quæ
 docentur, prosint auditoribus, et edificent fideles. Mi-
 nistrorum inquam est, docere imperitos, hortari item,
 & urgere ad progrediendũ in uia domini cessantes,

*Quæ sint mi-
 nistrorum
 officia.*

aut etiam tardius procedentes, consolari item & confirmare pusillanimes, munireq; contra satanæ tentationes uarias, corripere peccantes, reuocare in uiam errantes, lapsos erigere, contradicentes reuincere, lupos deniq; ab ouili dominico abigere, scelera item & sceleratos, prudenter & grauiter increpare, neq; conuiuere aut tacere ad consclerationem: sed & sacramenta administrare, usumq; eorum iustum commendare, & omnes ad illa percipienda per sanam doctrinam præparare, in unitate quoq; sancta fideles conseruare, & schismata prohibere, deniq; catechizare rudes, pauperum necessitatem commendare ecclesiæ, ægrotantes & uarijs impexos tentationibus uisitare, instruere, & in uia uitæ retinere: præterea orationes publicas, uel supplicationes necessitatis tempore, unâ cum ieiunio, id est, abstinentia sancta procurare, & omnia quæ pertinent ad ecclesiarum tranquillitatem, pacem & salutem, quàm diligentissimè curare. Ut autem hæc omnia rectius faciliusq; possit minister præstare, requiritur ab eo imprimis, ut sit Dei timens, oret sedulo, lectioni sacræ intendat, & in omnibus & semper uigilet, & puritate uitæ omnibus præluceat. Cumq; omnino oporteat esse in ecclesia disciplinam, & apud ueteres quondam usitata fuerit Excommunicatio, fuerintq; iudicia ecclesiastica in populo Dei, in quibus per uiros prudentes & pios exercebatur hæc disciplina, ministrorum quoq; fuerit ad ædificationem, disciplinam moderari hanc, pro conditione temporum, status publici, ac necessitate. Vbi semper tenenda est regula, omnia fieri debere, ad ædificationem, decenter, honestè, sine tyrannide & seditione. Apostolus enim testatur sibi à Deo traditam esse in ecclesia potestatem ad ædificationem & non destru-

Disciplina.

2. Cor. 10.

& non destructionem. Nam ipsemet Dominus uetus *Matth. 13.*
 sit lolium in agro dominico eradicari, quando pericu-
 lum sit, ne & triticum euellatur.

Cæterum execramur in præsentî Donatistarum *Ministri quo-
 que mali audiendi.*
 errorem, qui doctrinam & administrationem sacra-
 mentorum, uel efficacem uel inefficacem, ex mala uel
 bona ministrorum uita æstimant. Scimus enim uocẽ
 Christi audiendam esse uel ex malorum ministrorum
 ore. Quando ipse Dominus dixit. *Matth. 23.* Quæ dicunt faci-
 te, secundum opera autem eorum nolite facere. Sci-
 mus sacramenta, ex institutione, & per uerbum Chri-
 sti sanctificari, & efficacia esse pijs, tametsi offerantur
 ab indignis ministris. De qua re ex scripturis, mul-
 ta contra Donatistas disputauit Beatus Dei seruus
 Augustinus. Atqui debet interim iusta esse inter mi-
 nistros disciplina. *Synodi.* Inquirendum enim diligenter in
 doctrinam & uitam ministrorum, in synodis. Corrip-
 endi sunt peccantes, à senioribus, & in uiam reducen-
 di, si sunt sanabiles, aut deponendi, & uelut lupi, abi-
 gendi sunt per ueros pastores à grege dominico, si sunt
 incurabiles. Si enim sint pseudodoctores, minimè fe-
 rendi sunt. Neq; uerò & Oecumenica improbamus
 concilia, si ad exemplum celebrentur apostolicum,
 ad ecclesiæ salutem, non perniciem.

Ministri quoque fideles omnes, ut boni operarij, *Dignum ope-
 rarius sua
 mercede.*
 mercede sua digni sunt, nec peccant, quando stipen-
 dium omniaq; interim necessaria pro se & sua familia
 accipiunt. Nam apostolus ostendit hæc iure dari ab ec-
 clesia, & accipi à ministris, in 1. ad Corinth. 9. & in 1.
 ad Tim. 5. & alibi quoq;. Confutati sunt autem aposto-
 lica doctrina, & Anabaptistæ, qui ministros ex ministe-
 rio suo uiuentes, damnant, & conuictijs proscindunt.

XIX.

*Sacramenta
adiuncta uer-
bo, et quid
sint.*

Rædicationi uerbi sui adiunxit Deus mox ab initio, in ecclesia sua, sacramenta uel signa sacramentalia. Ita enim clare testatur uniuersa scriptura sacra. Sunt autem sacramenta, symbola mystica, uel ritus sancti aut sacrae actiones, à Deo ipso institutæ, constâtes uerbo suo, signis, & rebus significatis, quibus in ecclesia summa sua beneficia, homini exhibita, retinet in memoria, & subinde renouat, quibus item promissiones suas obsignat, & quæ ipse nobis interiorius præstat, exterius repræsentat, ac ueluti oculis contemplanda subiicit, adeo quæ fidem nostram, spiritu Dei in cordibus nostris operante, roborat & auget: quibus denique nos ab omnibus alijs populis & religionibus separat, sibi quæ soli consecrat & obligat, & quid à nobis requirat, significat.

*Sacramenta
alia ueteris,
alia noui tes-
tamenti.*

*Noui populi
sacramenta
quot.*

Et sunt quidem alia ueteris, alia noui populi sacramenta. Veteris populi sacramenta fuerunt, Circumcisio & Agnus paschalis, qui imolabatur: quo nomine ad sacrificia refertur, quæ fuerunt celebrata ab origine mundi. Noui populi sacramenta sunt, Baptismus & Coena dominica. Sunt qui sacramenta noui populi, septem numerent. Ex quibus nos poenitentiam, ordinationem ministrorum, non papisticam quidem illam, sed apostolicam, & matrimoniū agnoscimus instituta esse Dei utilia, sed non sacramenta. Confirmatio & Extrema unctio, inuenta sunt hominum, quibus nullo cum damno carere potest ecclesia. Neque illa nos in nostris ecclesijs habemus. Nam ha-
bent

bent illa quædam, quæ minimè probare possumus. Nundinationem omnem, quam exercent Romanenses in dispensatione sacramentorum, omnino execramur. Author autem sacramentorum omnium, nõ est homo ullus, sed Deus solus. Homines sacramenta instituire non possunt. Nam pertinent illa ad cultũ Dei. At hominum non est instituire & formare Dei cultum: sed traditum à Deo recipere & custodire. Præterea habent symbola promissiones adiunctas, quæ requirũt fidem. Fides autem solo Dei uerbo innittitur. Et uerbũ Dei habetur instar tabularum uel literarum, sacramenta uerò instar sigillorum: quæ literis Deus appõdit solus. Et ut Deus sacramentorũ author est, ita perpetuò operatur in ecclesia, in qua ritè peraguntur sacramenta: adeò ut fideles cum à ministris sacramenta percipiunt, agnoscant operari Deum in suo instituto, ideoquẽ sacramenta perinde, ac ex ipsius Dei manu percipere, & ipsis ministri uitium (si quod insigne ipsi insit) non obesse, quando agnoscant sacramentorum integritatem dependere ab institutione domini. Vnde etiam discriminant apertè in administratione sacramentorum, inter dominum ipsum, & domini ministrum, confitentes sacramentorũ res dari ab ipso domino, symbola autem à domini ministris.

Author sacramentorũ.

Christus operatur adhuc in sacramentis.

Discriminandum inter authorẽ et ministrum sacramentorum.

Cæterum præcipuum illud, quod in omnibus sacramentis proponitur à Deo, & attenditur à pijs omnibus omnium temporum (quod alij nuncupant substantiam & materiam sacramentorum) Christus est seruator, hostia illa unica, agnus item ille Dei mactatus ab origine mundi, petra quoque illa, de qua omnes maiores nostri biberunt, per quem electi omnes circumciduntur sine manibus, per spiritum sanctum, abluunturq; à peccatis suis omnibus, & aluntur uero

Substantia uel præcipuum in sacramentis.

corpore & sanguine Christi ad uitam æternam.

*Similitudo
et differētia
sacramētōrū
ueteris et no-
ui populi.*

Et quantum quidem attinet ad illud, quod in sacra-
mentis est præcipuum, & res ipsa, paria sunt utriusq;
populi sacramēta. Nam Christus unicus mediator, &
seruator fidelium, utrobicq; est illud præcipuū, & ipsa
res sacramentorum. Vnus & idem Deus, utrobique
horum est author. Vtrique populo data sunt illa, ut si-
gna adeoque obfignationes gratiæ & promissionum
Dei, quæ in memoriā reducant, reparentq; maxima
Dei beneficia, quibus itē fideles ab omnibus alijs or-
bis religionibus seiungerentur, denicq; quæ spirituali-
ter per fidē perciperentur, & percipientes obstringe-
rent ecclesiæ, & ipsos sui admonerent officij. In his in-
quam & similibus, non disparia sunt utriusque popu-
li sacramenta, quæ tamen in signis sunt diuersa.

Et quidem constituimus etiā in his ampliorem dif-
ferentiam. Nostra enim firmiora & magis durabilia
sunt, utpote quæ in finem usque seculi nunquam mut-
tabūtur. Sed & rem & promissionem completam uel
perfectam in Christo testantur, quam complendam il-
la significabant. Simpliciora item sunt nostra & mi-
nus operosa, minus item sumptuosa, & ceteronij in-
uoluta. Pertinent præterea ad ampliorem populum,
per totum terrarum orbem dispersum; cumq; etiam il-
lustriora sint, & maiorem (per spiritum sanctum) ex-
citent fidem, insequitur etiam uberior spiritus copia.

*Veteribus ab-
rogatis, no-
stra successerunt sacra-
menta.*

Certè cum Christus uerus Messias nobis sit exhi-
bitus, & abundantia gratia effusa in populum noui
testamenti, abrogata sunt utique, ac desierunt ueteris
populi sacramenta, & subrogata sunt noui testamen-
ti symbola, in locum circumcisionis, baptismus, & in
locum agni paschalis sacrificiorūq;, coena dominica.

Sicut autem quondam sacramenta constabant uer

bo, signo & re significata, ita nunc quoque iisdem uer-
 lutū partibus absoluuntur. Nam uerbo Dei fiunt, quę
 antea non fuerunt, sacramenta. Consecrantur enim
 uerbo, & sanctificata esse ostenduntur ab eo qui insti-
 tuit. Et sanctificare uel cōsecrare, est rem aliquā Deo,
 sacriscq; uisibus dedicare, hoc est, à communi uel pro-
 phano usu segregare, & sacro usui destinare. Sunt e-
 nim in sacramentis signa petita ex usu uulgari, res ex-
 ternę & uisibiles. In baptismo enim, signum est ele-
 mentum aquę, ablutioq; illa uisibilis, quę fit per mini-
 strum. Res autem significata, est regeneratio uel ablu-
 tio à peccatis. In cœna uerò Domini, signum est pa-
 nis & uinum, sumptus ex communi usu cibi & potus,
 Res autem significata, est ipsum traditū Domini cor-
 pus, & sanguis eius effusus pro nobis, uel communio
 corporis et sanguinis Domini. Proinde, aqua, panis &
 uinum sua natura, & extra institutionem diuinam, ac
 usum sanctū, duntaxat id sunt, quod esse dicuntur, &
 experimur. Ceterum, si accedat Domini uerbū, cum
 inuocatione diuini nominis, & renouatione primę
 institutionis & sanctificationis, signa ista cōsecrantur,
 & sanctificata à Christo esse ostenduntur. Manes e-
 nim semper efficax in ecclesia Dei prima Christi insti-
 tutio, & consecratio sacramentorum, adeo ut qui non
 aliter celebrent Sacramenta, quàm ipse Dominus ab
 initio instituit, fruantur etiam nunc prima illa conse-
 cratione omnium præstantissima. Et ideo recitantur
 in celebratione sacramentorum ipsa uerba Christi.
 Et quoniam uerbo Dei discimus, quod signa hæc in
 alium finem sint instituta à Domino, quàm usurpen-
 tur uulgò, ideo docemus signa nunc in usu sacro, usur-
 pare rerum signatarum uocabula, nec appellari am-
 plius aquam tantum, panem & uinū, sed etiam rege-

*Quibus re-
 bus consistit
 sacramenta.*

*Consecratio
 sacramentorum.*

*Signa acci-
 piunt rerum
 signatarum
 nomina.*

nerationem uel lauacrum renouationis, item corpus & sanguinem domini, uel symbola aut sacramenta corporis & sanguinis Domini, Non quod symbola mutantur in res significatas, & desinant esse id quod sunt sua natura. Alioqui enim sacramenta non essent, quæ re significata duntaxat constarent, signa non essent: sed ideo usurpant, signa rerum nomina, quod rerum sacrarum sunt symbola mystica, & signa & res significatæ, inter se sacramentaliter coniungantur, coniungantur inquam, uel uniantur per significationem mysticam, & uoluntatem uel consilium eius, qui sacramenta instituit. Non enim aqua, panis & uinum, sunt signa uulgaria, sed sacra. Et qui instituit aquam baptismi, non ea uoluntate consilioq; instituit, ut fideles aqua duntaxat baptismi, perfundantur: & qui iussit in Cœna, panem edere, & uinum bibere, non hoc uoluit, ut fideles, panem & uinum tantum percipiant, sine mysterio, sicut domi suæ panem manducant, sed ut rebus quoque significatis, spiritualiter communicent, & uerè per fidem abluantur à peccatis, & Christo participant.

Idcirco minimè probamus eos, qui sanctificationem sacramentorum attribuunt, nescio quibus characteribus, & recitationi, uel uirtuti uerborum pronunciatorum à consecrato, & qui habeat intentionem consecrandi, aut rebus alijs aduentitijs, quæ neque Christi, neque Apostolorum, uel uerbo, uel exemplo nobis traduntur. Neque probamus eorum quoq; doctrinam, qui de sacramentis perinde loquuntur, ut signis communibus, non sanctificatis aut efficacibus. Neq; eos probamus, qui propter inuisibilia, aspernantur in sacramentis uisibilia, adeoq; signa sibi credunt fore superuacanea, quod rebus se iam frui

Vnio sacramentalis.

Scilicet.

frui arbitrantur, quales Messaliani fuisse dicuntur. Neque uerò approbamus istorum quoque doctrinam, qui docent gratiam & res significatas, signis ita alligari & includi, ut quicumque signis exterius participet, etiam interius gratiæ rebusque significatis, participes sint, quales quales sint.

*Sacramentis
res neque in-
cluse sunt,
neque alligatae*

Interim sicut à dignitate, uel indignitate ministrorum, non aestimamus integritatem sacramentorum, ita neque à conditione sumentium. Agnoscimus enim sacramentorum integritatem, ex fide uel ueritate meraque bonitate Dei dependere. Sicut enim uerbum Dei manet uerum uerbum Dei, quo non tantum uerba nuda recitantur, dum prædicatur, sed simul à Deo offeruntur res uerbis significatæ, uel annunciatæ, tametsi impij uel increduli uerba audiant, & intelligant, rebus tamen significatis, non perfruantur: eò quod uera fide non recipiant: Ita sacramenta uerbo signis, & rebus significatis, constantia, manent uera & integra sacramenta, non tantum significantia res sacras, sed Deo offerente etiam res significatas, tametsi increduli res oblatas non percipiant. Fit hoc non dantis aut offerentis Dei uicio, sed hominum sine fide illegitimeque accipientium culpa: quorum incredulitas, fidem Dei irritam non facit.

Rom. 3.

Porro cum mox ab initio, quando expositum est, quid sint sacramenta, pariter & obiter explicatum sit, ad quid sint instituta, non est quod semel dicta, cum molestia repetantur. Consequentur ergo sigillatim dicemus, de noui populi sacramentis.

Ad quid instituta sacramenta.

DE SANCTO BAPTISMO.

XX.

Institutio Ba-
ptismi.

Matth. 28.

Acto. 2.

Baptismus à Deo institutus & consecratus est, primusq; baptisauit Ioannes, qui Christum aqua in Iordane tinxit. Inde defluxit ad Apostolos, qui & ipsi aqua baptisarunt. Iussit hos manifestè dominus euangelium prædicare, & baptisare, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et Petrus ad Iudæos, interrogantes quid facere deberent: dixit in Actis, Baptisetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu Christi, ad remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vnde à nonnullis baptismus nuncupatus est signum initiale populi Dei, utpote quo initiantur Deo, electi Dei.

Vnus est Ba-
ptismus.

Baptisari
quid sit

Vnus est duntaxat Baptismus in Ecclesia Dei, & satis est semel baptisari, uel initiari Deo. Durat autem semel susceptus baptismus per omnem uitam, & est perpetua obsignatio adoptionis nostræ. Etenim baptisari in nomine Christi, est inscribi, iniciari, & recipi in fœdus, atq; familiam, adeoq; in hæreditatem filiorum Dei, imò iam nunc nuncupari nomine Dei, id est, appellari filium Dei, purgari item à sordibus peccatorum, & donari uaria Dei gratia, ad uitam nouam & innocentem. Baptismus ergo in memoria retinet, & reparat ingens Dei beneficium, generi mortalium præstitum. Nascimur enim omnes in peccatorum sordibus, & sumus filij iræ. Deus autem qui diues est misericordiâ, purgat nos à peccatis gratuito, per sanguinem filij sui, & in hoc adoptat nos in filios, adeoq; fœdere sancto nos sibi cōnectit, & uarijs donis ditat, ut possimus nouam uiuere uitam. Obsignantur hæc omnia baptismo. Nam intus regeneramur, purificamur, & renouamur à Deo per spiritum sanctum: foris autem accipimus obsignationem maximorum donorum, in aqua, qua etiam maxima illa beneficia representantur,

sentantur, & ueluti oculis nostris conspicienda proponuntur. Ideoque baptisamur, id est, abluimur, aut aspergimur aqua uisibili. Aqua enim sordes mundat, deficientia & estuantia recreat, & refrigerat corpora. Gratia uero Dei hæc animabus præstat, & quidem inuisibiliter uel spiritaliter.

Separat item nos Deus baptismi symbolo ab omnibus alienis religionibus & populis, & sibi consecrat ceu peculium; nos itaque dum baptisamur, confitemur fidem nostram, & obstringimur Deo ad obedientiam & mortificationem carnis uitæque nouitatē, adeoque inscribimur in sanctam Christi militiam, ut toto uitæ cursu pugnemus contra mundum & satanā, atque carnem propriam. Baptisamur præterea in unum ecclesiæ corpus, ut cum omnibus membris ecclesiæ, pulchrè in una & eadem religione mutuisque officijs, consentiamus.

Credimus perfectissimam esse baptisandi formam, qua Christus ipse baptisatus est, & qua baptisarunt apostoli. Ergo quæ humana inuentione postea adiecta & usurpata sunt in ecclesia, non arbitramur necessaria esse ad perfectionem baptismi: cuius generis est exorcismus, usus item ardentis luminis, olei, salis, spiriti, & similibus rerum, ut quod baptismus singulis annis, pluribus cæremonijs bis consecratur. Nos enim credimus unum ecclesiæ baptisma, in prima Dei institutione sanctificatum esse, & consecrari per uerbum, efficacemque esse nunc etiam, propter primam Dei benedictionem.

Docemus baptismum in ecclesia non administrari debere à mulierculis, uel ab obstetricibus. Paulus enim remouit mulierculas ab officijs ecclesiasticis. Baptismus autem pertinet ad officia ecclesiastica.

CONFESSIO ET EXPOSITIO

Anabaptistæ namus Anabaptistas, qui negant baptifandos esse infantulos recens natos à fidelibus. Nam iuxta doctrinam Euangelicam, horum est regnum Dei, & sunt in fœdere Dei, cur itaque non daretur eis signum fœderis Dei? Cur non per sanctum baptisma iniciarentur, qui sunt peculiùm & in ecclesia Dei? Damnamus Anabaptistas, & in alijs ipsorum dogmatibus, quæ contra uerbum Dei peculiaria habent. Non sumus ergo Anabaptistæ, neque cum eis in ulla re ipsorum communicamus.

DE SACRA COENA

Domini.

X XI.

Cœna domini.

Oena domini, quæ, & mensa domini, & Eucharistia, id est, gratiarum actio nuncupatur, ideo cœna nuncupatur uulgò, quod à Christo in ultima illa cœna sua instituta sit, eamquæ adhuc representet, ac in ipsa spiritualiter cibentur & potentur fideles. Author enim Cœnæ dominicæ, non est angelus aut homo ullus, sed ipse Dei filius dominus noster Iesus Christus, qui primus eam ecclesiæ suæ consecrauit. Durat autem ea consecratio uel benedictio adhuc apud omnes eos, qui non aliam cœnã, sed illam ipsam celebrant, quam dominus instituit: ad quam uerba cœnæ domini recitant, & in omnibus ad unum Christum uera fide respiciunt, ex cuius ueluti manibus accipiunt, quod per ministerium ministrorum ecclesiæ accipiunt. Retinere uult Dominus ritum hoc sacro, in recenti memoria, maximum generi mortalium præstitum beneficium, nempe, quod tradito corpore & effuso suo sanguine, omnia nobis peccata

Author & consecrator cœnæ.

Memoria beneficiorum Dei.

cata

cata nostra condonauit, ac à morte æterna & potestate diaboli nos redemit, iam pascit nos sua carne & potat suo sanguine, quæ uera fide spiritualiter percepta, alunt nos ad uitam æternam. Et hoc tantum beneficium renouatur toties, quoties cœna domini celebratur. Dixit enim dominus: Hoc facite in mei commemorationem. Ob signatur item hac cœna sacra, quod reuera corpus domini pro nobis traditum, & sanguis eius in remissionem peccatorum nostrorum effusus est, ne quid fides nostra iracillet. Et quidem uisibiliter hoc foris sacramento per ministrum representatur, & ueluti oculis contemplandum exponitur, quod intus in anima inuisibiliter, per ipsum spiritum sanctum præstatur. Foris offertur à ministro panis, & audiuntur uoces Domini, Accipite, edite, Hoc est corpus meum, Accipite & diuidite inter uos, Bibite ex hoc omnes, Hic est sanguis meus. Ergo accipiunt fideles quod datur à ministro domini, & edunt panem domini, ac bibunt de poculo domini: intus interim opera Christi per spiritum sanctum, percipiunt etiam carnem & sanguinem domini, & pascuntur his in uitam æternam. Etenim caro & sanguis Christi, uerus cibus & potus est ad uitam æternam: & Christus ipse, quatenus pro nobis traditus & saluator noster est, illud præcipuum Cœnæ est, nec patimur quicquam aliud in locum eius substitui.

Vt autem rectius & perspicacius intelligatur, quomodo caro & sanguis Christi sint cibus & potus fidelium, percipianturque à fidelibus ad uitam æternam, pauca hæc adijciemus. Manducatio non est unius generis. Est enim manducatio corporalis, qua cibus in os percipitur ab homine, dentibus atteritur, & in uentrem deglutitur. Hoc manducationis genere in-

*signum est
res signata.*

CONFESSIO ET EXPOSITIO

tellexerunt olim Capernaïtæ sibi manducandam carnem Domini, sed refutantur ab ipso, Ioan. ca. 6. Nam ut caro Christi corporaliter manducari non potest citra flagitium aut truculentiam, ita non est cibus uentris. Id quod omnes fateri coguntur. Improbamus itaque canonem in Decretis pontificum, Ego Berengarius, de Consecrat, Distinct. 2. Neque enim credidit ueritas pia, neque nos credimus, corpus Christi manducari ore corporis corporaliter, uel essentialiter.

*Spirituali-
ter manduca-
te dominum.*

Est & spiritualis manducatio corporis Christi, non ea quidem, qua existimemus cibum ipsum mutari in spiritum, sed qua, manente in sua essentia & proprietate corpore & sanguine Domini, ea nobis communicantur spiritualiter, utique non corporali modo, sed spirituali, per spiritum sanctum, qui uidelicet ea, quæ per carnem & sanguinem Domini pro nobis in mortem tradita, parata sunt, ipsam inquam remissionem peccatorum, liberationem, & uitam æternam, applicat & confert nobis, ita ut Christus in nobis uiuat, & nos in ipso uiuamus, efficitque ut ipsum, quo talis sit cibus & potus spiritualis noster, id est, uita nostra, uera fide percipiamus. Sicut enim cibus & potus corporalis, corpora nostra non tantum reficiunt ac roborant, sed & in uita conseruant: ita & caro Christi tradita pro nobis, & sanguis eius effusus pro nobis, non tantum reficiunt & roborant animas nostras, sed etiam in uita conseruant, non quatenus quidem corporaliter eduntur & bibuntur, sed quatenus spiritualiter nobis à spiritu Dei communicantur, dicente Domino, Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi uita. Item, Caro (nimirum corporaliter manducata) non prodest quicquam, spiritus est, qui uiuificat. Et uerba quæ loquor uobis, spiritus & uita sunt. Et sicut oportet

*Christus ci-
bus conseruat
in uita.*

oportet cibum in nosmetipsos edendo recipere, ut operetur in nobis, suamque in nobis efficaciam exerat, cum extra nos positus, nihil nobis proffit: ita necesse est nos fide Christum recipere, ut noster fiat, uiuatque in nobis, & nos in ipso. Dicit enim, Ego sum panis uitae. Qui uenit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet unquam. Item, Qui ederit me, uiuet & ipse propter me: ac manet in me, & ego in ipso. Ex quibus omnibus claret nos, per spirituales cibum, minime intelligere imaginarium, nescio quem cibum, sed ipsum Domini corpus pro nobis traditum, quod tamen percipiatur a fidelibus, non corporaliter, sed spiritualiter per fidem. In qua re sequimur per omnia doctrinam ipsius Saluatoris Christi domini, apud Ioan. in cap. 6. Et hic esus carnis, & potus sanguinis Domini, ita est necessarius ad salutem, ut sine ipso, nullus seruari possit. Fit autem hic esus & potus spiritualis, etiam extra Domini coenam, & quoties, aut ubicumque homo in Christum crediderit. Quo fortassis illud Augustini pertinet, Quid paras dentem & uentrem? crede, & manducaisti.

Christus editur uel percipitur fide.

Spiritualis cibus.

Manducatio ad saluam necessaria.

Præter superiorem manducationem spirituales, est & sacramentalis manducatio corporis domini, qua fidelis non tantum spiritualiter & internè participat uero corpore & sanguine domini, sed foris etiã accedendo ad mensam domini, accipit uisibile corporis & sanguinis domini sacramentum. Prius quidem, dum credidit fidelis, uiuificum alimentum percipit, & ipso fruitur adhuc, sed ideo, dum nunc sacramentum quoque accipit, non nihil accipit. Nam in continuatione communicationis corporis & sanguinis domini pergit, adeoque magis magisque incenditur, & crescit fides, ac spirituali alimonia reficitur. Dum

Sacramentaliter manducare dominum.

enim uiuimus, fides continuas habet accessiones. Et qui foris uera fide sacramentum percipit, idem ille non signum duntaxat percipit, sed re ipsa quoque, ut diximus, fruitur. Præterea idem ille institutioni & mandato domini obedit, lætoque animo gratias pro redemptione sua totiusque generis humani agit, ac fidem mortis dominicæ memoriam peragit, atque coram ecclesia, cuius corporis membrum sit, attestatur, ob signatur item percipientibus sacramentum, quod corpus domini non tantum in genere pro hominibus sit traditum, & sanguis eius effusus, sed peculiariter pro quouis fidei communicanti, cuius cibus & potus sit ad uitam æternam.

Increduli sumunt sibi sacramentum in iudicium.

Cæterum qui nulla cum fide ad hanc sacram domini mensam accedit, sacramento duntaxat communicat, & rem sacramenti, unde est uita & salus, non percipit. Et tales indignè edunt de mensa domini. Qui autem indignè edunt de pane domini, & de poculo eius bibunt, rei fiunt corporis & sanguinis domini, & ad iudicium sibi edunt & bibunt. Nam cum uera fide non accedant, mortem Christi contumelia afficiunt, & ideo damnationem sibi ipsis edunt & bibunt.

Præsentia Christi in coena.

Ergo corpus domini & sanguinem eius, cum pane & uino non ita coniungimus, ut panem ipsum dicamus esse corpus Christi, nisi ratione sacramentali, aut sub pane corporaliter latitare corpus Christi; ut etiam sub speciebus panis adorari debeat, aut quicumque signum percipiat, idem & rem percipiat ipsam. Corpus Christi in cœlis est, ad dexteram patris. Sursum ergo eleuanda sunt corda, & non defigenda in panem, nec adorandus dominus in pane. Et tamen non est absens ecclesiæ suæ celebranti cœnam dominus.

minus. Sol absens à nobis in cœlo, nihilominus efficaciter præsens est nobis; quantò magis sol iustitiæ Christus, corpore in cœlis absens nobis, præsens est nobis, non corporaliter quidem, sed spiritualiter per uiuificam operationem, & ut ipse se nobis præsentem futurū exposuit, in ultima cœna. Ioan. 14. 15. 16. Vnde consequens est nos, non habere cœnam sine Christo, interim tamen habere cœnam incruentam & mysticam, sicuti uniuersa nuncupauit uetustas.

Admonemur præterea celebratione cœnæ dominicæ, ut memores simus, cuius corporis membra facti simus, & idcirco concordés simus cum omnibus fratribus, ut sancte uiuamus, & non polluamus nos flagitijs, & peregrinis religionibus, sed in uera fide in finem usq; uitæ perseuerantes, studeamus excellere sanctimonia uita. Decet ergo, ut accessuri ad cœnam, prius nos ipsos iuxta præceptum Apostoli probeamus, imprimis quali simus fide præditi, an credamus Christum uenisse, seruandis peccatoribus, & ad pœnitentiã uocandis, & an quisq; credat, se in horum esse numero, qui per Christum liberati seruantur, & an mutare uitam prauam instituerit, ac uiuere sanctè, perseuerareq; auxiliante domino, in uera religione, & in concordia cum fratribus, dignasq; Deo pro liberatione agere gratias, &c. Ritus, modum, uel formam cœnæ, illam existimamus esse simplicissimam & præstantissimã, quæ proxime accedit ad primam domini institutionem, & apostolicam doctrinam; quæ uidelicet constat annunciatione uerbi Dei, precibus pijs, ipsa actione dominicæ, & repetitione eius, manducatione corporis, & potu sanguinis domini, memoria item mortis dominicæ salubri, & gratiarum actione fideli, nec non sancta consociatione

Alij fines cœnæ domini.

Preparatio ad cœnam.

Ritus cœnæ et utraq; simplicis.

in corporis ecclesiastici unionem. Improbamus itaque illos, qui alteram speciem, poculum inquam domini, fidelibus subtraxerunt. Cirauiter enim hi peccant contra institutionem domini, dicentis, Bibite ex hoc omnes: id quod ad panem, non ita expresse dixit.

Missam qualis aliquando apud ueteres fuerit, tolerabilis an intolerabilis, modo non disputamus, hoc autem liberè dicimus, missam, quæ hodie in usu est per uniuersam Romanam Ecclesiam, plurimas & iustissimas quidem ob causas, in ecclesijs nostris esse abrogatam, quas sigillatim ob breuitatē nunc non commemoramus. Certè approbare non potuimus, quòd ex actione salubri, spectaculū inane est factum, quòd itē facta est meritoria, uel celebrata pro precio, quòdque in ea sacerdos dicitur conficere ipsum domini corpus, & hoc offerre realiter, pro remissione peccatorum uiuorum & mortuorum, adde & in honorem & celebrationem, uel memoriā sanctorum in cœlis, &c.

DE COETIBVS SACRIS ET

Ecclesiasticis.

XXII.

Quæ fieri debeant in coetibus sacris.

E Ametsi omnibus sacras literas priuatim lege re domi, & instruendo ædificare mutuum in uera religione liceat, ut tamen legitime annuncietur uerbum Dei populo, & preces ac supplicationes fiant publice, sacramenta item celebrentur legitime, & collecta ecclesiæ fiat in pauperes & omnes ecclesiæ necessarios sumptus faciendos, aut usus sustentandos, necessarij sunt omnino coetus sacri uel Ecclesiastici fidelium conuentus. Constat enim in Ecclesia apostolica, & primitiua huiusmodi coetus esse ab

se ab omnibus pijs frequentatos. Quotquot hos aspernantur, & ab his sese segregant, religionem uerā contemnunt, urgendiq; sunt à pastoribus & pijs magistratibus, ne contumacius se segregare, & cœtus sacros auersari pergant. Sint uerò cœtus ecclesiastici non oculti & obscuri, sed publici atque frequentes, nisi per sequutio hostium Christi & ecclesiæ non sinat esse publicos. Scimus enim quales fuerint quondam primitiue ecclesiæ cœtus in abditis locis, sub tyrannide Romanorum principum. Sint autem loca in quibus coeunt fideles, honesta, & ecclesiæ Dei per omnia commoda. Deligantur ergo ædes amplæ, aut templa. Repurgentur tamen ab ijs rebus omnibus, quæ ecclesiam nõ decet. Instruantur aut omnia pro decore, necessitate, & honestate pia, ne quid desit, quod requiritur ad ritus & usus ecclesiæ necessarios. Sicut autem credimus Deum non habitare in templis manu factis, ita propter uerbum Dei & usus sacros, scimus loca Deo cultuique eius dedicata, non esse prophana sed sacra, & qui in his uersantur, reuerentur & modestè conuersari debere, utpote qui sint in loco sacro, coram Dei conspectu & sanctorum angelorū eius. Longè itaque à templis & oratorijs Christianorum, repellendus est omnis uestium luxus, omnis superbia, & omnia quæ humilitatem, disciplinam & modestiã decent christianam. Ac uerus templorum ornatus, non constat ebore, auro, & gemmis, sed frugalitate, pietate, uirtutibusq; eorum qui uersantur in templo. Omnia autem decenter & ordine fiant in ecclesia, omnia denique fiant ad ædificationem. Taceant ergo omnes peregrinæ linguæ in cœtibus sacris. Omnia proponantur lingua uulgarī, & quæ eo in loco ab hominibus in cœtu intelligatur.

Non auersari sacros cœtus.

Cœtus sint publici.

Loca cœtuum honesta.

Modestè & humiliter uersandum in cœtibus.

Ornatus templorum uerus.

Peregrinæ linguæ silent in cœtu.

CONFESSIO ET EXPOSITIO
DE PRECIBVS ECCLESIAE,
cantu, & horis canonicis.

XXIII.

*Lingua uul-
garis.*

Oratio.

*Orationis
libertas.*

*Modus adhi-
bendus preci-
bus publicis.*

Icet sanè priuatim precari quauis lingua, quã quis intelligat, sed publicæ preces in sacris cœtibus uulgarilingua, uel omnibus cognita fieri debēt. Oratio fidelium omnis, per solum Christi interuentum, soli Deo fundatur, ex fide & charitate. Diuos cœlites inuocare, aut his uti pro intercessoribus, prohibet sacerdotiũ Christi domini, & uera religio. Orandum est autem pro magistratu, pro regibus aut omnibus in eminẽtia constitutis, pro ministris ecclesiæ & omnibus necessitatibus ecclesiarũ. In calamitatibus uerò & potissimum ecclesiæ, absq; intermissione, & priuatim & publicè precandum est. Sponte itẽ precandum est, nõ coactè, neq; pro ullo precio. Neq; decet orationem superstitiosè astrictam esse loco, quasi alibi non liceat, nisi in templo precari. Neq; oportet preces publicas, quò ad formã & tempus, in omnibus ecclesijs esse pares. Libertate enim sua utantur ecclesiæ quelibet. Socrates in historia, In omnibus ubiq; regionibus, inquit, non poteris inuenire duas ecclesias, quæ orando plenè consentiant. Huiusmodi discrepan- tię authores eos esse puto, qui singulis temporibus, ecclesijs præfuerunt. Si tamen sunt congruentes, maxime opere cõmendandũ id, & alijs imitandum uidetur.

Sed & modum esse decet, ut in re quauis, ita & in precibus publicis, ne nimis sint prolixæ & molestæ. Cedant ergo potiores partes in cœtibus sacris doctrinæ Euangelicæ, caueaturq; ne nimis prolixis precibus fatigetur in cœtu populus, ut cum audienda est prædi-

prædicatio Euangelij, uel egredi ex cœtu, uel hunc in uniuersum solui cupiant defatigati. Talibus in concione nimis uidetur prolixum esse, quod aliàs succinctum est satis. Nam & Concionatores modum tenere decet. Sic & cantus in cœtu sacro est moderandus, Cantus. ubi is est in usu. Cantus, quem Gregorianum nuncupant, plurima habet absurda: unde reiectus est meritò à nostris & pluribus ecclesijs. Si ecclesiæ sunt quæ orationem fidelem legitimamque habent, cantum autem nullum habent, condemnari non debent. Non enim canendi commoditatem omnes habent ecclesiæ. Ac certum est ex testimonijs uetustatis, ut cantus usum fuisse uetustissimum in orientalibus ecclesijs, ita serò tandem receptum esse ab occidentalibus.

Horas canonicas, id est, preces ad certas in die horas compositas, & à Papistis cantatas aut recitatas, ne sciuit uetustas: quod ex ipsius Horarum lectionibus, & argumentis pluribus demonstrari potest. Sed & absurda non pauca habent, ut nihil dicam aliud, proinde omittuntur rectè ab ecclesijs substituentibus in locum ipsarum res salutare ecclesiæ Dei uniuersæ. Hore canonicæ.

DE FERIIS, IEIUNIIS,
ciborumque delectu.

XXIII.

Vanquam religio temporì non alligetur, nō potest tamen absq; iusta temporis distinctione uel ordinatione plantari & exerceri. Deligit ergo quæuis ecclesia sibi tempus certum ad preces publicas, & euangelij prædicationem, nec non sacramentorum celebrationem. Non licet autem cuiuis pro suo arbitrio ecclesiæ ordinationem hanc con-

Tempus necessarium ad exercendam religionem.

uellere. Ac nisi ocium iustum concedatur religionis
externæ exercitio, abstrahuntur certè ab eo, negotijs
suis homines. Vnde uidemus in ecclesijs uetustis, non
tantum certas fuisse horas in septimana constitutas
cœtibus, sed ipsam diem dominicam ab ipsis aposto-
lorum temporibus, iisdem sacroq; ocio fuisse conse-
cratam: quod etiam nunc rectè propter cultum & cha-
ritatem, ab ecclesijs nostris custoditur. Obseruationi
Iudaicæ & superstitionibus, nihil hic permittimus.
Neque enim alteram diem, altera sanctiorem esse cre-
dimus, neq; ocium Deo per se probari existimamus,
sed & dominicam non sabbatum, libera obseruatione
celebramus.

*Dies domi-
nica.*

Superstitio.

*Festa Christi
& sanctorū.*

Præterea si ecclesie, pro Christiana libertate, memo-
riam dominicæ natiuitatis, circuncisionis, passionis
& resurrectionis, ascensionis item in cœlū, & missio-
nis sancti spiritus in discipulos, religiose celebrēt, ma-
ximopere approbamus. Festa uerò hominibus, aut
diuis instituta, non probamus. Et sanè pertinent fe-
riæ ad tabulam legis primam, & sunt solius Dei: deni-
que habent feriæ diuis institutæ, & à nobis abrogatæ,
absurda, inutilia, minimeq; toleranda plurima. Inte-
rim fatemur nō inutiliter sanctorum memoriam, suo
loco & tempore, in sacris concionibus populo com-
mendari, & omnibus sancta exempla sanctorum imi-
tanda proponi.

Ieiunium.

Quanto uerò grauius accusat Christi ecclesia cra-
pulam, ebrietatem, & omnem libidinem ac intempe-
rantiam, tanto uehementius commendat nobis ieiu-
nium Christianū. Est enim ieiuniū aliud nihil, quàm
abstinētia & temperantia piorum, disciplina item, cu-
stodia, & castigatio carnis nostræ, pro necessitate præ-
senti suscepta, qua humiliamur coram Deo, & carni
sua

sua fomenta detrahimus, quò facilius libentiusq̃ spiritui pareat. Proinde non ieiunant, qui istorum nullam rationem habent, sed ieiunare se credunt, si semel in die farciant uentrem, & certo uel præscripto tempore à certis abstineant cibis, existimantes hoc opere operato, se Deo placere, & bonum opus facere. Ieiunium est adminiculum orationis sanctorum ac uirtutum omnium. Non placuit Deo, (ut uidere est in prophetarum libris) ieiunium, quo à cibo, non à sceleribus ieiunabant Iudæi.

Est autem publicum ieiunium, & priuatum. Celebrarunt olim ieiunia publica calamitosi temporibus rebusq̃ ecclesiæ afflictis. Abstinebant in uniuersum à cibo ad uesperam usq̃. Totum autem hoc tempus impendebant precibus sacris cultuiq̃ Dei & pœnitentiæ. Parum hæc absuerunt à luctu: & frequens fit horum mentio in prophetis, præcipue apud Ioelem in cap. 2. Celebrari debet huiusmodi ieiunium, etiam hodie in rebus ecclesiæ difficilibus. Priuata ieiunia suscipiuntur abs quouis nostrum, prout quisque senserit detrahi spiritui. Hactenus enim fomenta carni detrahât.

Publica & priuata ieiunia.

Omnia ieiunia proficisci debent ex libero, spontaneoq̃ spiritu & uere humiliato, nec composita esse ad plausum uel gratiam hominum consequendam, multò minus eò, ut per ipsa uelit homo iustitiam demereri. Ieiunet autem in hunc finem quilibet, ut fomenta carni detrahat, & seruentius Deo inseruiat.

Qualia sint ieiunia.

Quadragesimale ieiunium, uetustatis habet testimonia, sed nulla ex literis apostolicis: ergo non debet, nec potest imponi fidelibus. Certum est, quondam uarias fuisse ieiuniorum formas uel consuetudines. Vnde Irenæus scriptor uetustissimus, Quidam, inquit,

Quadragesima.

putant uno tantū die obseruari debere, ieiunium, alijs duobus, alijs uerò pluribus, nonnulli etiam quadraginta diebus. Quæ uarietas obseruantix, non nostris nunc demum temporibus cœpit, sed multò ante nos, ex illis, ut opinor, qui non simpliciter, quod ab initio traditum est, tenentes, in alium morem, uel per negligentiam, uel per imperitiam postmodum decidere. Sed & Socrates historicus, Quia lectio nulla, inquit, de hoc inuenitur antiqua, puto apostolos hoc singulorum reliquisse sententiæ, ut unusquisq; operetur, non timore & necessitate, quod bonum est.

Delectus ciborum.

Iam uerò quoad delectū ciborū attinet, in ieiunijs arbitramur omne id detrahendum esse carni, unde redditur ferocior, & quo delectatur impensius, unde existunt fomenta carni, siue pisces sint, siue carnes, siue aromata, delitiæ ue aut præstantia uina. Alioqui scimus, creaturas Dei omnes conditas esse in usus & seruitia hominum. Omnia quæ condidit Deus, bona sunt, & citra delectum, cum timore Dei & iusta moderatione usurpanda. Apostolus enim, Omnia, inquit, mundis munda sunt. Item, Omne quod in macello uenit, edite, nihil interrogantes propter cōscientiam. Idem Apostolus nominat doctrinam eorum, qui iubent abstinere à cibis, doctrinam demoniorum. Cibos enim creasse Deum ad sumendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt ueritatem, quod quicquid creauit Deus, bonum sit, & nihil reiiciendum, si sumatur cum gratiarum actione, &c. Idem ad Colossen. reprobat eos, qui nimia abstinentia, sibi comparare uolunt existimationem sanctitatis. Nos itaque in uniuersum reprobamus Tatianos & Encratitas, omnes deniq; Eustachij discipulos, contra quos congregata est Gangrensis synodus.

Gene. 2.

Titum 1.
1. Cor. 10.

1. Tim. 4.

Coloss. 2.

Scite.

XXV.

Dominus ueteri suo populo iniunxit, maxi- *Instituenda*
 mam curam ut impenderent ab infantia re- *in pietate pu-*
 ctè instituendæ iuuentuti, adeoq; mandauit *bes.*
 diserte in lege sua, erudirent, & sacramentorum my-
 steria interpretarentur. Cum autem ex euangelicis
 & apostolicis literis constet, Deum non minorem ra-
 tionem habere noui sui populi pubis, cum palàm te-
 stetur & dicat, Sinite pueros uenire ad me, talium *Marci 10.*
 enim est regnum cœlorum, consultissimè faciunt ec-
 clesiarum pastores, qui iuuentutem maturè & dili-
 genter catechisant, prima fidei fundamēta iacientes,
 ac rudimenta religionis nostræ fideliter docentes,
 explicando Decalogum mandatorum Dei, symbo-
 lum item Apostolorum, Orationem quoq; domini-
 cam, & sacramentorum rationem, cum alijs eius ge-
 neris primis principijs, & religionis nostræ capitibus
 præcipuis. Fidem uerò & diligentiam hic suam in ad-
 ducendis ad Catechismum liberis præstet ecclesia, cu-
 piens & gaudens liberos suos rectè institui.

Cum uerò nunquam grauioribus tentationibus *Visitatio im-*
 expositi sint homines, quam dum infirmitatibus exer- *firmorum.*
 centur aut ægrotant, morbis cum animi tum corpo-
 ris fracti, nunquam sanè conuenit pastores eccle-
 siarum saluti suæ gregis inuigilare accuratius, quam
 in huiusmodi morbis & infirmitatibus. Visitent ergo
 maturè ægrotantes, uocentur item maturè ab ægro-
 tantibus, siquidem res ipsa postulauerit, consolentur
 autem illos, & in uera fide confirmant, muniant deni-
 que cōtra perniciosas satanæ suggestiones; instituunt

CONFESSIO ET EXPOSITIO

item preces apud ægrotantem domesticas, ac si necesse sit, precentur pro ægrotantis salute etiam in cœtu publico, curentq; quo feliciter ex hoc seculo migret. Papisticam uisitacionem cum sua illa unctiōe extrema, diximus superius nos non approbare, quod absurda habeat, & à scriptura canonica non approbetur.

DE SEPULTURA FIDELIUM,

curaq; pro mortuis gerenda, De purgatorio, & apparitione spirituum.

XXVI.

Sepelire corpora.

Fidelium corpora, ut spiritus sancti templa, & quæ in ultimo die rectè creduntur resurrectura, iubet scriptura honestè absq; superstitione humo madare, sed & honestam eorum, qui sanctè in domino obdormiuerunt, mentionem facere, relictisq; eorum, ut uidiuis & pupillis, omnia pietatis officia præstare: aliam non docemus pro mortuis curam gerere. Improbamus ergo maximè Cynicos, corpora mortuorum negligentes, aut quàm negligentissimè contemptissimèq; in terram abiicientes, nunquam uel uerbum bonum de defunctis facientes, aut relictos ipsorum, ne tantillum quidem curantes. Improbamus rursus nimis & præposterè officiosos in defunctos, qui instar ethnicorum, suos deplangunt mortuos (luctum moderatum, quem apostolus 1. Theff. 4. concessit, non uituperamus, inhumanum esse iudicantes, prorsus nihil dolere,) & pro mortuis sacrificant, & preculas certas, non sine precio demurmurant, huiusmodi suis officijs liberaturi suos illos ex tormentis, quibus à morte immerfos, & inde rur-

sus

Cura pro defunctis.

ſus liberari poſſe, huiusmodi nãnijs arbitrantur. Cre- Animæ mi-
grantis à cor-
pore ſtatus.
dimus enim fideles rectã à morte corporea migrare
ad Chriſtum, ideoquẽ uiuentium ſuffragijs aut pre-
cibus pro defunctis, denicq̃ illis ſuis officijs nihil indi-
gere. Credimus item infideles rectã præcipitari in tar-
tara, ex quibus nullus impijs aperitur, ullis uiuen-
tium officijs, exitus.

Quod autem quidam tradunt de igne purgatorio, Purgatoriũ.
fidei Chriſtianaẽ, Credo remiſſionem peccatorum, &
uitam æternam, purgationiq̃ plenã per Chriſtum, &
Chriſti domini hiſce ſententijs aduerſatur, Amen = Ioan. 5.
men dico uobis, qui ſermonem meum audit, & credit
ei qui miſit me, habet uitam æternam, & in iudicium
non ueniet, ſed tranſiuit à morte in uitam. Item, Qui Ioan. 13.
lotus eſt, non opus habet, niſi ut pedes lauet, ſed eſt
mundus totus, & uos mundi eſtis.

Iam quod traditur de ſpirítibus uel animabus mor- Spirituũ ap-
paritio.
tuorum, apparentibus aliquando uiuentibus, & pe-
tentibus ab eis officia, quibus liberentur, deputamus
apparitiones eas inter ludibria, artes & deceptiones
diaboli, qui ut poteſt ſe tranſfigurare in angelum lu-
cis, ita fatagit fidem ueram, uel euertere, uel in dubiũ
reuocare. Dominus in ueteri teſtamento uetuit ueri- Deut. 18.
tatem ſciſcítari à mortuis, & ullum cum ſpirítibus ha-
bere commercium. Epulonĩ uerò pœnis mancipato, Luc. 16.
ſicut narrat ueritas euangelica, negatur ad fratres ſu-
os reditus: pronunciante interim diuino oraculo atq̃
dicente, Habent Moſen & prophetas, audiant illos.
Si Moſen & prophetas non audiunt, neque ſi quis ex
mortuis reſurrexerit, credent.

DE RITIBVS ET CAERE=

monijs, & medijs.

XXVII.

M

*Cæremoniæ
& ritus.*

Rom. 6.

Act. 15.

Veteri populo traditæ sunt quondam cæremo-
niæ, ut pædagogia quædam, ijs qui sub lege
ueluti sub pædagogo & tutore quodam cus-
todiebantur, sed adueniente Christo liberatore, legeq;
sublata, fideles sub lege amplius nõ sumus, disparue-
runtq; cæremoniæ: quas in ecclesia Christi adeò retie-
nere aut reparare noluerunt Apostoli, ut apertè sint te-
stati se nullum onus uelle imponere ecclesiæ. Proinde
Iudaismum uideremur reducere aut restituere, si in
ecclesia Christi, ad morem ueteris ecclesiæ, cæremo-
nias ritusue multiplicarem. Ideoque minimè appro-
bamus eorum sententiã, quibus uisum est ecclesiam
Christi cohiberi oportere, ceu pædagogia quadam,
multis uarijsq; ritibus. Nam si populo Christiano A-
postoli cæremoniã uel ritum diuinitus traditos impo-
nere noluerunt, quis oro sanè mentis, obtrudet illi ad-
inventiones ad inuentas humanitas? Quanto magis
accedit cumulo rituum in ecclesia, tanto magis detra-
hitur non tantum libertati Christianæ, sed & Christo
& eius fidei; dum uulgus ea querit in ritibus, quæ que-
reret in solo Dei filio Iesu Christo per fidem. Sufficiunt
itaque pijs pauci, moderati, simplices, nec alieni à uer-
bo Dei ritus.

*Impares
ritus.*

Quod si in ecclesijs dispares inueniuntur ritus, ne-
mo ecclesias existimet ex eo esse dissidentes. Socra-
tes, Impossibile fuerit, inquit, omnes ecclesiarum, quæ
per ciuitates & regiones sunt, ritus conscribere. Nul-
la religio eosdem ritus custodit, etiamsi eandem de il-
lis doctrinam amplectatur. Etenim qui eiusdem sunt
fidei, de ritibus inter se dissentiunt. Hæc ille. Et nos
hodie ritus diuersos in celebratione cœnæ domini &
in alijs nonnullis rebus habentes in nostris ecclesijs,
in doctrina tamè & fide non dissidemus, neq; unitas,
soci-

societasq; ecclesiarum nostrarū ea re discinditur. Semper uerò ecclesiæ in huiusmodi ritibus, sicut medijs, usæ sunt libertate. Id quod nos hodie quoq; facimus.

At cauendum interim monemus, ne inter media *Media.* deputentur, ut quidam solent Missam & usum imaginum in templo pro medijs reputare, quæ reuera non sunt media. Indifferens (dixit ad Augustin. Hieron.) illud est, quod nec bonum nec malum est, ut siue feceris, siue non feceris, nec iustitiam habeas nec iniustitiam. Proinde cum adiphora rapiuntur ad fidei confessionem, libera esse desinunt: sicuti Paulus ostendit, *1. Cor. 8. 10.* illicitū esse carnibus uesci, si quis nō submoneat, idolis esse litatas, alioqui fore illicitas, quod qui his uescitur, iam uescendo, idololatriam approbare uideatur.

DE BONIS ECCLESIAE.

XXVIII.

Epes habet ecclesia Christi ex munificentia *Bona ecclesie & usus eorum iustus* principum ac liberalitate fidelium, qui facultates suas ecclesiæ donarunt. Opus enim habet ecclesia facultatibus, & habuit ab antiquo facultates ad res ecclesiæ necessarias sustinendas. Ac uerus usus opum ecclesiæ quondam fuit, & nunc est, conseruare doctrinam in scholis, & cœtibus sacris, cum uniuerso cultu, ritibus, & edificio, sacro, conseruare denique doctores, discipulos atque ministros, cum rebus alijs necessarijs, & imprimis pauperibus iuuandis atque alendis. Deligantur autem uiri timentes Deum, *Oeconomi.* prudentes, & in œconomia insignes, qui legitime bona dispensent ecclesiastica.

Si uerò opes ecclesiæ per iniuriam temporis, & quorundam audaciam, incitiam, aut auaritiam, translate sunt in abusum, reducantur à uiris pijs & prudenti-

CONFESSIO ET EXPOSITIO

bus ad sanctum usum. Neque enim conuiuendum est ad abusum maximè sacrilegum. Docemus itaque reformandas esse scholas & collegia corrupta, in doctrina, in cultu, & in moribus, ordinandamq; esse pie, bona fide, atq; prudenter, pauperum subuentionem.

DE COELIBATV, CONIUGIO, & œconomia.

XXIX.

Cœlibes.
1. Cor. 7.

Vi cœlitus donum habent cœlibatus, ita ut ex corde, uel toto animo, puri sint ac continentés, nec urantur grauiter seruiant in ea uocatione domino, donec senserint se diuino munere præditos, & ne efferant se cæteris, sed seruiant domino assidue, in simplicitate & humilitate. Aptiores autem hi sunt curandis rebus diuinis, quàm qui priuatis familiæ negotijs distrahuntur. Quod si adempto rursus dono, uisionem senserint durabilem, meminerint uerbi apostolici, Melius est nubere quàm uri.

Coniugium.

Matth. 13.

Hebr. 13.

1. Cor. 7.
Sectæ.

Quomodo
contrahenda
coniugia.

Coniugium enim (incontinentiæ medicina & continentia ipsa est) institutum est ab ipso domino Deo, qui ei liberalissimè benedixit, ac uirum ac foeminam inseparabiliter sibi mutuam adhærere, & unà in summa dilectione concordiaq; uiuere uoluit. Vnde sciimus Apostolum dixisse, Honorabile est connubium inter omnes & cubile impollutum. Et iterum, Si uirgo nupserit, non peccauit. Damnamus ergo polygamiã, & eos qui secundas damnant nuptias. Docemus contrahenda esse coniugia legitimè in timore domini, & non contra leges prohibentes aliquot in coniugio gradus, ne incestæ fiant nuptiæ. Contrahantur cum consensu parentum, aut qui sunt loco parentum, ac in illum

illum maxime finem, ad quem dominus cōiugia instituit. Colantur deniq; sanctè, cum maxima coniugum fide, pietate & dilectione, nec nō puritate. Caueantur itaq; rixæ, dissidia, libidines & adulteria. Constituantur legitima in ecclesia iudicia, & iudices sancti, qui tueantur coniugia, & omnem impudicitiam impudentiamq; coërceant, & apud quos controuersia matrimoniales transigantur.

Forum matrimoniale.

Educentur quoq; liberi à parentibus, in timore domini; prouideant item parentes liberis, memores apostolicæ sententiæ, Qui suis nō prospicit, fidem abnegauit, & infidelis est deterior. Imprimis autem doceant suos, quibus sese alant, artes honestas, abstrahant ab otio, & ueram in his omnibus fiduciam in Deum inserant, ne diffidentia aut securitate nimia aut auaritia fœda diffluant, nec ad ullum fructum perueniant.

Educatio liberorum.

1. Tim. 5.

Estq; certissimum opera illa, quæ in uerâ fide fiunt à parentibus, per coniugij officia & oeconomiam, esse coram Deo, sancta & uere bona opera, & placere hæc Deo, non minus quam preces, ieiunia, atq; eleemosynas. Sic enim docuit & Apostolus in epistolis suis, præcipuè uerò ad Timoth. & Titum. Numeramus autē cum eodē Apostolo, inter dogmata satanica illorum doctrinam, qui matrimoniū prohibent, aut palam uituperant, uel obliquè perstringunt, quasi nō sanctum uel mundum sit. Execramur autem cœlibatum immundum, libidines & fornicationes tectas & apertas hypocritarum simulantium continentiam, cum omnium sint incontinentissimi. Hos omnes iudicabit Deus. Diuitias, & diuites, si p̄i sint, & rectè utantur diuitijs, nō reprobamus. Reprobamus autem sectam Apostolicorum, &c.

CONFESSIO ET EXPOSITIO
DE MAGISTRATV.
XXX.

Magistratus
à Deo.

Magistratus omnis generis ab ipso Deo est institutus ad generis humani pacem ac tranquillitatem, ac ita, ut primum in mundo locum obtineat. Si hic sit aduersarius ecclesiæ, & impedire & obturbare potest plurimum. Si autem sit amicus adeoque membrum ecclesiæ, utilissimum, excellentissimumque membrum est ecclesiæ, quod ei permultum prodesse, eam denique peroptime iuuare potest.

Officium magistratus.

Eius officium præcipuum est, pacem & tranquillitatem publicam procurare & conseruare. Quod sanè nunquã fecerit felicius, quam cum fuerit uere timens Dei ac religiosus, qui uidelicet ad exemplum sanctissimorum regum principumque populi domini, ueritatis prædicationem, & fidem synceram promouerit, mendacia & superstitionem omnem cum omni impietate & idololatria exciderit, ecclesiamque Dei defenderit. Equidem docemus religionis curam, imprimis pertinere ad magistratum sanctum.

Teneat ergo ipse in manibus uerbum Dei, & ne huic contrarium doceatur procuret, bonis item legibus ad uerbum Dei compositis, moderetur populū sibi à Deo creditū, eundemque in disciplina, officio, obedientiaque contineat. Iudicia exerceat iuste iudicando, ne respiciat personā, aut munera accipiat. uiduas, pupillos, & afflictos asserat, iniustos, impostores & uiolentos coërceat atque adeo & excindat. Neque enim frustra accepit à Deo gladium. Stringat ergo hunc Dei gladium in omnes maleficos, seditiosos, latrones uel homicidas, oppressores, blasphemos, periuros, & in omnes eos, quos Deus punire ac etiam cedere iussit. Coërceat & hæreticos (qui uerè hæretici sunt) incorrigibiles, Dei maiestatem blasphemare, & ecclesiam Dei

Rom. 17.

conturbare, adeoq; perdere non desinentes. Quod si *Bellum.*
 necesse sit etiam bello populi cōseruare salutem, bel-
 lum, in nomine domini, suscipiat, modò prius pacem
 modis omnibus quaesierit, nec aliter nisi bello suos
 seruare possit. Et dum hæc ex fide facit magistratus,
 illis ipsis operibus ut uere bonis. Deo inseruit, ac bene-
 dictionē à domino accipit. Damnamus Anabaptistas,
 qui ut Christianū negant fungí posse officio magistra-
 tus, ita etiã negant quenquã à magistratu iuste occidi,
 aut magistratum bellum gerere posse, aut iuramenta
 magistratui præstanda esse, &c.

Sicut enim Deus salutē populi sui operari uult per *Subditorum*
 magistratum, quem mundo ueluti patrē dedit: ita sub *officium.*
 diti omnes hoc Dei beneficiū in magistratu agnoscere
 iubentur. Honorent ergo & reuerentur magistratū,
 tanquam Dei ministrū: ament eum, faueant ei, & orēt
 pro illo tanquam pro patre: obediant item omnibus
 eius iustis & æquis mandatis: deniq; pendant uectiga-
 lia atq; tributa, & quæ alia huius generis debita sunt,
 fideliter atq; libenter: & si salus publica patrie & iu-
 stitia requirat, & magistratus ex necessitate bellū su-
 scipiat, deponant etiam uitam & fundant sanguinem
 pro salute publica magistratusq; & quidē in Dei no-
 mine libenter fortiter & alacriter. Qui enim magistra-
 tui se opponit, iram Dei grauem in se prouocat.

Damnamus itaq; omnes magistratus contempto- *Scilicet et sed-*
 res, rebelles, reipub. hostes, & seditiosos nebulones, *ditiones.*
 deniq; omnes quotquot officia debita præstare, uel pa-
 lam, uel arte renuunt.

Oramus Deum patrē nostrum in cœlis clementiss. ut principibus populi,
nobis quoq; & uniuerso populo suo, benedicat, per Iesum Christum
dominum & Seruatorem nostrum unicum: cui laus &
gloria ac gratiarum actio, in secula seculorum, Amen.

